

téma: literární rap Doroty Masłowské

38

Daniela Hodrová o Petru Královi
Gruzie vs. EU
vzpomínky na Alexandra Solženicyna



38 >

Dorota Masłowska.
Foto: Isifa/Gazeta Wyborcza/Grazyna Makara
ISSN 1801-4542

Domácí umění

Kýč, nebo lidová kultura?

Kutilstvím jsme byli obklopeni takřka všichni a jsme jím do jisté míry esteticky formováni. Sbírka domácího umění tak představuje důležitý doklad o bezprostředním duchu doby a referuje o naší minulosti mnohdy více než standardní příručky politické historie či dějin výtvarného umění.

JAKUB MACHEK

V posledním roce vrostl zájem o sedmdesátá a osmdesátá léta. Téměř zároveň se objevilo několik výstav reflektujících mnohé aspekty života té doby, od bydlení (*Husákov 3+1*) přes módu (*Kytka v popelnici*) až po lidový design a lidovou tvorbu (*Domácí umění*). K nim můžeme přiřadit také normalizační část výstavy fotografií Jindřicha Štreita a jako srovnání i pohled na realitu Spojených států v sedmdesátých letech fotoaparátem dánského tuláka Jacoba Holdta. Tyto houfně navštěvované, komentované i diskutované výstavy patrně svědčí o tom, že po obnoveném zájmu o normalizační pop a televizní seriály se do nostalgického zájmu dostala i všednodenní estetika času našeho dětství, mládí či zralého věku (a nic na tom nezmění ani Štreitovo bezútesné zobrazení tehdejší reality). Nabízí se otázka, zda jde jen o mix ironicko-nostalgického vzpomínání na podivnou estetiku podivné doby, nebo zda zde můžeme najít i nějakou kvalitu, která ob stojí i bez zvlhlé-

ho pohledu pamětníka. Zvlášť když si uvědomíme, že také naše současnost bude za pár let patrně objektem stejné směsi výsměchu a dojetí.

To, co vzniká doma

Určitě nejzajímavější artefakty představuje „domácí umění“, které jeho sběratelé charakterizují jako uměleckořemeslné výtvo ry laiků určené ke zkrášlení příbytků někdy od konce padesátých do osmdesátých let a jejichž existence byla opomíjena už v době svého vzniku. I když se kurátoři snaží objekt svého zájmu bránit před odsouzením (kýč, nevкус), stále u nich přetrvává jistá skepse k tvorbě obyčejných lidí bez formálního estetického vzdělání a podle názorů mnohých komentátorů i bez estetického cítění.

Jedná se ovšem o jisté nepochopení celého fenoménu. Domácí umění nelze hodnotit měřítky elitní (vysoké) kultury. Jak popisuje jeden ze sběratelů Pablo de Sax, záměrem

tvůrců byla snaha o zútulnění domova, snaha vytvořit něco hezkého a zároveň užitečného pro radost svou a svých blízkých, nikoliv stvořit originální, myšlenkově bohatý objekt, vhodný k dalším teoretickým rozborům.

Pokud se přidržíme například pojetí Jacka Nachbara a Kevina Lause z úvodu jejich antologie *Popular Culture. An Introductory Text* (Bowling Green U Popular P 1992) a také charakteristik z knihy Thomase M. Ingeho *Perspectives on American Culture* (Locust Hill P 2004), pak existují vedle sebe kultura elitní, populární a lidová. Jejich hranice se sice silně prolínají, ale je možné vymezit jejich typické charakteristiky.

Elitní versus populární

Elitní umění je typické složitou, originální formou s filosofickým přesahem, nejlépe objevnou či experimentální, a je tvořené školeným autorem, jehož jméno zaručuje kvalitu a kontext díla.

Dokončení na s. 9

obsah téma čísla: literární rap Doroty Masłowské

- 6 Dvě královny, dvě šavle. Kritika překladu Královniny šavle / Martina Bořilová
- 6 CD Šavle mečí pěkně – chvílemi / depeše Petra Vydry
- 7 MC Doris polkla Venušiny kuličky / Hana Lundiaková
- výtvorné umění
- 1 Domáci umění. Kýč, nebo lidová kultura? / Jakub Machek
- komentář
- 5 Autobusová demokracie. Nic nového pod zeleným sluncem / Pavel Pečínka
- báseň
- 5 Věci, večer noc I / Sepp Mall
- literatura
- 7 Je na čase stopy číst, ne zahlazovat. Texty a obrazy Miroslava Zelinského / Vítek Schmarc
- výtvorné umění
- 8 Monumentální houby. Atlas, který nikdy nevyšel / Jiří G. Růžička
- divadlo
- 10 Mezi novým cirkusem a naší tradicí. Jaká byla Letní Letná / Jana Bohutínská
- film
- 11 Malomyslnost a Benátky / Michal Procházka
- 11 Lysistrata v Ázerbájdžánu / Štěpán Steiger
- hudba
- 12 Šedesát let musique concrète. V konkrétní hudbě je stále prostor pro velké zvukové objevování / Michal Rataj
- 13 GAS a Pole. Dva výlety za hranice konzumní elektroniky / Karel Veselý
- 13 Neviditelná pošta od Christiny Kubischové / hudební zápisník Pavla Klusáka
- rozhovor
- 14 Východní Židy a komunisty ne. S historikem Michalem Franklem o uprchlické politice Československa / Karel Hvižďala

- literatura
- 16 Vzpomínky nespolehlivé pamětnice. Pouť za Alexandrem Solženicynem / Miluše Zadražilová
- média
- 18 Občanským demokratům vše dovoleno. Dvě poslední aféry ODS ukázaly tendenčnost českých médií / Petr Šafařík
- společnost
- 19 Zmatení ve čtvrté cenové skupině. Nejen o levicových týdenících / Václav Burian
- 19 Legitimní, prostě legitimní... / veřejné osvětlení Petra Fischera
- 20 Drotáři v Plzni. Slováci na práci v průmyslové zóně / Ida Kaiserová
- 22 Uražená a ponížená Evropa. Ve zkoušce Gruzii EU neobstála / Filip Pospíšil
- 23 Mexický podzim 1968 / Gerardo Ochoa Sandy
- 23 Drak bez síry. Cestopis o současné Číně / Anna Zádrapová
- poezie
- 26 Letní poruchy v prachu / Jakub Řehák
- galerie
- 27 Miroslav Polách / připravil Petr Vaňous
- 28 nové knihy
- 30 DVD a CD
- recenze týdne
- 31 Příběh se rodí z místa. Nová kniha Petra Krále / Daniela Hodrová
- rubriky
- 3 tipy – A2 doporučuje zhlédnout či vyslechnout
- 5 zkratka – jednou větou z domova i ze zahraničí
- 18 přešlap – Za Gotta proti Knížákovi? / Ondřej Slačálek
- 22 par avion – z francouzskojazyčného tisku vybral Felix Xaver
- 25 letní komiksový seriál – Joann Sfar
- 29 odjinud – o literárním dění v českých časopisech / František Knopp
- 29 soutěž
- 32 ovšem – glosy

editorial

Dámy a pánové!
Tématem čísla je v podstatě moderní (a módní) literární mluva, ovlivněná jinými subkulturami (třeba punkem nebo hip hopem), která dosud v tuzemské próze příliš nezazářila. Zatím dva současné výrazné pokusy mít za hlavního hrdinu prózy jazyk – a to exemplář umolousaný, místy trapný, hrdě infantilní – provedly Petra Hůlová v Umělohmotném třípokoji a Bára Gregorová v novele Kámen – hora – papír. Iniciátorka těchto snah, polská spisovatelka Dorota Masłowská, jak vidno i na našich recenzích českého překladu, ovlivňuje styl všech, kdo se dostanou do srážky s tím jejím. Dva texty přítomné Ádvojký se zabývají posjezdovým dojezdem Strany zelených, upozorňují také na komentář Filipa Pospíšila k podivnému vztahu Evropy a Gruzie. – A nyní shrnu příznaky nemoci naší kulturní politiky minulého týdne: Pavel Hazuka z Památníku národního písemnictví vede bez konkursu Národní knihovnu (zda ukončil v PNP úspěšnou misi, nebo odchází pro neschopnost, nevíme), performer Milan Knížák žaluje performery z Guma Guar (se značkou Knížák si nikdo zahrávat nebude, viz A2 č. 7/2008), za půl milionu se hledají jistí pouliční umělci (s. 32), petici Chceme Prahu kulturní, kterou podepsalo 2124 osob (ruo.cz), vzal magistrátní výbor pro kulturu na vědomí tak, že z ní moc nezůstalo. Taková je verze česká, hard-kórová (6). Nabroušené čtení!
Libuše Bělunková

došlo

Dopis Martina Peciny (A2 č. 37/2008)
Můj článek I'm lovin' it o grafickém designu (A2 č. 36/2008) měl v minulém čísle důležitý ohlas. Nemyslím si, že se reakce na reakce mají otiskovat – málokdo si v těchto případech vlastně vzpomíná, o čem je řeč, věcná podstata mizí pod vrstvou ukřivděnosti a malichernosti –, ale nestává se mi často, abych se v tak zhuštěné formě dočetl, že se dopouštím řady polopravd, dezinterpretuji, vrším vágní tvrzení, která vydávám za objektivní stanoviska, vnímám negativně vytrácení textu z designu (!), řečnický se ptám a s odpověďmi si evidentně nevím rady nebo se dokonce ptám prý naoko dětinsky, ať už to znamená cokoliv. Odpověď na text Martina Peciny je ve stručném porovnání dvou příkladů *designování*.
Připomeňme si designové a image produkty Applu. Počítačová a dnes především multimediální a obchodní firma Apple provozuje nejrozšířenější obchod s mp3 hudbou iTunes (to je jedna z prestižních a nejoblíbenějších značek *kreativních uživatelů*). Apple představuje inovativní design, definuje *uživatelsky přátelské* rozhraní, intuitivní ovládání, stabilní a rychlé prostředí, ovšem také za cenu razantně redukováné škály možností, voleb a přednastavených funk-

cí. To s sebou nese nebývale monopolní produkci a distribuci hard- a softwaru, zákazy, perzekuce za užívání jejich operačního systému na jiných platformách a také totálně řízenou komunikaci, jejímž vrcholem jsou *Keynote*, kde CEO (ředitel společnosti) Steve Jobs prezentuje novinky za obdivných výkřiků a potlesku publika při ohlašování prodejních cen. Žádné otázky, jen minimalistické vizualizace, hesla a tlumená konfekce. Totální design, totální komunikace a žádní nespokojení uživatelé, nulová participace.
A pak je tu pro profesionály grafického designu v mnohém paradoxní a asi nepochopitelný projekt *Sdílený prostor*. Sem patří akce od odstraňování dopravního značení až po úplné rozpouštění uspořádání městského veřejného prostoru, u nás známějšího jako *vozovka* a *chodník*. Iniciátorem je prý nizozemský dopravní specialista Hans Monderman a projekt dorazil z Nizozemí, Švédska a Německa i k nám, konkrétně do části Slaného a aktuálně i do Říčan, s proklamovaným cílem vrátit ulicím jejich rovnováhu. „Profesionálové jsou skeptici, říká místostarosta Slaného, bojí se třeba, že řidiči budou město žalovat, když nabourají v místě bez dopravního značení, ale to bychom potom museli dát značku ke každému výjezdu od garáže.“
Proč tu připomínám Apple, *hypnotizující* designem své uživatele, a odstraňování značek a obrubníků? Dosud jsme věřili, že víc designu *bezyvýhradně* představuje kvalitnější prostor, snazší orientaci, *uživatelsky přátelské* rozhraní. Jak je vůbec možné, že se

můžeme pohybovat a žít i bez šipek a výbrusů, pruhů a vykřičníků na asfaltu, a nejsme ztraceni? Naopak, opět vnímáme své okolí, které *design* v dobré víře důsledně strukturoval. Skutečně zajímavé a klíčové otázky (grafického) designu se dnes točí právě kolem vztahu k veřejném prostoru, k totálnímu designu firem a institucí, ke strukturování komunikace, sdílení informací a otázce autorských práv a *open source*, kterých se dotýká i Michal Nanoru ve výborném rozhovoru s Abbottem Millerem (A2 č. 36/2008). Nanoru vtipně cituje Ricka Pynora, že kritická teorie nechává grafickému designérovi pouze dvě možnosti: cítit se špatně nebo změnit zaměstnání. Věcnou odpověď naleznete přímo na blogu Martina Peciny typomil.com/typofilos.

Michal Rydval

Ad Společnost strachu (A2 č. 37/2008)
Vůbec mě nepřekvapuje, že naše lidská společnost takhle funguje, jen bych to neuměla tak dokonale analyzovat jako autor. Naprosto s ním souhlasím. Co jiného můžeme od moci čekat než neustálé obavy a strach z nebezpečí, která možná vůbec neexistují, když už jsme se nechali z postavení lidí (člověka) vmanipulovat do postavení lidských zdrojů či v lepším případě lidského faktoru, který občas způsobí nějakou chybu a tím pádem výkyv v zaběhnutém soukolí. Vždyť k čemu slouží zdroje? K naprostému vyčer-

pání a pak odhození. Nic víc. A ještě k tomu máme vysokoškolský obor, jehož cílem je se tyto zdroje naučit řídit a vyčerpávat: řízení lidských zdrojů. Nejsme lidé, ale zdroje, takže se nemůžeme ničemu divit.

Anna

Ad Válka jako kulturní projekt (A2 č. 35/2008)
Je dosti těžko uvěřitelné, že vysokoškolský učitel se nenamáhá ani nahlédnout do slovníku, aby našel vhodné slovo. Chce-li Radan Haluzník použít za každou cenu slovo muzeum, aby vyjádřil (asi) jistou překonanost činění a konání srbských intelektuálů, pak by měl použít spíše slovo „muzeální“ a ne urážet (a to těžce) muzejní pracovníky termínem „muzejní intelektuál“ pro označení těch, kdo podle něj napomáhají válečným projektům na Balkáně. Při troše hledání by ale našel asi slovo ještě vhodnější.
Pavel Štěpánek

Soutěž
Správná odpověď na úkol z čísla 36 – Za kterou knihu získal Máriaus Kopcsay v roce 1998 ocenění, a jaké? – zní: Za sbírku povídek Křivický deň, cenu Ivana Kraska. Knihu Ztracené roky posíláme Ludmile Machkové do Pelhřimova.
–mam–

literatura

Listování z knihy Gottland

Premiéru dalšího titulu nabízí projekt scénických čtení: je jím próza Gottland polského reportéra **Mariusze Szczygiela**, který 18. 9. vystoupí v Divadle Minor a bude k dispozici v diskusi. Szczygiel (1966) vystudoval žurnalistiku ve Varšavě a od roku 1990 je reportérem významného listu Gazeta Wyborcza a zejména redaktorem jeho přílohy Velký formát, ve které poskytuje ve srovnání s českým prostředím nevidaně široký prostor reportážním textům a fotografiím o polské a české historii a politické scéně i jejich srovnání. V Gottlandu, věnovaném památce „zuřivého“ reportéra Egona Erwina Kische, v čtivém publicistickém až detektivním stylu předkládá rovněž fakta a souvislosti o Česku ve 20. století.



Divadlo Minor (Malá scéna, Vodičkova 6, **Praha 1**), ve čtvrtek **18. 9.** od 18.00. **Kavárna U Notáře** (Sázavská 1, **Havlíčkův Brod**), ve čtvrtek **25. 9.** od 19.00. **HaDivadlo** (Alfa pasáž, Poštovská 8D, **Brno**), v neděli **28. 9.** od 19.30. **Divadlo SUD** (Hroznová 8, **České Budějovice**), v úterý **30. 9.** od 19.30.

Seifertovy Kralupy

V městě, kde byl básník pochován, se uskuteční 13. ročník festivalu poezie a přednesu a budou vyhlášeny výsledky obou kategorií autorské literární soutěže. Při této příležitosti bude v budově muzea slavnostně otevřena obnovená pamětní síň Jaroslava Seiferta. **Městské muzeum** (Vrchlického 590, **Kralupy nad Vltavou**), od **19. 9.** do **20. 9.**, vyhlášení **20. 9.** od 16.00.

Mnichovský přízrak

Mnichovská dohoda z roku 1938 je tématem kolokvia, které pořádá Akademie věd ČR 22. a 23. 9. v Senátu Parlamentu ČR v Praze. Představení knihy, románu Georgese-Marka Benamoua Mnichovský přízrak v překladu Zuzany Tomanové, patří k doprovodným kulturním akcím.



Děj románu, který svým tématem podnítil živý zájem českého kulturního prostředí, začíná v roce 1968 setkáním novinářky a jediného žijícího aktéra této dohody – Edouarda Daladiera, jenž jí poskytne své vzpomínky, a sleduje jednání státníků po celý osudový den. Setkání bude moderovat novinář Adam Černý, číst se bude dvojjazyčně. **Café 35 Francouzského institutu** (Štěpánská 35, **Praha 1**), v pondělí **22. 9.** od 19.00.

Blues pro bláznivou holku

Recitátor a performer **Miroslav Kovářík** vystoupí se svou adaptací povídky Václava Hraběte Horečka z roku 1962. O hudební doprovod postbeatnického večera v atmosféře malých divadélek, ve kterém interpret kromě přednesu

nabídne i živé náhledy na autorův život a související dobové události, se postarají Jiří Pertl a Václav Prejzek.

Klub Rybanaruby (Mánesova 87, **Praha 2**), v pondělí **22. 9.** od 20.00. –pa–

divadlo

Divadelná Nitra

Na festivalu Divadelná Nitra se letos na Slovensku představí v hlavním programu třináct inscenací ze Slovenska, Česka, Holandska, Itálie, Polska, Ruska, Německa, Maďarska, Řecka a Chorvatska. Festival zahajuje Slovenské národní divadlo z Bratislavy inscenací Leonce a Lena od Georga Büchnera v režii **Martina Čičváka**, který hojně pracuje i v Česku. Autorem hudby k bratislavské inscenaci je **Petr Kofroň**. Českou republiku v Nitře reprezentuje opera Zítřa se bude... pražského Národního divadla a Kafkův Proces Divadla Komedie. Na programu je také inscenace Sudden Showers of Silence Jozefa Fručka a Lindy Kapetanea, na které se jako koproducent podílela pražská Archa. Událostí, která se podle organizátorů vymyká programu festivalu, jsou paradivadelní Pokusy o létání Itala Alessandra Panzavoly.



Vedle hlavního programu běží v Nitře také divadelní, hudební a happeningový doprovodný program. Nechybí ani blok evropského filmu, kde jsou k vidění Karamazovi Petra Zelenky i slovenská předpremiéra Poslední maringotky Petra Beňovského. Součástí festivalu je pravidelně také vyhlášení vítězů ankety divadelních kritiků a teoretiků **Dosky**. Divadelná Nitra začíná v pátek **26. 9.** a končí ve středu **1. 10.**

Labyrint světa a ráj srdce

Ačkoliv zřejmě mnozí četli Labyrint světa a ráj srdce Jana Amose Komenského ve školním věku jen z povinnosti, domácí divadelníky nepřestává oslovovat. V Celetné si dali poměrně náročný cíl: co nejvěrněji interpretovat Komenského dílo s přenesením do současnosti, zároveň ale zachovat originální jazyk jako hlavní poetickou sílu inscenace.



Režiruje **Filip Nuckolls** a v novince si zahrají například Jan Kaluža, Adrian Jastraban nebo Rošťa Novák, který má s textem již zkušenost z Divadla Archa, kde pracoval na inscenaci podle Komenského pod vedením režijního dua Skutr. Jak rezonuje Komenský s dneškem, se přesvědčíme v **Divadle v Celetné** (Celetná 17, **Praha 1**) v neděli **28. 9.** v 19.30.

Petrolejové lampy

V dubnu 2006 premiérovalo Petrolejové lampy Klicperovo divadlo v Hradci Králové (hlavní role Pavla Tomicová

a Filip Richtermoc). Román Jaroslava Havlíčka zdramatizovali Martin Velíšek a Ivan Rajmont, druhý z nich také inscenaci režíroval. V listopadu téhož roku se Petrolejové lampy objevily na repertoáru pražského Divadla Na Jezerce, které k režii přizvalo Juraje Herze (hlavní role Barbora Hrzánová a Radek Holub). Herz je i režisérem známé filmové adaptace Havlíčkova románu. A nyní mají Petrolejové lampy premiéru v pražském Divadle Komedie. Divadelní scénář si napsal režisér **David Jařab** a do hlavních rolí Štěpky Kiliánové a Pavla Maliny obsadil **Ivanu Uhlířovou** a **Karla Rodena** (dále Martina Fingera, Hynka Chmelaře a Jiřího Štrébľa). Mottem inscenace je „v zajetí jedinečnosti – v zajetí doby – v zajetí osudu“. Zdá se, že ze všech jmenovaných inscenací bude ta v Komedii nejkomornější a nejdůsledněji soustředěná na ústřední dvojici. **Divadlo Komedie** (Jungmannova 1, **Praha 1**), v pondělí **29. 9.**, první repríza ve čtvrtek **2. 10.** v 19.30. –jb–

film

Katyň

Nový snímek polského klasika **Andrzeje Wajdy** je režisérovo velmi osobní téma: při **masakru v Katyňském lese** v roce 1940 bylo brutálně vyraženo na 22 000 důstojníků polské armády a jednou z obětí byl i Wajdův otec, kapitán Jakub Wajda. Na přímý Stalinův příkaz byla v Katyňském lese (a také v koncentračních táborech a vězeních po celém SSSR) zlikvidována špička polské armády (a tento zásah ochromil širokou polskou společnost).



Osobní účast v tomto příběhu velkých dějin donutila režiséra tematizovat nejen samotnou katyňskou tragédií, ale také její následky – příběhy rodin uvězněných a později popravených důstojníků a jejich každodenní sisyfovský život mimo velká bojiště. Katyň je pro Poláky stále kontroverzním a bolavým tématem a Wajdův snímek zákonitě vyvolává v zemi našich sousedů rozporuplné reakce – zatímco jedni chválí odvážné zpracování tématu, jiní kritizují přílišnou chladnost a akademičnost díla. Tak či onak, Wajda si v osmdesáti letech natočil svůj opus magnum, kterým propojil osobní tragédii s jednou kapitolou pohnuté polské historie ve 20. století. **Premiéra v ČR 18. 9.** –jj–

Spike Lee v městě nad Seinou **Francouzská cinematéka** pokračuje v mnoha zajímavých retrospektivách tvorbou nezávislého režiséra **Spikea Lee**, jednoho z prvních amerických filmařů černé pleti, jenž v průběhu své (stále nekončící) kariéry vytvořil dílo, v němž se zrcadlí (nejen) rasistická Amerika. Spike Lee je mimo jiné výtečným portrétistou New Yorku, mezilidských vztahů, filmařem s hudebním citem. V pařížské Cinematéce se setkáte s celou režisérovou tvorbou včetně nejznámějších snímků **Malcolm X** (1992) či **Udělej správnou věc** (Dothe Right Thing, 1989). Více informací na cinematheque francaise.fr. **Francouzská cinematéka, Paříž, 3.–28. 9.**

VJ aneb video jokey

Kde je ještě hranice kinematografie, té dokonalé transformace předchozích umění v naprosto unikátní tvar, výtvarné performance či hudebního vystoupení? **Is This Cinema?** Konceptuálně zaměřené večery, jejichž premiéra se odehraje v žižkovském kině Aero, si tyto otázky kladou a sledují řadu témat, například „absolutní spojení obrazu a hudby“, „fúzi nepohyblivého obrazu – fotografie, pohyblivého obrazu – filmu a toho mezi tím – hudby“ či „živé obrazové manipulace v divadle“. Lampa projektoru tentokrát zůstane zhasnutá, slovo totiž dostanou tvůrci, videojockeyové, kteří přímo na místě vytvoří audiovizuální kompozici za doprovodu DJ. Můžete se těšit na vystoupení skupin **Mathematica**, **Alenka** a **Clad vj & Blue dj**. Více informací na kinoaero.cz. **Kino Aero** (Biskupcova 31, **Praha 1**), **23. 9.** ve 20.30. –ph–

hudba

Dvojité OvO

Bizarní „chaos coreová“ skupina OvO je původem italská hudební, performanční, stylová a životní formace dvou klíčových postav milánského undergroundu, nyní usazených v Berlíně: bubeníka a baskytaristy **Bruna Dorelly** a **Stefanie Pedrettiové**, která zpívá, hraje na kytaru (zpravidla skleněným střepem), harmoniku, chrastítko, své vlasy aj. Pestrost nástrojů a ne/hudebních prostředků přitom jen odpovídá škále zpěvu, který se na jednom ze svých výrazových pólů dotýká rozmarného světa animovaných zvířátek a na druhém rezonuje v hluboké hrdelní poloze funerálního doomu. Od svého vzniku na konci roku 2000 OvO vydali pět studiových alb (čtyři na vlastním labelu Bar La Muerte) a nové by mělo vyjít letos na podzim. Skupinu charakterizuje střídání masivních bloků a ostrých rytmických i zvukových předělů, záliba v nehudebních zvucích, estetika vycházející z DIY principů prvotní punkové scény a postžánrová hra se stylem, při níž ironie jen umocňuje radikalitu výrazu. OvO zaujímají velmi atraktivní polohu na pomezí noiseové, posthardcorové a drone metalové scény. Nicméně to, co pozici skupiny určuje především, je mimoběžný, ničivý a přitom zcela nenásilný způsob pohybu napříč žánrovým děním. V rámci pražského večera vystoupí ještě skupina **Guma Guar**, která se vedle výtvarně-aktivistických projektů věnuje ještě radikálnímu digitálnímu hardcoru. O chill-out se postará jednočlenný minimalistický projekt **Head in Body**. **Chateau l'enfer rouge** (Jakubská 2, **Praha 1**), v sobotu **21. 9.** od 21.00. **Ponorka** (tř. 1. máje 8, **Olomouc**), v neděli **22. 9.** od 21.00. –př–

Hypnotický knírač

Z vídeňského labelu Editions Mego vyráží na česko-slovenskou šticí mistr barbarské elektroniky **Philipp Quehenberger**, učitel hry na klavír a nositel honosného kníru. Loňskou desku Phantom In Paradise představil na festivalu New New 2007 v Brně a parket tehdy atakoval psychedelickou směsicí vzpomínek na EBM, distorzním zvukem i gotickou nadsázkou, častými změnami rytmiky a s nadhledem servírovanou hypnózou publika. Quehenberger výrazně

těží ze svých dřívějších zkušeností, kdy si prošel pianem i syntetizéry či účastí v rockových i death metalových kapelách. Na pražském koncertě jej doprovodí hráči se zpětnou vazbou mixážního pultu **Jack Jack** a deathpopový **Batcha De Mental**. **Skutečnost** (Francouzská 76, **Praha 2**), ve středu **24. 9.** ve 20.00. **Vrah** (Tylovice, **Rožnov pod Radhoštěm**), v pátek **26. 9.** ve 20.00. **Pash***

výtvarné umění

Malířské sympozium Jenewein

Již po osmé proběhl v Kutné Hoře letní malířský workshop, nazvaný Jenewein podle zdejšího rodáka **Felixe Jeneweina** (1857–1905). Do města je vždy pozváno 4–6 umělců střední a mladší generace, kteří mají za úkol svým dílem reagovat na Jeneweinův umělecký a duchovní odkaz nebo reflektovat místo jeho „temného rodiště“. Každý ročník sympozia je zakončen výstavou v prostorách městské galerie, kterou doprovází shrnující obrazový katalog.



Část z realizací, které tu vzniknou, se stává majetkem galerie a rozšiřuje tak její sbírky. Letos byli pozváni čtyři umělci nejmladší generace. Introvertní, melancholicky laděné dílo **Dalíhora Davida** (1972) jsme mohli zhlédnout na pražské výstavě Resetting / Jiné cesty věčnosti (2007–08). **Aleš Růžička** (1977), tvůrce expresivních krajin spojovaných s jistou introspekci, zase převzal v roce 2006 Cenu Václava Chada na IV. zlínském salonu mladých. **Barbora Lungová** (1977) patří již delší dobu k výrazným absolventkám brněnského malířského ateliéru Jiřího Načeradského a k aktivním organizátorkám výstavních akcí. Nejmladším účastníkem je **Šárka Zadáková** (1982), která v roce 2008 absolvovala pražskou VŠUP u Stanislava Diviše. **Vlašský dvůr** (Havlíčkovo nám. 1, **Kutná Hora**), do **6. 10.**

I. malířské sympozium v Uherském Ostrohu

V druhé polovině srpna se uskutečnilo v prostorách zámecké galerie v Uherském Ostrohu první malířské sympozium.



Tradici malířských setkání zde otevřeli **Barbora Lungová**, malířka a kurátorka, společně se sběratelem **Vojtěchem Petraturem**. Letos vybrali autory z brněnské FaVU VUT a pražské VŠUP, většina z nich již v jihomoravském regionu vystavovala. Zastoupení jsou: **Pavel Matyska** (FaVU, ateliér Malba I, prof. J. Načeradský), **Denisa Krausová** a **Zbyněk Linhart** (FaVU,

ateliér Malba II, prof. M. Mainer), **Vendula Chalánková** (FaVU, ateliér Environmentu, doc. V. Merta), **Pavčina Kahánková** (FaVU, ateliér Malba III, doc. P. Kvíčala) a **Maria Varvodičová** (VŠUP, ateliér Monumentální malby, prof. Pavel Nešleha). K výstavě vydalo město ročenku s přehledem konaných a připravovaných výstav. **Zámecká galerie** (Ostrožský zámek, 2. p., **Uherský Ostroh**), do **28. 9.** –pev–

televize

Agent bez minulosti

Režie prvního snímku z trilogie o agentu Bournovi s názvem **Agent bez minulosti** (2002) se ujal zručný řemeslník **Doug Liman** a podle předlohy spisovatele **Roberta Ludluma** natočil výtečně staromódní thriller v Hitchcockově stylu o muži, jenž se dostává do smrtelného nebezpečí, aniž by věděl, kdo a proč mu usiluje o život. Rybáři místo svého tradičního úlovku z moře vytáhnou muže (**Matt Damon**) v neoprénu, se dvěma kulkami v zádech a implantovaným čipem odkazujícím na číslo účtu v curyšské bance.



Napolo utopenému muži, jenž si zholá nic nepamatuje, nezbyvá nic jiného než cesta do Švýcarska, kde nalézá v bankovní schránce sadu pasů včetně jména Jason Bourne. Náladu mu nespraví ani zjištění, že umí zabít na dvacet způsobů, jdou po něm snad všude na světě a útek řeší problémy jen zčásti. Zápletka Agenta

bez minulosti naštěstí neslouží pouze k vyplnění prostoru mezi akčními scénami a Matt Damon vytváří hrdinu, který není pouhou ikonou, ale plnohodnotnou postavou. Doug Liman navíc zdůrazňuje civilnost, jež se výtečně naplno rozbouří v dokumentárním realismu Paula Greengrease (Bournův mýtus, 2004, a Bournovo ultimátum, 2007).

Nova, v pátek **19. 9.** ve 20.00.

Řidič slečny Daisy

Řidič slečny Daisy (Driving Miss Daisy, 1989) režiséra Bruce Beresforda je vpravdě klasickým melodramatem z hollywoodské továrny na sny – na druhé straně je pečlivě a naprosto bezchybně vytvořeným produktem, podobným například dodnes fascinující Casablanca (1942). Snímek se do jisté míry stal klasikou, což dokládá i pocta v hravé komedii Michela Gondryho Prosíme přetočte (2008). Tvrdohlavá americká Židovka (**Jessica Tandyová**) dostává v padesátých letech 20. století nového černošského šoféra Hokea (**Morgan Freeman**), přičemž zatvrzele předstírá, že ho naprosto nepotřebuje. Ve vypjatých padesátých letech, „bohatých“ na rasové nepokoje, si Hoke musí obhájit svou pozici a mezi nesourodou dvojicí nepozorovaně vzniká pevné přátelství, jež si nejprve nikdo z nich nechce přiznat. **ČT 1**, v sobotu **20. 9.** v 15.35.

Nájemník

Paranoia a kafkaevské grotesko dotváří thriller na pomezí hororu s názvem Nájemník (1976), v němž režisér **Roman Polaňski** ztvárnil i hlavní roli. Černočerná groteska zde do jisté míry odráží právě ztrátu sebekontroly paranoidní mysli – v tomto případě polského emigranta Trelkowského, jenž po dlouhé době konečně nalézá být v starobylém

pařížském domě. Už počátek jeho pobytu zkalí návštěva bývalé nájemkyně, jež se neúspěšně pokusila o sebevraždu a při pohledu na Trelkowského začne hystericky křičet a posléze zemře. Temnota a neštěstí jsou novému nájemníkovi čím dál víc v patách, samotný dům i sousedé se zdají být stále záhadnější a nepřátelštější a noční můry se pozvolna přesouvají z nočního spánku do bdělého dne. Kameru měl na starosti **Sven Nykvist**, dvorní kameraman Ingmara Bergmana. **ČT 2**, ve čtvrtek **18. 9.** ve 23.20.

Filmopolis

Jeden z mála pořadů ČT, který reflektuje současnou kinematografii, se tentokrát věnuje **61. ročníku mezinárodního festivalu ve švýcarském Locarnu**, jenž se konal od 6. do 16. 8. na břehu slavného jezera Lago Maggiore. Podle autorů **Filmopolisu** Hany Cielové a Štefana Uhríka nejvíce zaujali nikoli herci či režiséři matadoři, ale spisovatelé-autoři předloh k uváděným snímkům **Zalknutí** (Choke, 2008) a **Možnosti ostrova** (Possibility of an Island, 2008). Zalknutí podle knihy kontroverzního **Chucka Palahniuka** (mimo jiné i autor Klubu rváčů) sleduje antihrdinu Victora (Sam Rockwell), samozvaného umělce a sexuálního štvance, jenž se dává v restauracích a od toho si slibuje soucit bohatých paniček. **Možnosti ostrova** natočil sám autor předlohy, Michel Houellebecq, jenž vykreslil příběh člověka utíkajícího před civilizací do temné jeskyně, kde se stává prototypem nového národa „neolidi“, schopných přežít nadcházející přírodní katastrofy. V Locarnu se samozřejmě nepromítaly jen tyto filmy – řadu dalších novinek zjistíte ve Filmopolisu. **ČT 2**, v neděli **21. 9.** ve 20.50. –ph–

rozhlas

Kritický klub

Již několik měsíců trvá pobouření kulturymilovné veřejnosti nad „kulturní“ politikou stávajícího pražského zastupitelstva. Obzvláště palčivou je současná personální situace v Galerii hlavního města Prahy. Jak za nynějších okolností zajistit její umělecké renomé? Jak vlastně definovat její aktuální funkci? Na tyto a další otázky bude se svými hosty ve studiu hledat odpověď Bibiana Beňová, která pořad připravila. **ČRo 3 – Vltava**, v pondělí **22. 9.** v 16.00.

Dobrodružství hraběte Lydericha

Alexandre Dumas (1802–1870) často přebíral nepůvodní náměty, mnohdy i z cizích literatur (Romeo a Julie, Robin Hood). Neváhal dokonce dopomoci si k velkému vyprávění látkou ze staroněmecké písně o Nibelunzích. Vytvořil příběh ne nepodobný pozdějšímu Wagnerovu Siegfriedovi, zasazený ovšem nikoli do šerého dávnověku, nýbrž do 7. století našeho letopočtu. Jména mnohých postav se shodují, jejich role se však podstatně liší: např. Brumhilda (sic!) zde není valkýrou a milenkou hlavního hrdiny, již mu král Gunther závidí, ale Guntherovou krutou manželkou, na Lydericha lstivě nasazující. Svět Dumasova románu je bohůprostý, z nadpřirozených bytostí zůstává jen drak a kouzelná helma. Můžeme tedy hovořit o motivech spíše pohádkových než mytických. V sedmidílné četbě z překladu Jiřího Našince účinkuje Otakar Brousek, režii má Dimitrij Dudík. **ČRo 2 – Praha**, v pondělí **22. 9.** ve 22.00.

Radiodokument

Letošní žeh kulatých výročí se pomalu, ale nezadržitelně blíží ke svému konci

– jubileum říjnové již bohužel patrně zůstane zastíněno únorovým, nedávným srpnovým a – last but not least – také nynějším zářijovým. Mnichovská krize, která roku 1938 de facto znamenala začátek druhé světové války, byla také první bitvou na rozhlasových vlnách v historii, jak dokládá dokument britského novináře žijícího v Praze. **ČRo 3 – Vltava**, ve středu **24. 9.** ve 21.45.

Muž stojící proti davu

Hubert Beuve-Méry byl francouzský novinář, zakladatel deníku Le Monde. První číslo, vyšlé v prosinci 1944, bylo připravováno ještě v tuhé ilegalitě – po jeskyních a opuštěných hradech v Alpách. Beuve-Méry, publikující pod pseudonymem Syrius, měl pověst člověka absolutně neúplatného: prezidenta De Gaulla ostře kritizoval v době, kdy to znamenalo nejtěžší kacírství. Jeho úvodník La verité vaincra! (Pravda zvítězí!) z 22. srpna 1968, stejně jako pravidelné podrobné informace o situaci ve znormalizované ČSSR, o něž se západní tisk jinak poměrně brzy přestal zajímat, to vše byly neutuchající ozvěny Beuve-Méryho intenzivního angažmá v září 1938. Tehdy působil v Praze jako dopisovatel deníku Le Temps. Z okupovaných Čech se za dramatických okolností dostal až v březnu 1939. Pořad o této epizodě jeho života připravili překladatel Petr Turek a režisér Vlado Rusko. **ČRo 3 – Vltava**, v neděli **28. 9.** ve 20.00.

–mc–

jb – Jana Bohutínská / **jj** – Jan Jílek / **mc** – Miloslav Caňko / **pa** – Petr Andreas / **Pash*** / **pf** – Petr Ferenc / **ph** – Petr Hamšík / **pev** – Petr Vaňous

23. MEZINÁRODNÍ BIENÁLE GRAFICKÉHO DESIGNU BRNO 2008

GRAFICKÝ DESIGN Z CELÉHO SVĚTA

17/6 – 19/10/2008

MORAVSKÁ GALERIE V BRNĚ

Uměleckoprůmyslové muzeum, Místodržitelský palác, Pražákův palác www.moravska-galerie.cz

Hlavní partner

Partneři

Mediální partneři

Autobusová demokracie

Nic nového pod zeleným sluncem

Překvapení, udolání, přehlasování, na hlavu poražení. Těmito slovy na adresu opozice mohou po teplickém sjezdu Bursíkovi lidé doprovázet svůj vítězný tanec. Dana Kuchtová a většina Republikové rady SZ musela Bursíkovi pořádně ležet v žaludku, když se kvůli jejich porážce odhodlal využít některých metod a postupů, které už kdysi zažil ze strany svých protivníků.

PAVEL PEČÍNKA

Bursíkovi lidé v období 2003–2005 odmítali „autobusovou demokracii“, tedy ovlivňování hlasování pomocí rychlého náboru nových členů. Bursík, ale i Milan Horáček, Ondřej Liška, Martin Ander nebo Eva Tylová dobře vědí, že si v letech 2003–05 ke svým výhrám pomáhali účelovými organizacemi představitelé předbursíkovského vedení SZ Jakub Patočka a Jan Beránek (jedna z organizací působila v mém rodišti – Novém Městě na Moravě). Proč tehdy, v dobách společného tažení opozice z Otevřené platformy proti sektářským manýrům uvedené dvojice (přezdívané PBH), tuto praxi kritizovali? A proč k ní nyní mlčeli, případně se na ní aktivně podíleli? Protože tato metoda tentokrát nepomáhala jejich soupeřům, ale jim samotným? V čem dalším se pak od nich dá očekávat převrácení včerejších zásad do úplného protikladu? Přitom Patočkových a Beránkových účelových organizací bylo jen pár, zato Bursíkovi modrozelení jich založili několik desítek. Jistě, s tím rozdílem, že se k tomu aktivně přihlásili, přislíbili vyvíjet činnost a někteří dokonce ještě v médiích nepřímo vyzvali další k podobné taktice. Články s těmito výzvami (např. Jsem Bursíkův hlas), které editoři deníků otiskli celé, bez krácení, působily dojmem prvotřídně zvládnuté PR kampaně.

Sebeoslavy

Částečná podobnost spojovala i argumentaci PBH a bursíkovců, spočívající v tom, že se zveličují úspěchy, zlehčují nebo zakrývají nedostatky a soupeřům se podsunují osobní či nízké motivy – zklamání z malého vlivu ve SZ ovládané kdysi PBH (Horá-

ček, Uhl, Tylová) nebo ukřivďenost kvůli ztrátě vysokých postů (Kuchtová, Tichý) v případě dnešní SZ. Vhodně načasovaná sebeoslavná tisková konference vládních ministrů spojená s výhrůžkou, že to kvůli Kuchtové ve vládě zabálí, přebytek optimistických článků Bursíkových lidí a jen poskrovnu textů z pera opozičníků ve stranických tiskovinách působilo o něco uhlazeněji než jednostrannost a naprostá cenzura z časů PBH, princip ale zůstal stejný.

Jak PBH, tak dnešní špičky SZ také shodně používaly argument o nevhodnosti praní špinavého prádla na veřejnosti. Samozřejmě vždy v okamžiku, kdy s veřejnou kritikou přicházeli jejich odpůrci.

Obě dvě skupiny též při řešení stranických sporů volaly na pomoc veřejně známé osobnosti zvenčí. Na rozdíl od PBH, kde šlo převážně o emotivně uvažující intelektuálky středního věku z prostředí neziskového sektoru, na podporu Bursíka vystupovalo koordinovaně mnohem víc nejrůznějších osobností centristických nebo pravicových názorů. Záplava článků od nečlenů SZ, které najednou hromadně před teplickým sjezdem vzkazovaly, že bez Bursíka SZ volit nebudou a Kuchtová že by partaj vedla do levicových bažin, dává tušit, že tyto osobnosti byly o veřejná vystoupení předem požádány. První cena náleží Michalu Kocábovi, který se uráčil kandidovat za SZ, ale v případě zvolení Kuchtové by si to rozmyslel, jak vzkázal před sjezdem.

PBH i modrozelení také potřebovali shodně naznačovat, že nejsou v evropském měřítku izolovaní a jejich vazby na zahraniční zelené fungují. PBH se prokazovali fotografiemi s Danielem Cohn-Benditem

(dokud se k nim neobrátil zády), Bursík vždy rád zdůraznil, co a kdy poradil evropským zeleným a o čem s nimi jednal. „Ty, Reinhard, myslel jsem před třemi lety, že fundamentalismus už mám za sebou, ale ono se mi to zase vrací,“ řekl prý nedávno šéfovi německých Zelených Reinhardu Bütikoferovi. Ovšem odstíny existují. Zatímco u PBH šlo o podobu fan-klubu, lidi emotivního ražení a obdivovatelky, u Bursíka je rozložení rovnoměrnější. Má kolem sebe většinou vyzrálější osobnosti pragmatického a kariérního zaměření.

V případě bývalého vedení Strany zelených i Bursíka působila přirozeně silná vrstva těch, kteří podporují vedení ne kvůli programovým cílům, ale protože si od něj slibují osobní vzestup. Vyskytovali se dokonce i jednotlivci, kteří se stejně servilně a nekriticky projevovali jak k Patočkovi a Beránkovi, tak k Bursíkovi, aniž by si činili sebemenší starost s úplnou protikladností sektářského mesianismu a modrozeleného pragmatismu. V případě dvou viditelných zelených političek v Brně jde spíše o onu emotivní potřebu ztotožnění se silným obdivovaným lídrem, řada zelených manažerů a zelených na střední úrovni se tak chovala a chová z vypočítavosti ve snaze udržet post, za jehož dosažení vděčili dříve Patočkovi a nyní Bursíkovi.

Dříve se tomu u zelených říkalo „nová demokracie“ či „humanitní demokracie“, dnes zase „věcná, neideologická politika“. Za Danou Kuchtovou, Jiřím Guthem či Matějem Stropnickým stojí asi třetina strany, možná se tedy časem dočkáme od SZ ještě něčeho jiného.

Autor je publicista a politolog.

zkrátka

Vlastimil Ježek byl odvolán z místa ředitele Národní knihovny. Jeho místo teď zastává Pavel Hazuka z Památníku národního písemnictví. Ježek zatím rozjel svou senátní kampaň v Prvním Ježkově knihobusu. / Rozpočet Ministerstva kultury v příštím roce pravděpodobně opět klesne. / Zemřel germanista a literární vědec Wendelin Schmidt-Dengler. / Americký film The Wrestler od režiséra Darrena Aronofského získal Zlatého lva za nejlepší film na festivalu v Benátkách. Stříbrného lva za nejlepší režii získal Rus Alexej German mladší za film Bumažnyj soldat. / Do užšího seznamu knih nominovaných na Bookerovu cenu se dostali: Linda Grantová (The Clothes on Their Backs), Steve Toltz (A Fraction of the Whole), Philip Hensher (The Northern Clemency), Amitav Ghosh (Sea of Poppies), Sebastian Barry (The Secret Scripture) a Aravind Adiga (The White Tiger). / Cenu Mercury za nejlepší britské album si odnesl Elbow s deskou The Seldom Seen Kid. / Spisovatel Peter Handke požádal, aby byl jeho román Die morawische Nacht stažen z nominační listiny na Německou literární cenu. Pořadatelé jeho požadavku vyhověli. / Podle knihkupců ve Spojených arabských emirátech tu klesá počet zakázaných knih. / Recenzent John Sutherland pochvá-

lil poslední román Salmana Rushdieho The Enchantress of Florence a řekl, že pokud letos nevyhraje Bookerovu cenu, knihu si připraví na kari a sní. Když se Rushdieho kniha nedostala ani do užšího výběru, prohlásil, že tato kniha letos nevyhraje a on ji jíst také nebude. / Valerie Groveová si v The Times stěžuje, že „kultura celebrit“ vytlačila z trhu seriózně pojaté životopisy. / Portugalský držitel Nobelovy ceny za literaturu José Saramago prohlásil, že dokončil svůj nový román Slonova cesta, který pojednává o cestě slona indického po Evropě v 16. století. / Chilský umělec Marco Evaristti podepsal s americkým odsouzcem k trestu smrti dohodu, podle níž bude moci z jeho těla udělat krmení pro ryby pro svou výstavu. / Výtvarník Konstantin Kurjazin chce pro Krasnojarsk vytvořit několikametrovou sochu Borise Jelcina. / Podle jednoho z počítačových výzkumů je portrét podobnější tomu, kdo ho maluje, než portrétovanému. / Připravuje se film, který by měl zrekonstruovat vydání básnické sbírky Kvílení Allena Ginsberga. / Stevena Spielberga jako producenta snímku Disturbia, který vznikl podle filmu Okno do dvora, zažalovali majitelé práv na povídku Murder From A Fixed Viewpoint Sheldona Abenda, podle níž Alfred Hitchcock svůj film natočil. / Producent J. J. Abrams, který je spoluautorem série Ztraceni nebo filmu Monstrum, stojí také za novým seriálem The Fringe, který začala minulý týden vysílat stanice Fox.

–jgr–

Sepp Mall

Věci, večer noc I

Nože mlčí
kosy tišší
hlasy jasnější

Jako by si věci
na nás zvykly

Přeložila Sabine Eschgfällerová

Je na čase stopy číst, ne zahlazovat

Literární historik Miroslav Zelinský se ve své knize *Texty a obrazy* snaží na ideologické projevy aplikovat nehodnotící přístup. I přes tento, v našem literárněhistorickém prostředí nezvyklý úhel pohledu však jeho metoda vzbuzuje rozpaky.

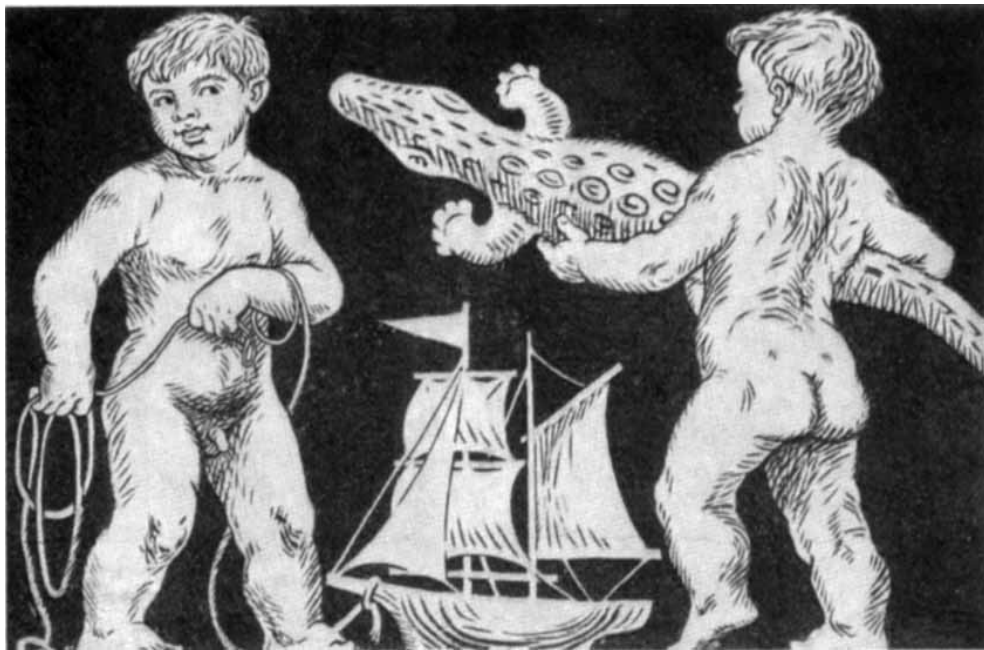
VÍTEK SCHMARC

Socialistický realismus v oblasti literatury a umění obecně se i v našich končinách začíná definitivně vymaňovat ze zajetí dogmatismu a novodobé ideologie „odmítnout a zatratit“. Zdá se, že postoj, který se jal relikty komunistické minulosti hodnotit spíše než interpretovat, začíná být vytlačován snahou postavit se ke stopám traumatické historie čelem, přiznat si vlastní spoluúčast na ní a začít si všimnat jejich strukturálních rysů.

Potřebný impuls

Z tohoto pohledu je kniha moravského literárního vědce Miroslava Zelinského událostí více než vítanou, protože do konzervativního prostředí české literární historie přináší na „západní“ akademické půdě běžný postoj, který s materiálem totalitarismu aktivně pracuje, vymezuje se vůči němu vědecky, nikoli striktně ideologicky (tedy prizmatem hodnotícím). Útlou Zelinského knihu *Texty a obrazy* můžeme přiřadit ke směru, jehož centrum se v současné době nachází v německém Erfurtu. Právě pro autora klíčový pojem stopy tu popularizuje mezinárodní tým vědců pod hlavičkou projektu Imperial Traces (www.imperialtraces.org). Snaha definovat dopad minulosti na současného vnímatele a usouvztažnit se s ní je neobyčejně podnětná a přínosná i z hlediska laické veřejnosti. Zelinský pracuje jednak s materiálem porubských sgrafit, druhak s marxistickými příručkami literární historie – tedy se stopami,

kteří více či méně promlouvají dodnes. Na materiálu obrazů dokumentuje především emblematickou povahu jednající ideologie, na materiálu dějinném pak dobový newspeak a jeho manipulativní mechanismy. Metodologicky je kniha ukotvena pouze velmi volně a Zelinský bez zábran přeskakuje mezi vlivy a inspiracemi, zachovává tak jakýsi radikální eklekticismus.



Jedno ze sgrafitových „oken“ porubského cyklu z roku 1956, který analyzuje Miroslav Zelinský ve své knize.

Bloudění metodologiemi

Eklektická metodologie není a priori na závadu, pokud pod ní prosvítá jasně formulovaný autorský pohled (podobně koncipuje svou přelomovou studii o sovětském románu *The Soviet Novel: History As Ritual* americká slavistka a literární historička Katerina Clarková). Nicméně právě určitá jasnost, zacílenost a jednoznačnost v pokládání otázek není autorovou silnou stránkou. Jeho text na sebe velice záhy prozradí, že je složen z několika ne úplně sourodých

fragmentů, jejichž švy jsou až příliš patrné. V knize se projevuje značná nesoustavnost a roztěkanost, Zelinský otevírá širokou škálu otázek, rekapituluje mnoho pozoruhodných metodologických pohledů, přičemž ale poněkud rezignuje na uzavřenost a koherenci celku. Například kapitola věnovaná teoretickému uchopení dějin literatury je bezpochyby zajímavá, ale zabývá se proble-

matikou tak širokou, že často může zůstat jen u povrchních formulací a zběžného průletu nad mnohovrstevnou krajinou názorů a pohledů. Výsledkem jsou rozpačité protimluvy, to když například autor hovoří o narativní povaze literárních dějin (zjednodušeně řečeno, že dějiny literatury neexistují mimo akt svého vyprávění), přičemž pár stránek před tím nalezneme formulaci, „že jsme dodnes neměli důvěryhodné a objektivní dějiny literatury“. Nevylučuje právě vypravěčská konstruovanost literárních dějin existen-

ci určitého objektivního horizontu, respektive není objektivní dějinný horizont často silně ideologickou konstrukcí? To je však pouze marginální čtenářská nesrovnalost, z mého pohledu zásadnějším problémem je, že *Texty a stopy* v chumelenici metodologických ozev výrazně ztrácí na atraktivitě a čtivosti.

Za jednoznačně pozitivní rys Zelinského knihy bych bez váhání označil analýzu porubského cyklu nástěnných maleb, která je čtána dovednou rukou a vedena s interpretační lehkostí, přičemž v nejlepší macurovské tradici nachází v malém prostoru ostravských fasád konstitutivní rysy ideologie jako celku. Naopak zkoumání newspeaku a teoretické problematiky dějin literatury se zastavuje až příliš na povrchu a k celkovému poznání stop minulosti přináší pouze málo zajímavých postřehů (spíše potvrzuje a rekapituluje již dříve napsané). Nezbyvá než doufat, že tato publikace je prvním zásadnějším autorovým krokem do prostoru, který si tolik žádá nového pohledu.

Autor je bohemista.

Miroslav Zelinský: *Texty a obrazy (stopy, které zůstaly)*. Protimluv, Ostrava 2008, 144 stran.

MC Doris polkla Venušiny kuličky

Nová kniha Doroty Masłowské v absurdní jazykové show nedává čtenáři na výběr, ale nechybí jí nadhled ani smysl pro humor.

HANA LUNDIAKOVÁ

„Získalo to prestižní cenu a taky mně to doporučují ze všech stran, držím to tady v ruce (...), určitě to stojí za to číst, protože to napsal mladej člověk, takže si to přečtu a vy si to taky přečtete. Takže si pište: Halina Pawłowska, Bára Nesvadbová a Dorota Masłowská.“ (Rádio Bonton 16. 7. 2008, 12.50)

Usebrání z nudy

MC Doris čili Dorota Masłowska ve své druhé knize nepopisuje jen sebediskreditaci a diskriminaci hloupých, jimž ona sama hrdě věvodí s pokálenou vlečkou. Prozřelý, neprozřelý, másto na lebce máme všichni a chuť s tím něco udělat mají pouze mrtví. Bezvýchodnost této situace se ukázala jako vynikající námět pro revokaci existencialistického červeného smíchu. Smích novopečené MC je strnulý, je to jediná kompaktní křeč, monotematické „Poland eleison“ naruby, vedoucí

až k usebrání z nudy. Vysokofrekvenční jednotvárný křik, sestávající z punkově sporého arzenálu, jehož echem je čtenářská emoční škytavka. Masłowska ve své zpívance vybudovala rýmy za pomoci kontrastu syntaxe barokní poezie s lexikem a syntaxí toho „nejnižšího“, co se řadí do nespisovné vrstvy jazyka. Rapová subkultura a všudypřítomné ornamentální vulgarismy jsou přitom stylizací, v jejímž soukolí může být dost snadno semleto cokoli – duhovou zeleninou počínaje, přes degeneraci motivace a deprivace mateřství, filosofickým vývarem konče.

Fónický mechanismus *Královniny šavle* lomoží skazku o čarových kódech vyrobených z bramborových šlupek, o veksu s jepičími dušemi v mediálním a uměleckém establishmentu. A jde do plných. Žádný lepší svět už není možný, proto nezbyvá než si ten starý pojmenovat jinak – agramaticky, se spoustou nelogických digresí, plesnivých a gumových slov, vybočení z větných vazeb, ale také asociativně, až hanba fackuje.

CANCEL plus DELETE

Takto poctivě „zjebat“ svět do kostky snadno přehlédnutelného rozměru mohla jedi-

ně žena s argumentací hodnou SCUM manifestu radikální feministky Valerie Solanas: „Kultura‘ opatruje dudlík neschopnému egu, je to prostředek racionalizace pasivního přihlížení, estéti mohou být hrdí na svou schopnost rozpoznat ‚lepší‘ věci a vidět dražší, kde je halda hnoje. (...) Protože ztratili víru ve vlastní schopnost cokoli změnit, rezignovali, přistoupili na status quo a nutně musejí vidět krásu ve sračkách, kam až dohlédnou, jsou totiž sračky to jediné, co kdy měli a budou mít.“ Obě dvě by klidně veřejně spolklly Venušiny kuličky, aby všem dokázaly, že na ně si neprijdou. Masłowska má však navíc nadhled a smysl pro humor, které ji spíše než k fanatickým kverulantům stavějí blíže k mystifikátorům, jako byl Vernon Sullivan či Richard Brautigan. Svězt se jejím nonsensovým maelströmem až ke špici rozhodně není k zahoezení.

Produktová doba v předchozí knize *Červená a bílá* ještě skýtala herní aspekt a výběr z A, B, C, umožňovala dokonce i existenci mezilidských vztahů a citů, v novém morytátu už nabízí leda absurdní show „CANCEL plus DELETE“ a „vomrdání čínské polívky“. V tomto ohledu připomíná *Královnina šavle*

některé nauseu vyvolávající motivy z Jodorowského filmu *Svatá hora*. S tím rozdílem, že Masłowska odchází ze scény ne jednou, ale v refrénech, k výrobě zlata jí postačí hovno běžného člověka a svého egomana nechává zaplavat si v liduprázdném bazénu, zatímco Jodorowsky mu rovnou připravil singles obytnou rakev.

Podobně jako tento film je lepší strávit knihu MC Doris bez komentáře. Vykládá se stejně sama: „potřebují, aby to lehce dekadentní bylo, v uměleckých kruzích se udrželo, oproti pop-kultuře nádech alterny mělo, aby to punkery a vegany veškeré poblázněné oslovilo, stejně jako všechny ty slunečnice vyzobané z vlaku do Žarů a z tirů plných punčoch, jež do Amstru míří a na peeling nemají, ty se s Patricií jistě ztotožní, protest médií, cosmosvině na depilaci plynem, zbývá tedy příjmení, které to všechno zaštití“. Díky tomu se text stává tím, čím se nejvíce brání být – produktem. A jako takový nutně mlčí. Nemusí se to každému líbit.

Autorka je zakladatelka projektu Newborn Adult.

Dorota Masłowska: *Královnina šavle*.

Přeložila Bára Gregorová. Agite/Fra, Praha 2008, 142 stran.

Monumentální houby

Atlas, který nikdy nevyšel

Češi patří mezi nejnáruživější houbaře na světě, a proto není divu, že houbařská literatura má u nás dlouhou tradici. František Tyttl patří mezi klíčové osobnosti naší mykologie minulého století, a to i přesto, že atlas hub s jeho ilustracemi nikdo nikdy nevydal.

JIŘÍ G. RŮŽIČKA

„Přešel jsem k náhledu, že v botanice je již mnoho uděláno, kdežto houby byly jako popelka – bylo to chudé, a tak začal jsem studovati a malovati houby.“ Tak vysvětluje František Tyttl, co ho vedlo k jeho celoživotnímu koníčku, malování hub. Plzeňský učitel žijící v letech 1857–1943 v lecčems připomíná svého o století staršího předchůdce Johna Jamese Audubona, který se v první polovině 19. století pokusil namalovat všechny ptáky žijící v Americe v jejich skutečné velikosti. Zatímco však Audubon po všech obtížích své velkolepé dílo svépomocí vydal, Tyttlovy ilustrace se objevily v několika mykologických časopisech a na pár výstavách. Po jeho smrti pak strávily dvacet let v archivu jeho syna a nakonec doputovaly do sbírek Západočeského muzea v Plzni. Souborný atlas, který Tyttl chystal již od roku 1901 a jímž chtěl prý kromě hub zvětřit v dějinách i město Plzeň, se svého vydání nedočkal, třebaže o něj nakladatelé zájem měli – o čemž svědčí i v knize reprodukováný dopis B. Kočího, který v roce 1922 Tyttlovi píše „Prosím, abyste stanovil znovu své požadavky za reprodukční právo a to mírnější, dostupné.“ Jak je z dopisu patrné, Tyttlovi připadala sázba, kterou nakladatelé za otištění nabízeli, příliš nízká. Druhým důvodem, proč atlas nikdy nevyšel, byl Tyttlův požadavek, že musí obsahovat všechny kresby, kterých bylo kolem 1600 (celkem po něm zůstalo na 2600 olejomalb a nákrese). Autor si svého díla vážil možná až příliš: „Na díle svým jsem pracoval plných čtyřicet let a jen s velkými oběťmi a vytrvalou houževnatostí docílil jsem veliké úplnosti a odbor-

né vyspělosti díla a jeho početní monumentalita. Úplné právo reprodukční celého díla bych podstoupil za přijatelných podmínek P. T. nakladatelství.“ Vydání tak tlustou knihu, kterou by si houbaři těžko mohli brát s sebou do lesa, bylo pro každého soudného nakladatele příliš velkým rizikem. Navíc se ve dvacátých letech objevili méně nároční kreslíři, kteří mykologickou díru na trhu zaplnili.

Smrdutý roh ad.

Tyttlův atlas se tak čtenářům dostává poprvé do rukou až nyní, nevychází však ani v úplné podobě a vlastně to ani není atlas, jen sbírka nejlepších maleb, které editorky Jaroslava Nesvadbová a Sylvie Pecháčková z Tyttlovy pozůstalosti vybraly. Každý list ze zamýšleného atlasu má k dispozici celou stranu formátu A4 na křídovém podkladu. Když byl původní obraz doplněn o latinský a český název, je Tyttlův krasopis reprodukován, občas se objevuje také informace o požitelnosti houby. V záhlaví pak najdeme současný název houby (často odlišný od Tyttlova) v češtině, latině, němčině a angličtině. Ostatně, kromě české předmluvy přináší kniha i německou a anglickou verzi. Zvláště anglické názvy hub našince často pobaví: šiškovec černý se jmenuje Old Man of the Woods (Starý muž z lesa), čirůvka obrovská je Giant Knight (Obří rytíř), Hadovka smrdutá pak Stinkhorn (Smrdutý roh). Často se objevující No Common Name (bez názvu) jen potvrdí, že mykologie je u nás jako jeden z mála oborů rozvinutější než v angloamerických zemích.

Dokonalá vědecká kresba

Samotné malby pak dokazují, proč byl o Tyttlova díla takový zájem. Většinou na nich zobrazuje jak mladé, tak starší plodnice, ukazuje je shora i zespodu, na řezu nohy, ale často i klobouku, občas přidá chomáček mechu, aby měl čtenář představu, jak houba vypadá ve svém přirozeném prostředí. Zobrazené exempláře jsou vykresleny neobyčejně detailně, se všemi rýhami, kruhy či nepravidelnostmi. Na rozdíl od současných fotografických atlasů vidíme na houbách typické znaky, zpodobnění různých plodnic umožňuje využít barev k rozlišení několika možných odstínů. Tyttl na svých obrazech pracoval svědomitě, když využíval dostupnou zahraniční i českou literaturu, z níž překresloval určovací znaky hub, a své nákresy vkládal do zvláštních desek, do nichž postupně doplňoval vlastní obrazy (občas se však dopouštěl i záměny podobných druhů). Na zadní strany obrazů pak připisoval informaci o lokalitě, kde byly zpodobněné plodnice nalezeny.

Kniha obsahuje kromě známých druhů, z nichž vynikají hřib smrkový a borový, také nejružnější choroše nebo houby představující pohromu pro zahrádkáře či lesníka, jako je nádorovka kapustová nebo padlí dubové. To svědčí o tom, že Tyttl bral své poslání vážně a jeho touha po kompletnosti přesahovala meze běžné mykologie. Vydání *Historického atlasu hub* tak je alespoň malou splátkou dluhu jednomu zapálenému přírodovědci s nepopíratelným výtvarným nadáním.

Historický atlas hub. Obrazy Františka Tyttla.

Editorky Jaroslava Nesvadbová a Sylvie Pecháčková. Academia, Praha 2008, 236 stran.



Hřib obecní nebo hlízkatý
Tyttl
Boletus bulbosus Schaef. sp. Boletus edulis Pers. Bull. sp. Boletus esculentus Pers.

Amanita muscaria L. 1755
Tyttl
Matmanka muchomůrka

Polyporus fomentarius L. 1775
Tyttl
Choroš troudový Vel.

Domácí umění

Kýč, nebo lidová kultura?

JAKUB MACHEK

Dokončení ze s. 1

Elitní umění je víceméně určené omezené skupině příjemců-znalců, kteří jsou dostatečně vzděláni, aby ho byli schopni dešifrovat a ocenit, a zároveň schopnost percepce těchto děl jim slouží k potvrzení jejich společenského statusu.

Naopak na úspěšný produkt populární či lidové kultury jsou kladeny odlišné požadavky. Takovéto umění je určené pro široké vrstvy a je hodnoceno jejich osobním vkusem. Úspěch či reputace produktu vychází z toho, jak široce je distribuován či jak velké množství lidí se pro něj rozhodne. Díla bývají buď anonymní nebo vznikla výrobou produkčního týmu, který se drží ověřené tradice a technologických postupů. Výsledkem je pak zpravidla tvorba podle obdobných vzorců, nenarušujících očekávání příjemců. Tato vrstva kultury směřuje spíše k potvrzování postojů a stereotypů příjemců, poskytuje ujištění, že ostatní jsou stejní jako my, fixuje tytéž názory a totéž vnímání světa.

Zrod lidové estetiky

Hlavní rozdíl mezi lidovou a populární kulturou je možné vidět ve způsobu šíření jejich produktů. Populární kultura je produkována centrálně a je masově šířena mezi příjemce, kteří si její produkty sice přebírají po svém, podle svého individuálního a sociálního zakotvení, ale stále vycházejí z původního díla vzniklého většinou z komerčních či propagačních důvodů. Naopak pro lidovou kulturu je charakteristický anonymní tvůrce, tvořící pro vlastní potěšení, který své dílo, například píseň nebo příběh, či v našem případě znalost výrobního postupu, předává svému okolí osobně. Lidová kultura se tak šíří pouze přímou komunikací bez zprostředkování masovými médii.

Elitní, lidovou a populární kulturu je tedy možné vnímat jako tři různé typy kultury (často se prolínají), vznikající za odlišným účelem a plnící ve společnosti různé funkce.



Kominík; Rumcajs. Archiv Domácí umění, o. s.

Nemá proto valný smysl hodnotit jeden typ kultury kritérii vytvořenými k hodnocení typu jiného, například elitní kulturu pomocí popularity, populární kulturu požadavkem originality apod.

Právě domácí umění je (pěkným) příkladem lidové kultury (spíše než populární).

Desetitisíce lidí se nespokojily s nabízenými sériovými produkty, ale raději se samy chopily jejich výroby. V tehdejší Československu k tomu stavu přispívala velmi omezená nabídka na trhu. Tvůrci domácího umění se většinou nesnažili napodobovat nedostatkové designové výrobky domácí či západní proveniencie, naopak zapojovali svou vlastní kreativitu a estetické cítění. Sami si vybírali, co jim stojí za napodobení, čemu budou věnovat svůj čas a um. Nešlo tedy o bezduché, automatické přebírání estetiky diktované designéry a výrobci, ale o vytváření vlastní, do velké míry nezávislé lidové estetiky.

Snaha neodlišovat se, mít obdobné vybavení, stejnou výzdobu uvnitř i vně domu je pro lidovou kulturu typická (a populární kultura této touhy bryskně využívá). Stejně jako lidová kultura starších století, inspiruje se domácí umění elitní kulturou. S jistým zpožděním přebírá její vzorce, tvarosloví, upravuje si je po svém, přizpůsobuje je vlastnímu cítění a potřebám, představě o tom, co je krásné. K prioritám těchto děl patří i vědomí, že si je člověk vytvořil vlastníma rukama (ruční práce), což odsouvá do pozadí případné technické nedokonalosti.

Změna paradigmatu v domácí dílně

Pokud by se u domácího umění jednalo pouze o reakci na nedostatečné zásobování v době totality, s příchodem volného trhu by většina důvodů k vlastní tvorbě zanikla. K masivnímu ústupu těchto aktivit skutečně došlo, ale přesto se domnívám, že úplný zánik nenastal. Domácí umění pouze silně oslabilo a nabralo odlišné formy v souladu se změnami ve spo-



lečnosti. Přes současnou ohromnou šíři nabízených průmyslově i ručně vyráběných předmětů určených ke zkrášlení našich domovů – a všimněme si jejich naprosté odlišnosti od původního domácího umění – stále existují televizní pořady i časopisecké články radící, jak si z krabičky od taveného sýra či margarínu vyrobit ozdobnou kazetu na šperk nebo ozdobný květináč. Stejně tak si mnozí kutilové raději svářečkou vyrobí vlastní gril, než aby si ho za pár korun koupili v akci v nejbližším diskontu. Radost z vlastní tvorby, z tvůrčího zápalu i z možností vymanit se módnímu diktátu stále přetrvává a i za třicet let budou jistě vznikat kolekce domácího umění, referující o své době.

Koneckonců o tom, že nejde pouze o fenomén daný určitou dobou a určitými společenskými podmínkami, se mohli na podzim loňského roku přesvědčit návštěvníci Designbloku v opačné části karlínské haly. V expozicích současných českých designérských studií byly k vidění výrobky velmi připomínající tvorbu o třicet let starší. Lampičky z drátěnek, z kusů pet-lahví či z obalů od bonboniér, ozdobné předměty z použitých plechovek či šperky z odpadového materiálu svědčí o tom, že principy domácího umění stále v českém prostředí rezonují, a dokonce se stávají inspirací pro současný design. Díky občanskému sdružení Domácí umění zůstává dochována důležitá vrstva kulturního vývoje i běžného života období reálného socialismu v kolekci autentických hmotných artefaktů různé povahy a zaměření.

Autor je historik a bohemista, zabývá se populární kulturou.



Zajíc s trakačem. Archiv Domácí umění, o. s.

Mezi novým cirkusem a naší tradicí

Jaká byla Letní Letná

Festival se v Letenském parku konal popáté. Přivezl mistry tance na laně, tanečnice po vertikále a předvedl průřez tím, co u nás vzniká na poli divadla inspirovaného cirkusem.

JANA BOHUTÍNSKÁ

Letní Letná (20. 8. – 2. 9.) od roku 2004 drží svůj základní směr. Každý rok představí minimálně jednu hvězdu francouzského nového cirkusu a vedle ní připraví rozsáhlý program. Důležitou osobou festivalu je jeho dramaturg Ondřej Cihlář: absolvent režie na Katedře loutkového a alternativního divadla DAMU je navíc praktickým divadelníkem, spoluzakladatelem souboru Vosto5 i autorem publikace *Nový cirkus* (Pražská scéna 2006).

Obsáhnout celý festival, kterého se letos zúčastnily tři desítky souborů a uvedly přes devadesát představení, je nemožné. Zaměřila jsem se tedy na hlavní zahraniční hosty, Les Colporteurs, Cie Moglice – Von Verx, Escarlata Circus, na silné domácí festivalové jádro (Vosto5, Krepsko, Buchty a loutky, Divadlo ANPU) a česko-francouzský soubor Décalages. Ačkoliv se jedná o velmi různé produkce, vedle tance na laně je tu tanec na (doslova) kolmé ploše, parodie starosvětského cirkusu, vyplávané loutkové divadlo, kabaretně-činoherní inscenace a tanec, vedle divadla pro dospělé divadlo pro děti, nebo naopak divadlo, které neuplatňuje vlastně žádné věkové hranice, je překvapivě jednoduché najít jejich společný bod. Je jím komické či tragikomické ladění ztvárněných příběhů. Někdy komičnost tryská z ironizace, parodie nebo vysmívání se použité technice. Případně z kontrastu mezi zákonitostmi žánru a jejich deformacemi na jevišti. Smích je demokratický a očistný, pohybový, gestický či mimický vtip všeobecně pochopitelný a sdělný. A to je možná jedním z důvodů velké návštěvnosti festivalu.

Tanec na laně a pád

Antoine Rigot (s Agathe Olivierovou), zakladatel skupiny Les Colporteurs, je podle Ondřeje Cihláře a jeho knihy *Nový cirkus* jedním ze tří výrazných představitelů tance na laně ve Francii. „Rigot s Olivierovou jsou zatím jediní, kdo vytvořili na provaze skutečné

představení,“ tvrdí Cihlář. Počet způsobů, jak připevnit lano, je sice omezený, podle pražského vystoupení se však zdá, že možnosti, jak na laně tančit navzdory zákonitostem zemské přitažlivosti, jsou pro Les Colporteurs nekonečné.

Drát pod sněhem (Le fil sous la neige) rámuje autobiografický příběh režiséra Antoina Rigota – jeho pád, úraz i to, jak se snažil s novou situací vyrovnat. Rigotova slova přeložená do češtiny, která představení uvádějí i uzavírají, připomínají křehkost lidského těla, které se zdánlivě lehce vznáší ve vzduchu, ale velice snadno může spadnout. Bez ohledu na zkušenosti, mistrovství a často s fatálními následky.

Pojmenování tanec na laně říká o *Drátu pod sněhem* všechno podstatné. Je to směs vzdušného baletu, moderního tance a akrobacie. Střídají se sóla či dueta s částmi, v nichž tančí celý ansámbl. Mění se tempa a taneční obuv. Když už to vypadá, že po tanci rusovlásky na špičkách v růžových piškotech nemůže přijít nic překvapivějšího, vydá se na lano Agathe v lodičkách na podpatcích. Nebo mladík simuluje pád a zesměšňuje své zdánlivé neumění. Sílu navíc *Drátu pod sněhem* dodávají hudebníci, kteří doprovázejí představení naživo.

Pohybové mistrovství v extrémních podmínkách charakterizuje také Cie Moglice – Von Verx a jejich inscenaci *I look up, I look down...*, která je zase tancem po vertikále. Uprostřed jeviště stojí několikametrová stěna, po níž dvě dívky tančí dolů a nahoru zavěšené na provazech, v něž se dají důmyslně proměnit jejich šaty. Fyzicky náročný výkon má v sobě ale také něco z cirkusových klaunů, kteří publikum baví přitroublostí a neschopností odhadnout bezprostřední následek svého jednání. Podobně jako žonglující klaun je směšný, když rozbije talíř, směje se divák dívce, která se s vypětím sil protančila z výšky na zem a najednou zjistí, že si zapomněla boty.

Oba soubory spojilo překonávání fyzických zákonitostí, mezní a ve své podstatě sportovní výkony. Dostáváme se tu až na samu dřeň poznání, že tvrdě, až k rutině zvládnutá technika je bázi a energií umění, při němž se divákům doslova tají dech.

Provazochodkyně na boa

Escarlata Circus zakládá své představení *Llenties i Marabú* na odlišných principech – netančí, ale paroduje cirkus. Místo krotitelky dravé zvěře je tu domina, která neváhá bičem zkrotit svého partnera. Ten ohromí diváky přetržením řetězu hrudí, ale předtím předvede komický výstup s dětským chichotáním, protože ho řetěz studí. Akrobatickému číslu předchází dokonale fingovaný pád. Provazochodecké umění protagonisté cirkusu demonstují na řetězu protkaném bílým boa. A zkušeni kočovníci, pro jejichž vystoupení je klíčový kontakt s publikem, se navíc naučili maximum textů česky.

Z domácích souborů na programu Letní Letné se tanci a pohybovému divadlu věnují Décalages ve své inscenaci *Posedlost*, mimo jiné inspirované novým cirkusem, a Krepsko v *Almě a Amandě* (viz A2 č. 4/2007). Buchty a loutky (*Rocky IX, Baryk*) a ANPU (*Konec srandy – konec psiny*) se zase profilují jako soubory loutkové, které ale zároveň loutkářskou tradici a její konvence nijak nešetří. Vosto5 (*Karavan Evropa, Špiatlová ruka*) se svou originální poetikou svérázně rozvíjí tradici autorského divadla. Mnohá představení už však diváci mohli vidět jindy a jinde.

České produkce jsou s hlavními hvězdami festivalu nesouměřitelné. Je vidět, že koření v lokální divadelní tradici pantomimy, potulných loutkářů, komediantů nebo cirkusových akrobatů, stejně jako excelentní nový cirkus v té své. Přesto nejen díky hravé kumulaci výrazových prostředků, která zároveň není prázdná, ale má intelektuální náboj, je dnes podobný typ divadla v mnohém možná životschopnější než klasická činohra.

Autorka je divadelní kritička.



Les Colporteurs na laně. Foto Jean-Pierre Estournet

Lysistrata v Ázerbájdžánu

Nový snímek Veita Helmera Absurdistán stojí na aristofanovské zápletce, za níž se skrývá snaha přiblížit mentalitu přední Asie. Proč tedy film sám působí absurdně?

ŠTĚPÁN STEIGER

Ve filmech Veita Helmera (například *Tuvalu*, jež jsme mohli vidět i v našich kinech) musí muž umět dobře orat, chce-li dobýt srdce své milované. Mladý Temelko však zjišťuje, že je k tomu zapotřebí i nemalé řemeslné zručnosti. Temelko totiž netrpělivě hledí vstříc první noci, kterou společně stráví s Ayou, s níž je zasnouben už od svých čtyř let. Předtím ovšem musí ve své odlehle vesnici kdesi mezi Evropou a Asií opravit zpuchřelé vodovodní potrubí. Dokud se tak nestane, odmítá s ním Aya mít – stejně jako ostatní vesnické ženy se svými muži – jakýkoliv styk.

Ve vesnici se totiž zastavil čas. Kdo může, odchází. Zůstaly pouze ženy a několik patriarchů, kteří kromě nabubřelých průpovídek nic nemohou. Proto se tolik nadějí vkládá do mladého páru Ayi a Temelky. Babička určila, že svou první společnou noc stráví pod hvězdnou konstelací, jež přináší štěstí; předtím je však nutné se společně rituálně vykoupat. Studna ale nedávno vyschla, vesničtí muži byli příliš líní udržovat horský přítok. Ženy vstoupily do stávky a vyhodily muže ze svých postelí. Aya se k nim naneštěstí připojí.

Aristofanes, nebo Kusturica?

Scénář napsal tým pod vedením Gordana Mihiče podle jedné turecké příhody, režisér se však nevyhnul fantasknímu přikrášení. Neodepřel si vypravěče, zatímco



Co je na tom absurdního, že ženy chtějí po mužích také nějakou práci? Foto Bontonfilm

postavy si spolu nesrozumitelně povídají nebo si vypomáhají pantomimou plnou významných náznaků. Helmer s viditelnou námahou inscenuje pokud možno obrazy plné fantazie, jež mají příběhu dodat jakýsi poetický rámec. Současně však přidává i komiku, a tím vážnost svého záměru zabíjí banálními a předvídatelnými gagy. Stylisticky sahá k burlesce němého filmu, dobře míněná snaha však vyznívá do prázdna. Hel-

merovy asociace sahají od raného Kusturici až k tureckým a indickým komediím. Jenže fraškovité typy, překypující emoce a nebeská souhvězdí nestačí vytvořit přesvědčivou zábavu. Po režisérově debutu *Tuvalu* mi připadá provedení *Absurdistánu* poněkud prkenné – podobá se spíše laciným filmům z předoasijské oblasti, jež pro svou banalitu zůstávaly většinou bez povšimnutí. Jádru příběhu už známe od Aristofa-

na a divák se spíš bezděky ptá, co by z něj udělali „místní“ režiséři, jako Turek Yilmaz Erdogan nebo Srb Dušan Milić.

Autor je publicista a překladatel.

Absurdistán (Absurdistan). Německo 2008; 88 minut. Scénář Veit Helmer, Zaza Buadzová, Gordan Mihić, Ahmet Golbol, režie Veit Helmer. Hrají Maximilian Mauff, Kristýna Malěřová, Nino Čheidzová ad. Premiéra v ČR 11. 9. 2008.

Malomyslnost a Benátky

Festival v Benátkách, který je vedle Cannes a Berlína nejprestižnějším světovým filmovým festivalem, probíhal letos od 27. 8. do 6. 9. už po šedesáté páté. Uvedení Venkovského učitele Bohdana Slámy však otevřelo otázku, zda mají české filmy světu co říct...

MICHAL PROCHÁZKA

Traduje se historka, že když byli čeští tvůrci před lety na festivalu v Benátkách, přesněji řečeno Saša Gedeon s herci a producenty *Návratu idiota*, téměř nevylezli ze svého luxusního hotelu. Byli jím natolik očarováni. Na plážích benátského Lida by leckdo podlehl kouzlu paláců, vznášejících se v oblacích, zatímco mezi jejich zdmi se točí počty premiér, nadšenců a nákupů, jako by šlo o čísla v lehkomyšlném výherním automatu na peníze – a na mezinárodní filmářskou kariéru.

Po letech byl na festival pozván další snímek z naší produkce, *Venkovský učitel* Bohdana Slámy, jenž byl uveden v rámci autorské sekce Venice Days – Benátských dnů autorů. Jde o autora výjimečného zejména na jednoduchým stylem vyprávění a prostými příběhy obyčejných lidí, které se zdají být opravdovější, nebo přinejmenším nehy-

ří hláškami a nežijí lacinými zvraty té známé laskavé živočišnosti české kinematografie. Sám režisér odešel z města a z uměleckých kruhů snad hledat lepší život pro svou rodinu na vesnici, kde žije pár metrů od rybníka, do jehož okolí byl zasazen i děj *Venkovského učitele*. Každá kinematografie má svého něžného barbara, samorostlého svéráze, jenž se navrácí buď k čisté přírodě, či alespoň ke skalním dramatům natáčeným bez kompromisů. Takovými jsou vedle našeho Slámy například Ital Ermanno Olmi (v Benátkách oceněný za přínos světové kinematografii) či Polák Andrzej Kondratiuk, líčící mj. ve *Čtyřech ročních obdobích* (1985), uváděných i u nás, každodenní život polské venkovské rodiny.

Svéráz národní kinematografie?

Čeští filmaři si zatím nadále stěžují, že největší festivalové loterie neuvádějí více našich filmů, jako by nevažily na náš region. Obviňují cizinu z arogance či nedostatku smyslu pro humor. Přitom v programu benátského festivalu najdete třeba filmy z Polska nebo z Maďarska. Co na to říct? V porovnání s letošním filmem ze stejné sekce Venice Days *Škrábanec* (Rysa) Poláka Michala Rosy, který rozvíjí lustrační drama, táhnoucí se napříč manželskou postelí, nelze nevidět, že produkce ČR nemá většinou k současnému světu co říct. Rysovo komorní drama přibližuje skutečný (i nadčasový) příběh staré

učitelky Jadwigy, která z nejednoznačných náznaků nabývá oprávněného podezření, že její manžel Jan byl agentem tajné policie. A co víc, že si ji vzal před čtyřiceti lety ze zistného důvodu, aby donášel na jejího exponovaného otce. Ironií osudu to k ničemu nebylo. Přesto spolu oba nakonec strávili život, zamilovali se, vychovali dceru. Svědomitý pracovník Jan si navíc manželství řádně odpracoval. Stal se úslužným, obětavým mužem, který plnil povinnosti, vařil, uklízel, nosil peníze, staral se, zatímco Jadwiga mohla žít pohodlným životem. Jenže jak se po tolika letech vydat na cestu zpět do temnoty, která nabízí samé nemožné odpovědi; pouhé výčitky, jež by vše zbylé zničily? Nádherně vystavěný příběh zastihuje nalomené postavy na hranici života a smrti, totality a svobody, nenávistného mrazení v zádech či soucitu, aniž by nabízel návod, jak si prokádrot manželství či postkomunistickou současnost. Před našima očima se znovu a jinak pokládá otázka, co je soukromého i veřejného v našich životech v podmínkách odlišných historických epoch.

Hraný hraný film

Český hraný film si žel podobná dilemata „morálního neklidu“ minulosti, natož současnosti neklade. Během posledního roku jsem mluvil s jistým zkušeným festivalovým dramaturgem, přední českou producentkou a jedním naším novinářem. Shodou okolnos-

tí všichni vzdychali, jak u nás nelze programovat náročné filmy, jak je není možné točit pro domácí „zkažené“ či zaslepené publikum či jak o takových titulech nemůžete psát do většinových médií.

Na druhé straně se čeští filmaři v době liberalizace podnikání a celkové privatizace kultury upínají k porevolučnímu ideálu úspěšného podnikatele, selfmademana, autora kasovního trháku... A co je nejhorší: aniž bychom tomu doopravdy věřili. Snad proto naše filmy dávkuje lidskost, zlobu, dojetí, humor či historickou zkušenost jen v uměřeném množství, jako by šlo o zaručený recept na dobré pivo. Současní čeští tvůrci nepochybují samotnou dobu, netestují nové ideály, nepokládají ty nejtěžší otázky. Tohle je náš – a nový – škrábanec: tajemství receptu na malomyslnost.

Slámův film byl ale vybrán do Benátek právě proto, že je jiný, odlišný, že nezapadá mezi tyto recepty na společenský úspěch. Jenže nakonec v něm jde zase jen o odvrácenou stranu naší nešťastné rodiny, o neopětovanou lásku, jakých najdete na světě tisíce. Že mě nemiluje kluk, holka, že si nerozumím s ostatními. Zřejmě narodit se jako Čech znamená být už dopředu nějak neporozuměn, nevyslyšen. Že je možné utéct do vlastního titěrného azylu, třeba někam k rybníku, a ještě se příjemně vykoupat... Ale upřímně – vystačíme si s něčím takovým věčně?

Autor je redaktor deníku Právo.

Šedesát let musique concrète

V konkrétní hudbě je stále prostor pro velké zvukové objevování

Prvního července letošního roku vyhlásil Český rozhlas prázdninovou kompoziční soutěž s názvem 60 konkrétních vteřin hudby. Vyhlášení výsledků proběhne v pořadu Radioateliér 4. října 2008 pět minut po půlnoci, den před šedesátým výročím vzniku konkrétní hudby – musique concrète.

MICHAL RATAJ

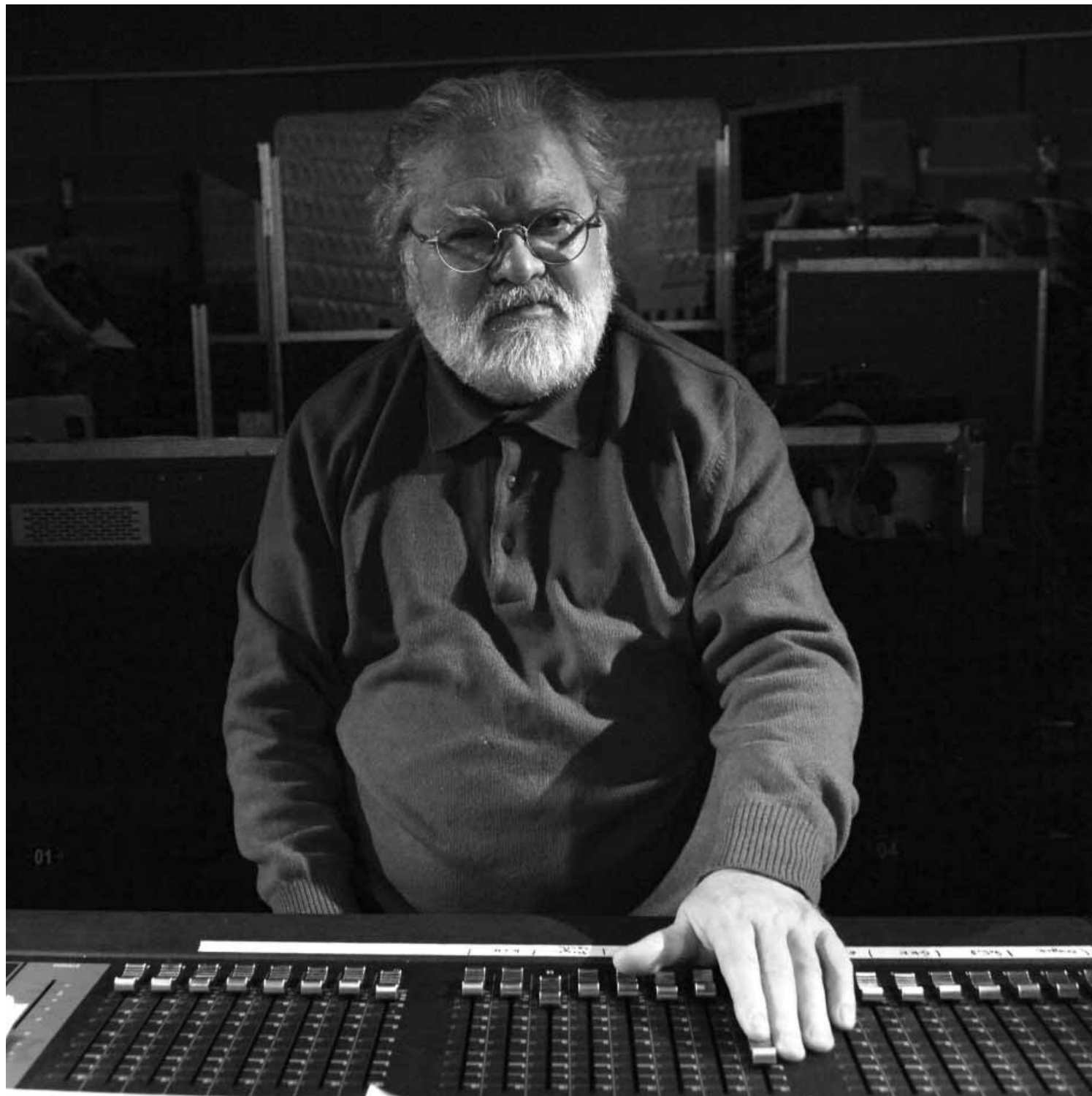
Šedesát let kontinuální tradice je v kontextu posledního, velmi dynamického století současného umění úctyhodný čas. Mimo jiné ta dlouhá doba rozhodně vypovídá o tom, že koncepty stojící na počátku jsou schopny oslovovat umělce dnes již pěti generací. Taková tradice stojí za bližší prozkoumání už jen z toho důvodu, že řadu jejích výdobytků si s ní dnes už vůbec nespojujeme. Zdá se mi, že stojí za to navracet se ke kořenům a uvědomovat si jejich sílu a směr růstu. Nejen k těm faktografickým, ale i k těm, které jsou pod nánosy let a klišé méně, nebo snad vůbec viditelné.

Nůžky, pásek, autoanalýza

Pátého října 1948 odvysílal Francouzský rozhlas program s názvem *Koncert hluků*. Tento okamžik bývá považován za vznik jedné z nejvýraznějších a v mnohém průlomových hudebních avantgard minulého století – konkrétní hudby. První impuls vzešel od muže, který se ve Francouzském rozhlasu staral o zvukové efekty, Pierra Schaeffera (1910–1995). Záhy se k němu přidal druhý Pierre s příjmením Henry (1927) a vnesl do rodícího se dějinného tandemu systematictější kompoziční zaměření. Přestože to nebylo poprvé, kdy umělci používali v hudebním kontextu zvuky okolního světa (futuristé první poloviny 20. století, W. Ruttman, J. Cage ad.), v Paříži se toto „myšlení zvukem“ začalo odehrávat na velmi systematické úrovni, podpořené nově se rodícími technologiemi, ale také vznikem nových silných institucí.

Oba Pierrové proměnili za pomoci mikrofonu, magnetofonového pásku, nůžek a velmi pečlivé autoanalýzy a teoretické reflexe svět hudební kompozice a estetiky zvuku. V médiu rozhlasu našli kongeniální distribuční kanál. Skladatelům dali do ruky nástroj k proměně vnímání významů zvuků, jejich manipulování a rekontextualizování: nástroj ke komponování zvukem. Konkrétní hudba proměnila dějiny vztahu hudby a technologií, umění zvukové designu, způsob práce hudebních skladatelů s hudebními nástroji či lidským hlasem. Umožnila proniknout hluboko do podstaty zvuku nejen ve smyslu jeho fyzikální kvality, ale i jeho významů, symbolů, kódů.

To je nakonec oblast, kterou nejvíce začal v teoretické i praktické rovině budovat Pierre Schaeffer a kterou bychom mohli nazvat *zvukovou fenomenologií*. Jedná se o způsob myšlení, v němž zvuky kolem nás nevnímáme v kontextech, v nichž se (původně) ocitají, ale zcela izolovaně, samy o sobě, zvuky jako samostatné fenomény, jako objekty s konkrétními významy – odtud označení konkrétní hudba. Z pohledu tradice západoevropské hudební kultury je právě tento moment pozoruhodný, neboť do značné míry převa-



Pierre Henry s pracovním nástrojem. Foto guardian.co.uk

cí standardní kompoziční paradigma, spočívající v syntetickém kompozičním procesu (skladatel píše partituru, notový zápis předkládá hudebníkům, ti jej interpretují a z notového zápisu se stává znějící hudba). Konkrétní hudba naopak začíná u nahraného zvukového snímku, ten soustředěně poslouchá, analyzuje, zkoumá, izoluje od kontextu, z něhož zvuk pochází (např. kostelní zvon odbíjející uprostřed městského ruchu desátou), a teprve potom tento hoto-vý *zvukový objekt* začleňuje do nově vznikající zvukové struktury, nové hudební kompozice. Nutně se objevuje klíčová otázka: kam se poděl hudebník, interpret?

Kam se poděl hudebník?

Tato otázka dvojsečně provází nejen dějiny konkrétní hudby, ale vůbec jakýkoliv typ elektroakustické hudby (včetně dnešní lap-topové), v němž nejsme schopni identifikovat proces vzniku toho, co slyšíme. Představme si, jaký šok to asi byl, když se na první koncerty konkrétní hudby sešli lidé do kon-

certního sálu a na pódiu místo interpretů stály reproduktory. Došlo tak k radikálnímu prolomení rituálu koncertu jako divadla v poli mezi skladatelem, hudebníkem a posluchačem. Snad právě proto našla konkrétní hudba přirozené distribuční médium v rádiu, které vstupuje ke všem posluchačům zároveň, a přesto ke každému zcela zvláštně, intimně. Konkrétní hudba apeluje na stále více otupované „aktivní slyšení“, soustředěné vnímání, jakési vposlouchání se do „divadla zvuků“, rozvíjí zvukové obrazy, atmosféry, příběhy a učí posluchače provádět vlastní privátní interpretace.

V návaznosti na tuto problematiku se během sedmdesátých let 20. století začal vyskytovat pojem *akusmatická hudba*, který vrací do hry pythagorovskou „akusmatickou situaci“. Pythagoras – aby nerušil své studenty pohyby svého těla a nevhodným gestikulováním při přednáškách – se uchýlil za závěs a nechal posluchače vnímat jen svůj hlas, čistou akustickou informaci. V roce 1974 realizuje François Bayle myšlenku tzv. *Acousonia*,

koncertního prostoru s osmdesáti reproduktory různých velikostí a kvalit sloužících k prostorové distribuci zvuku, tedy realizaci zcela jiného parametru hudební gestiky: vztahu zvuku a prostoru. Ostatně „zvukové gesto“ je pojem, který je v prostředí konkrétní hudby probírán dnes a denně: odkazuje k hledání alternativní „fyzické obálky“, gesta, které při běžném koncertě realizuje interpret.

Od chvíle, kdy jsem poprvé viděl rozhlasového kolegu dělat ve studiu zvuk koňských kopyt pomocí kokosových ořechů, uplynulo ještě mnoho let, než mi došlo, jak moc konkrétní hudba svými koncepty a bohatou teoretickou reflexí osvětlila svět vnímání, porozumění, tvorby a zvukové manipulace – ať už v hudební kompozici, rozhlasové hře nebo výpravných velko filmech. Šedesát let kontinuální tradice konkrétní hudby je potvrzením toho, že je stále dostatek prostoru pro toto veliké objevující zvukové dobrodružství.

Autor je skladatel a rozhlasový producent.

GAS a Pole

Dva výlety za hranice konzumní elektroniky

Starší alba německých producentů elektronické hudby vycházejí v luxusních reedících. Svědčí to o jejich výsadním, „klasickém“ postavení v kontextu klubové elektronické hudby? I mladá hudba, která si na prapor napsala slovo progresivní, má už své dějiny.

KAREL VESELÝ

Klubová elektronika se dostala do stadia, kdy se její kanonické nahrávky dočkávají výpravných reedic. Je to signál o špatném stavu současné scény, která se místo novinek raději ohlíží dozadu? Odpověď neznám, jen vím, že to je dobrá zpráva pro ty, kterým některé zásadní starší nahrávky v premiéře utekly. Pro ně rekapituluji své rané desky němečtí producenti Pole a Gas.

Za všechno může rozbitý filtr

Trilogie raných desek Stefana Betkeho, alias Pole, neměla názvy, jen pořadová čísla 1, 2, 3. Poprvé vyšla v letech 1998 až 2000 a uvedla do německé elektroniky vlivy jamajského dubu. Žánru vlastní metodu ořezávání nepotřebných zvukových elementů až na samou kost aplikuje Betke na techno, ze kterého často zůstane pouhé praskání, navíc ještě rozostřené efekty, jako jsou echo a zpoždění. Betke ke svému typickému zvuku přišel víceméně náhodou. K narozeninám od kamarádů dostal porouchaný zvukový filtr Waldorf 4 Pole, který při každém restartu náhodně generoval abstraktní rytmy lupanců. Z nich Betke vycházel při skládání, upravoval je efekty a doplňoval střídou basovou linkou.

Zatímco první album z trilogie prozrazuje ovlivnění tehdejší glitchovou vlnou, zejména nahrávkami kolegy Ovala, další díly už

se nebojí vydat ještě hlouběji do teritorií jamajské hudby. Minimalistický elektronický dub nabírá podobu psychedelického ambientu a zcela se oproštuje od jakýchkoliv spojitostí s tehdejší konzumní klubovou elektronikou. Ta si ovšem ke třem barevným albům Pole našla vlastní cestu. Současná horečka jménem dubstep má sice jiné rodiče než minimal dub, ale oběma v žilách koluje stejná krev jamajských prarodičů. A dubstepoví producenti jako Burial, Mala nebo letošní objev 2562 se z Betkeho nahrávek učí, jak budovat atmosféru svých tracků s minimem zvuků. Pole se naopak v současnosti pokouší najít na dubstep vlastní odpověď. Ovšem už v trochu jiných intencích, než byla jeho vizionářská barevná série, jejíž rekapitulace, tentokrát zcela bez názvu, právě vychází na značce ~scape. Zvukový filtr se totiž v roce 2000 definitivně rozbil.

Ambient z hlubokých lesů

Kolínský rodák Wolfgang Voigt, zakladatel vydavatelství Kompakt Records, je minimalista přinejmenším při pojmenovávání svých nahrávek. Čtyři alba, která vydal v letech 1996–2000 u Mille Plateaux, sice nesla jména (*GAS*, *Zauberberg*, *Königsforst* a *Pop*), jednotlivé skladby ale byly označeny jen čísly. Vše podstatné řekne název Voigtova projektu GAS, jenž evokuje téžka, prchlivé kvality ambientních kompozic. Nedávno vydaná kompilace zmíněných čtyř alb se navíc jmenuje *Nah und Fern* (Blízko a daleko). Voigt jako by chtěl naznačit fyzickou blízkost 4/4 techno beatu, jenž se deskami proplétá, a zároveň připomenout, že se vyžívá ve filtrech, které způsobují, že skladby GAS zní tlumeně, jako kdyby hrály přes zeď. Většinou je tvoří pomalé transformace zvukových obrazců, které pomalu jako zvukový kaleidoskop vykreslují nálady.



Pole v remízku. Foto scapemusic.com

V rozhovoru pro květnové číslo časopisu Wire vzpomíná Voigt na své zážitky z hustých lesů u Kolína. Dostáváme tak do rukou další interpretační zbraň: smyčky zdeformovaných sampleů vytvářejí zvukovou houštinu připomínající hustý les, v němž není těžké se zcela ztratit. Mimochodem, u příležitosti reedice svých alb vydal Voigt na značce Raster-Noton také útlou knihu svých lesních fotografií, které působí podobně ambientně jako jeho hudba. Abstraktní minimalismus

GAS zachycený na čtyřech albech výrazně ovlivnil dění kolem kolínského labelu Kompakt, kterému Voigt šéfuje. Jím organizovaná série Pop Ambient (letos vyšel už osmý díl) objevila třeba švédského producenta The Field, jehož loňské album *From Here We Go Sublime* na estetiku GAS úspěšně navázalo.

Autor je hudební publicista.

Pole: Pole. ~scape; 2008.

GAS: Nah und fern. Kompakt; 2008.

hudební zápisník

Neviditelná pošta od Christiny Kubischové

PAVEL KLUSÁK

Budou rušit poštu i ve vaší obci? Pár dnů před českým rozhodnutím zveřejnilo londýnské vydavatelství Touch na své webové stránce tutéž zprávu: pobočka, kam jeden z nejstarších nezávislých labelů nosil po čtvrtstoletí poštu, oznamuje poslední mejdan, neboť zaniká. Jen zdánlivě se ta našťvaná glosa nehodí k vydavatelství současné hudby: producent Jon Wozencroft se pro tisk už dřív rozepsal o nedůvěře k všudypřítomnému wi-fi signálu a městům napěchovaným elektromagnetickými poli. Rušení pošty znamená nejen ztrátu čehosi typického pro obvodního genia loci, ale také další přesun „pevných“ služeb do informačního světa mobilních signálů a webových sítí.

S tím se pojí i instalace, kterou uplynulého čtvrt roku nabízel Veletržní palác na Mezinárodním trienále současného umění. Bylo učiněno hodně poznámek k nevyrovnané kvali-



Foto importantrecords.com

tě přelídky, zároveň je evidentní, že v rozlehlé expozici (v osmnácti sekcích na přibližné ploše 9000 m²) si lze najít inspirativní místa. Místnost věnovanou instalaci Christiny Kubischové zdaleka nemuseli ocenit jen znalci zvukového umění, dost si ji užila i naše Anička (4). Kubischová, letos šedesátiletá rodačka z Brém, patří k rané generaci sound artu. Pro Prahu připravila zvukové prostředí, které ji opakovaně zajímá a které zkoumala v Chicagu, Taipei, Paříži nebo Rize. Procházíte prázdnou místností pod sítí zkřížených drátů a ve sluchátkách se vám odkrývá svět, který zůstává normálně skrytý: Christina Kubischová pro nás nachází, zesiluje a činí slyšitelným zvuk elektromagnetických polí.

Ta jsou v městské krajině přítomná na každém kroku. Kubischová píše: „Paleta jejich zvuků, barva a hlasitost se liší místo od místa, stát od státu. Jedno mají společné: jsou všudypřítomná, nacházejí se i tam, kde je nečekáme. Osvětlení, bezdrátové komunikační systémy, radarové systémy, bezpečnostní pojistky proti zlodějům, dohlízející kamery, mobily, počítače, kabely v autech na ulici, bankomaty, antény, navigační systémy, wi-fi, neonové reklamy, elektrické vedení veřejné dopravy: to všechno vytváří elektrická pole, ukrytá pod závoj neviditelnosti, ale neuvěřitelně skutečná a přítomná. Ty zvuky jsou mnohem hudebnější, než bychom řekli. Jsou v nich komplexní vrstvy vysokých a nízkých frekvencí, fragmenty rytmů ve smyčce, skupiny drobných signálů, dlouhé prodlely a pak spousta proměnlivých věcí, které se špatně popisují. Mezi zvuky jsou *globální hráči*, kteří znějí na celé zeměkouli víceméně stejně. Jiné jsou charakteristické pro město nebo stát a nedají se jinde najít.“ Ve svých průzkumech došla Kubischová občas daleko od fyziky: jedny z nejjednodušších zvuků, stejné po celém světě, prý rozšívají řetězce s módním oblečením, prodávající tutéž uniformnost, jaká zní z jejich bezpečnostních bran, nevypínaných ani během noční zavírací doby.

Na loňském albu *Five Electrical Walks* (Important Records) znějí plochy vytvořené právě z těchto záznamů skrytého. Je tu por-

trét Birminghamu, dříve industriální polis, kde se průmyslová architektura už jen rozpadá nebo slouží informačním firmám digitálního věku. Téměř tanečně zní skrytý New York, který Christina Kubischová označuje za jedno z vůbec nejintenzivnějších míst stran elektromagnetických polí. Nahrávky vznikly kolem Times Square a Kubischová podotýká, jak příhodné a milé jí přijde, že ta pulsace všech neonových reklam, diodových tabulí s běžícími nápisy, informujících obrazovek a osvětlených štítů zní jako newyorský minimalismus ze sedmdesátých let, trochu jako od Stevea Reicha nebo Phila Glasse.

Máte z elektromagnetických polí strach? Hudební plochy mezi ambientem, noisem, industrialem i mikrohousem, které Kubischová jednou stylizuje a jindy jen dokumentárně předkládá, nevypovídají ani pro, ani proti a zůstávají čestné a tajemné. Jen připomínají, jak mohutně kolem nás (a námi!) proudí neviditelná pošta. Nejspíš se kolem magnetismu v životním prostředí časem strhne větší veřejná diskuse: pak se zpětně potvrdí, že umělci jako Christina Kubischová na své radary zase zachytili nenápadně a s předstihem obecné velké téma.

Autor je hudební publicista.

Christina Kubisch: Night Flights.

Important Records; 2007 (reedice LP z roku 1987).

Christina Kubisch: Five Electrical Walks.

Important Records; 2007.

Východní Židy a komunisty ne

Je třeba jasně říci, že tento stát nikdy neinvestoval do uprchlíků před nacismem, říká Michal Frankl. Zpochybňuje tak evropský mýtus o významné pomoci Československa uprchlíkům před nacismem. Slavný případ spisovatele Thomase Manna patřil k výjimkám.

KAREL HVÍŽDALA

V obecném povědomí existuje představa, že jsme, jako už poslední demokratická oáza ve střední Evropě, byli za první republiky velice vstřícní ke všem uprchlíkům, a to zejména z Německa a Rakouska. Vy tuto chválu ve své připravované knize Nejisté útočiště poněkud korigujete. Jak to tedy bylo a jak jste se k tomuto tématu dostal? Původně jsme s kolegyní Kateřinou Čapkovou chtěli svou studii zaměřit na židovské uprchlíky. Vycházeli jsme z toho, že na rozdíl od známých politických uprchlíků není o osudech lidí vyhnaných kvůli židovskému původu mnoho známo. Nevědělo se, zda je československý stát přijímal nebo ne a zda vůči nim Československo přistupovalo jinak než k jiným uprchlíkům. Brzy jsme ale zjistili, že je potřeba uprchlickou politiku Československa popsat jako celek. Měli jsme pocit, že se v této oblasti nahromadilo neobyčejné množství mýtů zkrášlujících dějiny první republiky.

Ve škole jsme se učili, že jsme všem pomáhali, že uprchlíci před fašismem měli v Praze dokonce svůj klub, který se jmenoval po Bertoltu Brechtovi, že obohatili společenský život a byli vidět všude v kavárnách...

Tento krásně znějící příběh staví na osudech zpravidla velmi známých uprchlíků, příslušníků kulturní a politické elity, ať už se jednalo o vedení německé sociální demokracie, které žilo v pražském exilu, nebo o umělce jako John Heartfield, jehož protihitlerovské fotokoláže se staly symbolem uměleckého protestu proti nacismu. Právě pro tyto lidi byl ostatně vámi jmenovaný Bert-Brecht-

-Klub určen. Hovoří-li se o něčem negativním, pak především o buržoazní policii a českých agrárnících, ti měli být ale výjimkou. Je až zarážející, že v současnosti mohou být kombinovány dva odlišné pohledy: velice pozitivní obraz první republiky, vyzvedávání všeho pokrokového, demokratického a liberálního a hlavně Masaryka a Beneše, a zároveň komunistický výklad dějin, v němž se zdůrazňuje levicovost první republiky a chválí se pomoc komunistické strany uprchlíkům. Tato zvláštní kombinace komunistické či třídní interpretace a ocenění první republiky se podle mého názoru datuje od šedesátých let.

Jak se tedy Československo k uprchlíkům z Německa ve skutečnosti stavělo?

Je jistě pravda, že od roku 1933 byly československé hranice v principu pro uprchlíky otevřené, ostatně pro přicestování do Československa nepotřebovali vízum. Úřady dokonce většinou tolerovaly i ilegální překročení hranice a mnozí političtí uprchlíci skutečně do Československa přišli přes pohraniční kopečky, což nebylo – vzhledem k jeho řídké ostražce – zas tak těžké. V počátečním kladném postoji jistě svou roli hrály sympatie vůči odpůrcům nacismu – všichni si ještě v roce 1933 mysleli, že Hitlerův režim brzy padne. Ale už od počátku byly z tohoto tolerantního přístupu vyňaty dvě skupiny. Prvního března 1933 zakázalo ministerstvo vnitra vstup komunistickým uprchlíkům z Německa, naše úřady je měly vracet. V praxi bylo toto nařízení obcházeno a nebylo nikdy zcela naplňováno. Druhou skupinou, která byla z perspektivy Československa nežádoucí, byli takzvaní východní Židé, kteří žili v Německu dlouhá léta, ale byli odtud s velkou brutalitou vyháněni jako první.

Pro uprchlíky však většinou nebylo tak nesnadné do Československa přijít, jako v něm zůstat. Bylo velice obtížné tu získat práci, platné doklady, povolení k pobytu. Naši politici a úředníci vycházeli z přesvědčení, že Československo by mělo být pro tyto uprchlíky jen přechodným domovem na velmi krátkou dobu. Měli jsme sloužit jako tranzitní země – a to se týkalo především židovských uprchlíků. Stát se, na rozdíl od přístupu k ruské emigraci, bránil stabilizaci pozic těchto lidí. Ti až na napros-

té výjimky nedostávali pracovní povolení a stát se jim snažil zabránit v samostatném podnikání. Byli závislí na podpoře jiných, většinou nestátních pomocných výborů, takzvaných komitétů, a žili ve velké chudobě. Známy kavářenský život uprchlíků v Praze byl také výrazem toho, že jim nebylo dovoleno čas exilu trávit jiným smysluplným způsobem.

Z vašeho vyprávění pro mě vyplývá, že jsme se tehdy chovali podobně jako dnes v řadě jiných věcí: nebyli jsme schopni zaujmout jasný postoj, schválit jednoznačný zákon a nejvíc ze všeho nám vyhovovala mlha...

Československé úřady svůj přístup založily právě na neexistenci přesných pravidel. Nebyla jasná definice uprchlíka či jeho práv. V důsledku toho byl osud každého běžence závislý na blahovůli úředníků. To slovo blahovůle se v úředních dokumentech objevuje vskutku hodně často. A blahovůle se také může snadno zvrtnout v libovůli.

Nejasnost uprchlické politiky umožnila kolem poloviny třicátých let postupně změnit přístup k Židům, aniž by se změnila základní předpisy o uprchlících. Najednou mohli být židovští běženci označováni za hospodářské migranty, jejichž příchod do Československa byl považován za nežádoucí. Rozdělení uprchlíků na politické a hospodářské bylo ostatně vždy spíše zástěrkou pro vyloučení Židů.

Jsou známá nějaká konkrétní čísla o uprchlících?

Podle oficiální evidence nebylo v jakémkoliv okamžiku na území republiky více než dva tisíce uprchlíků z Německa. Celkem mohlo Československem projít na deset tisíc registrovaných uprchlíků. Kromě toho zde ale mohl být zhruba stejný počet neregistrovaných či ilegálních lidí, které stát jako uprchlíky neuznával. V roce 1934 do Československa přišly také zhruba dva tisíce sociálních demokratů a komunistů z Rakouska, kteří se podíleli na únorových bojích ve Vídni. Většina z nich však brzy odešla, a to z velké části do Sovětského svazu, což se jim později stalo osudným. Ve větším množství pak znovu uprchlíci z Rakouska přicházeli až po „anšlusu“ v roce 1938.

Nemohli získat československé občanství? Často se píše, že Československo uprchlíkům před nacismem hromadně přidělovalo občanství. V této souvislosti se vždycky hovoří o Thomasu Mannovi a jeho rodině, ale to byla naprostá výjimka. Navíc Thomas Mann nikdy, kromě několika krátkých návštěv, v Československu nežil. Pro něj bylo naše občanství, jak dokázala Kateřina Čapková, výhodné pro to, aby mohl na Německu vymáhat svou knihovnu, rukopisy a autorská práva. Tvzení, že jsme udělili stovky občanství uprchlým Němcům, je naprostý nesmysl. Pokud uprchlíci, a to se týkalo především žen, získali občanství, pak hlavně prostřednictvím sňatku s československým občanem.

Na tom je legrační ta skutečnost, že si to dodnes myslí asi i Němci. Když mi ČSSR odebrala státní občanství, Němci mi dali své a oficiálně to zdůvodnili tím, že nám splácěj dluh za to, jak jsme se po roce 1933 chovali k německým spisovatelům a novinářům...

Takové zjednodušené teze jsou vždy snadno použitelné v politickém diskursu, a to i v dobré vůli. Není ale také divu, že němečtí politici vidí exil v meziválečném Československu kladně, vždyť zde pobývalo vedení SoPaDe (německé sociální demokracie) a řada dalších skupin.

Zajímavé je, že tento kladný obraz nenařušují ani tak negativní věci, jako byl plán československých úřadů soustředit uprchlíky na Českomoravské vysočině z roku 1937. Ten měl být původně zaměřen především proti uprchlíkům vyvíjejícím politické aktivity proti nacistickému Německu. I když se v navrhované podobě neuskutečnil, byl pro uprchlíky signálem k evakuaci.

Z literatury se ale dozvídáme, že k řadě uprchlíků, zvláště z Ruska po roce 1917, jsme byli velice vstřícní, nebo se mýlím?

Na rozdíl od uprchlíků před nacismem Československý stát ve dvacátých letech velice vstřícně přijímal uprchlíky z Východu, kteří většinou utíkali před nástupem komunismu v Sovětském svazu. Zahájil takzvanou Ruskou pomocnou akci a prostředky věnované na jejich podporu se počítaly každý rok v milionech korun. Stát podporoval

Tyto a další publikace objednávejte u svého distributora – více info na www.akropolis.info



František Janouch
Ne, nestěžuji si
Malá normalizační mozaika
308 s. | brož. | obr. | 259 Kč

Kniha je výmluvným připomenutím absurdní i tragické „normalizace“, která před čtyřiceti lety následovala vstup „bratrských“ vojsk Varšavské smlouvy na území Československa. Poměry v okupované zemi se mění, ve vědě získává vrch nad odborností politická poslušnost, vítězí nad svobodným myšlením i slušností... Ale Fr. Janouch, který r. 1973 odešel do Švédska si „nestěžuje“.

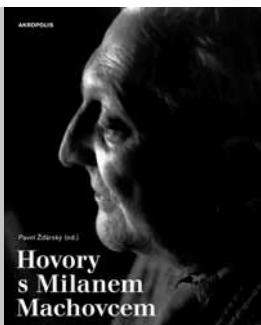
Egon Bondy
Mníšek; Vylitý nočník
140 s. | flexovazba | 175 Kč

První vydání tří prozaických miniatur Vylitý nočník sjednocuje motiv hledání naděje a snahy nepropadnout zoufalství navzdory okolnostem: české normalizační beznaděje. Tu zachycuje i původní verze novely Mníšek – příběh vsazený do 9. století je parabolou české normalizační beznaděje 70. let 20. století a patří k jedné z nejznámějších Bondyho evokací, jejichž smyslem je ztráta a znovunalezení víry.



Václav Havel – František Janouch
Korespondence 1978–2001

596 s. | váz. | 535 Kč | rejstříky | obr. příloha
Korespondence představuje ojedinělý pramen k poznání československé protikomunistické opozice let 1977–1989, činnosti Charty 77 a Nadace Charty 77. Obsahuje celkem 176 dokumentů a 23 příloh z let do roku 1989 a 46 dopisů z období po roce 1989, které dokumentují výrazné společenské ale i osobní změny, k nimž u nás v posledních letech došlo. Základem vydání je archiv Františka Janoucha.



Pavel Žďárský (ed.)
Hovory s Milanem Machovcem
196 s. | brož. | foto. | 240 Kč

Profesor Milan Machovec (1925–2003) je postava osobitá, zařaditelná leda mezi „své příbuzné“ v dějinách – osobnosti stejně široce rozkročené, stojící na pomezí různých myšlenkových směrů. Kniha přináší český překlad knižního rozhovoru *Je nějaký bůh?* a výbor z rozhovorů s klíčovými osobnostmi české filosofie. Zabývá se tématy českých dějin a filosofie, marxismem, křesťanstvím, ekologií, feminismem ad.

S historikem Michalem Franklem o uprchlické politice Československa



Michal Frankl. Foto Jan Malý ml.

jejich spolky, školy, divadlo atd. Především pak směli v Československu pracovat a většinou se nemuseli obávat nečekaného vypořádání či neprodloužení povolení k pobytu. Něco takového bylo v případě německých a rakouských uprchlíků nemyslitelné.

Proč jsou v podpoře těch dvou emigrací tak velké rozdíly?

Jistou roli určitě hrál sdílený antikomunismus: většina politické scény – s výjimkou komunistů – se shodla, že toto jsou lidé, kterým je třeba pomoci. Po první světové válce bylo také třeba pracovních sil, i když to hrálo větší roli ve Francii, která absorbovala největší díl těchto uprchlíků. Pomáhal i jejich slovenský původ a Masarykův zájem o Rusko.

Když ale od roku 1933 přicházeli lidé z Německa a z Rakouska, byla už hospodářská krize a stát se k nim choval úplně jiným způsobem. Je třeba jasně říci, že náš stát nikdy neinvestoval do uprchlíků před nacismem. V období od nástupu Hitlera až do období mnichovské dohody, kromě nějakých výjimečných dotací, nedal na uprchlíky ani korunu.

Proč, kromě toho, že byla krize, byl ten vztah tak odmítavý?

Krize sama o sobě poskytovala státu výhodný argument a dovolovala úředníkům říkat: my bychom rádi, ale nemůžeme. Myslím ale, že větší důvod k tomuto postoji je možné hledat v tom, že většina uprchlíků byla levi-

cově zaměřená a v jejich přijímání nepanovala na naší politické scéně žádná shoda. Právce tyto uprchlíky zásadně odmítala, a to jak agráři, tak národní demokraté. Argumentovali také tím, že by mohli posílit německou menšinu v Československu, a obávali se špionáže. Navíc se v jejich argumentech objevovaly antisemitské prvky.

A nehrál roli i jistý kulturní předěl zejména vůči haličským Židům, kteří přicházeli ze zaostalých štetlů?

Dalo by se polemizovat, jestli takzvaní východní Židé, kteří za první světové války utekli před postupující frontou a pogromy do vnitrozemí monarchie, byli tak primitivní či zaostalí. Spíš bych řekl, že byli kulturně

odlišní. Navíc československý stát hned po válce silně usiloval o to, aby tady právě tito lidé nezůstali, a snažil se je donutit k návratu do Haliče. Z archivních dokumentů vyplývá, že státní administrativa se k těmto Židům chovala předsudečně a obávala se jich jako nežádoucích živlů.

A kdy došlo k úplnému uzavření hranic pro uprchlíky?

Během několika hodin po anšlusu Rakouska v noci z 11. na 12. března 1938. Ilustruje to i osud vlaku z Vídně plného uprchlíků v bezprostředním ohrožení života, který této noci českoslovenští pohraničníci z Břeclavi nemilosrdně vrátili. Zavření hranic bylo namířeno především proti židovským uprchlíkům. Na zelené hranici na jižní Moravě byly pak na jaře a v létě 1938 denně vráceny desítky či dokonce stovky uprchlíků. Polští Židé vyhnání z Rakouska byli pod dozorem převáženi na polskou hranici.

Nejsmutnější je případ skupiny asi šedesáti burgenlandských Židů, které tamější rakouští nacisté vyhnali v dubnu 1938. V noci je posadili na pramice a převezli přes Dunaj na slovenskou stranu pod Děvinem, kde je nechali stát na jakémsi jezu či ostrůvku. Hladové a vysílené je ráno našli českoslovenští pohraničníci, po několika hodinách je však vrátili zpět. Potom byla skupina vyhnána do Maďarska a toto martyrium se několikrát opakovalo. Bratislavská židovská obec pak našla jediné možné řešení: najala nákladní loď zakotvenou na Dunaji, tedy v mezinárodních vodách, a na ní uprchlíky ubytovala. Na lodi strávili uprchlíci několik měsíců a žádná země je nechtěla přijmout. Nakonec pro ně židovská organizace vymohla povolení k vystěhování do Palestiny a Spojených států. Jejich anabáze byla výrazem naprosté krize židovských uprchlíků v Evropě v roce 1938. Československo se v této situaci nechovalo jinak než ostatní evropské státy a snažilo se pro židovské uprchlíky hranice neprodyšně uzavřít.

Michal Frankl (1975) je historik, pracuje v Institutu Tereziánské iniciativy a přednáší o židovských dějinách a holocaustu na Pedagogické fakultě Karlovy univerzity. Vydal knihu „Emancipace od židů“. Český antisemitismus na konci 19. století (2008) a spolu s Kateřinou Čapkovou chystá pro nakladatelství Paseka knihu Nejisté útočiště s podtitulem Československo a uprchlíci před nacismem, 1933–1938.

Podle ruské pravoslavné víry se v čtyřicátý den po smrti člověka (říká se mu soročiny) odpoutává jeho duše od těla i vezdejšího světa a odlétá tam, kde se měří jinými mírami... Soročiny Alexandra Solženicyna byly minulý týden.

Tohle si pamatuji přesně. Bylo pondělí 4. srpna ráno. Jako každý den jsem si pustila ke kávě tranzistor nastavený na naši oblíbenou stanici Český rozhlas dvě a nevěřičně registruji tentokrát první zprávu dne – zemřel světově proslulý spisovatel Alexandr Isajevič Solženicyn.

za Velkým Spisovatelem Solženicynem, který měl (a nejenom pro mne) tu zvláštní přitažlivost zakázaného ovoce a kterému jsem nakonec nedokázala položit jedinou rozumnou otázku. Od té chvíle, kdy mi na chalupě zazvonil telefon, se pokouším pochopit, proč tomu tak bylo. A vydolovat z paměti vzpomínky na tři své pokusy setkat se s autorem *Jednoho dne Ivana Děnisoviče*, na jehož textech jsem se spolu s mnoha ostatními učila nežít v iluzích a se lží.

Slovo „čtyřicet“ tak podivně trčí ze sledu ruských číslovek – *dvadcať, tridcať, sorok, pjat’desjat*, jako by opravdu přišlo odjinud. A taky že přišlo – z jazyka lovců, kteří zašivali do pytle normativní dávku čtyřicet sobolích kůží. Bylo to nejen platidlo, ale také míra (čtyřicet carských věder), v níž i samo platidlo, sobolí kožešina, se stalo výsostným znakem carského majestátu. Pro Alexandra Solženicyna byly asi stěžejní jiné dva metaforické významy – za prvé slosoví *sorok soroka*, které znamenalo obecně „ohromná spousta“ a přilnulo k Moskvě jako městu bezpočtu chrámů, a za druhé délková míra, která v kilometrech ohraničovala prostor, jenž nesmí být překročen zvenčí (tady začínala pro cizince „zakázaná zóna“) ani zevnitř (tuhle druhou hranici nesměli překročit nevinní provinilci typu básníka Osipa Mandelštama, kteří pak stejně putovali do lágru, ani bývalí muklové posláni z lágrů do „věčného vyhnanství“, jako byl Solženicyn). Když jsem v roce 1964 přešla hranici z Černé do Čopu, začalo mi docházet, že zóna zůstává i nadále realitou sovětského světa.

Jela jsem tenkrát coby začínající asistentka se studenty rusistiky pražské filosofické fakulty poprvé do Velké Země. Byla to výměna se studentskou elitou moskevské univerzity, vystavěné na kdysi Vrabčích, ale tenkrát Leninských horách. V ponožce jsem provázela kromě vyšmelených padesáti rublů také čtyři adresy od kolegů a přátel, jimž jsem měla něco vyřídit.

Moje první pouť vedla za někdy zpochybňovaným, jindy zase glorifikovaným klasi-
kem sovětské literatury Leonidem Leono-
vem na jeho daču ve spisovatelském leto-

visku v Peredělkínu. Netušila jsem, že i to leží v zakázané zóně. Proto jsem bezstarostně vyrazila se svou přítelkyní, která jela spolu s našimi studenty hledat to „pravé Rusko“ (a mínila jím zemi Nikolaje Leskova!), hned brzy ráno na Kyjevské nádraží, odkud se dodnes jezdí do Peredělkína. Tam naše cesta musela ovšem vést nejprve ke hrobu Borise Pasternaka, a odtud, ze hřbitova, k básnickově dače. Jaká ironie, že stála v ulici nesoucí jméno zkorumpovaného prozaika Petra Pavlenka, který v románu *Šťěstí* oslavil Stalina! Až v této chvíli jsem pochopila, proč se Leonov do telefonu s ostychem omlouval, že bohužel žije na ulici jakéhosi (mně jistě zcela neznámého) spisovatele Serafimoviče...

Cestou do této ulice jsme ještě zašly k jedinému spisovateli, kterého jsem osobně znala z Prahy – k Venjaminu Kaverinovi. Strašně mě zaujal, když jako jediný z pětice sovětské spisovatelské delegace ochotně odpověděl na dotaz o Borisi Pasternakovi a jeho skandalizovaném románu *Doktor Živago*. Zašla jsem za ním do hotelu dovědět se víc, a on mě pozval, abych ho navštívila v Peredělkinu. Dodal, že by mě opravdu rád představil své ženě, sestře velkého literárního vědce i prozaika Jurije Tyňanova. Z našeho dlouhého rozhovoru si pamatuji málo, tenkrát se nechodilo s diktafony ani se zápisníkem. Tyhle předměty by byly přijímány s jistým podezřením (později mě právě oni učili, jak při „nebezpečných“ hovorech přikrývat telefon polštářem). V paměti nám utkvěly v paměti hlavně dvě věci – Kaverinův nevyslovný obdiv k Anně Achmatovové, která pro něho zůstala jediným ztělesněním královského literárního i lidského majestátu, a slovo fašismus, jímž Kaverinovi jednohlasně s vdovou po druhém rebelantovi z Pavlenkovy ulice, zajímavém prozaiku Vsevolodu Ivanovovi, ocejovali sovětský režim. Ba dokonce mi slíbili, že se poptají, zdali se Alexandr Isačevič Solženecyn náhodou neobjeví v redakci časopisu *Novyj mir*.

Omámena svůdnou představou, jak hledám popsanou cestu od Puškinova pomníku do redakce tenkrát nejsledovanějšího literárně-společenského sovětského časopisu, stojím před brankou, kterou mi otevřívá zadumaný starý muž, vede mě dál do

domu voničího dřevem a naznačuje, že nedávno zemřela jeho milovaná žena. Tenkrát jsem netušila, že byla z „těch Sabašnikovových“, kteří patřili k ruské intelektuální elitě, podstupující marný boj o poslední zbytky lidské i tvůrčí svobody („družstevní nakladatelství“, které vedla, se bránilo ze všech nestátních nakladatelství nejdéle). Leonov mě přijal zřejmě hlavně proto, že jsem psala diplomní práci o dvou redakcích jeho dramatu *Zlatý kočár*. Naštěstí jsem se nepřiznala, že mě ještě víc než autorský text okouzluil Zdeněk Štěpánek v inscenaci druhé redakce ve Stavovském divadle. Ta první, syrovější, nemelodramatická verze, která měla být navždy zapomenuta, se dostala do Prahy na mikrofilmu včetně diskusí, které vznik druhé (nedobrovolné) verze provázely. On ale chtěl se mnou mluvit o svém románu *Ruský les*, jako by se chtěl utvrdit, že mu v Praze rozumíme. Začala jsem nesouvisle blábolit cosi o odvážné architektonice díla, která mi připomíná gotickou katedrálu, a on zprvu jen pokyvoval hlavou a pak se mi v dlouhém monologu pokoušel vysvětlit, že to nemám chápat jako pouhou světskou metaforu, nýbrž jako nejpřesnější vymezení umění vzešlého z křesťanských tradic, které vede nerovný zápas s destruktivním duchem zla, satanskými silami, jež vládou pozemskými dějinami. Nemohla jsem tušit, že mi vykládá koncept svého budoucího vizionářského románu *Pyramida*, který se mu rozpadne pod rukama a který tentokrát poslouží jako vývěsní štít hlasatelům osobité mise ruského pravoslaví.

Jak by mě mohlo napadnout, že kvůli neta-
jené návštěvě autora *Ruského lesa* budu
předvolána na komsomolský výbor elitní
matematicko-fyzikální fakulty, kde mi bude
udělena důtka za překročení toho nešťast-
ného čtyřicátého kilometru a varování před
dalšími soukromými akcemi, které mi prý
brání plnit povinnosti učitelského doprovo-
du naší omladiny? Ta se však, což asi vytuši-
li, denně těšila na to, až jí budu o svých puto-
váních vyprávět.

1965 – střežené vnitřní zóny

O rok později jsem vyrazila do Moskvy na soukromé pozvání studentky matematiky a život

Pouť za Alexandrem Solženicynem



„No jen si představte, Heinrich Böll si jde sednout do té žvaníčky zvané Dům sovětských spisovatelů a rozprávět s našimi pisálky o ohrožované svobodě slova v jeho zemi.“
Alexandr Solženicyn s Heinrichem Böllem v východním Německu, 1974. Foto DPA

v komunálním bytě v proletářském rájónu mi skýtal větší osobní svobodu než v bludištích stalinských mrakodrapů na Leninských horách. Tenkrát jsem už věděla, že mám dorazit do sídla časopisu Novyj mir za Annou Samojlovnou Berzerovou a vyčkat s redaktory usazenými v přízemí, až v prvním poschodí skončí další jednání Solženicyna s hlavním redaktorem žurnálu Alexandrem Tvardovským o otištění románu *Rakovina*. Sedím tedy v redakci (nebo spíše v Solženicynově tehdejším fan-klubu) a k mým uším doléhají útržky vět: „Co tak jako náhodou zajít nahoru za sekretářkou...“ – „Zbytečně, není slyšet...“ – „Křik bys uslyšel...“ – „Prý zase nic...“ – „Snad bych se měl podívat se na ulici...“ – „Tak já jdu, jako že něco koupit...“ – „Tak co?“ – „Vystřídali se, dělají jakoby nic...“ Začínám tušit, oč jde. A když přijde seshora sekretářka, aby mi koupili, na co mám chuť, je jasné, že čekání bude dlouhé. A bylo.

Když konečně vyjde tehdy ještě bezvousý vysoký muž, Alexandr Solženicyn, pozve mě na procházku do nejbližšího parku – prý budeme předstírat milostnou schůzku, protože půjdou za námi... A pořád mě drží za ruku, zvedá ji a prohlíží. Necítím se dobře, ruku mám samý ekzém... (Mnoho let po tom u nás bude pobývat švagrová našeho nového známého – věhlasného moskevského konceptualisty Dmitrije Alexandroviče Prigova – a na liduprázdné Letenské pláni se mi svěří, že ten portrét chápavě ošetřovatelky v *Rakovině* je jejím vlastním portrétem.)

Později jsem pochopila, proč se Solženicyn zmínil o stigmatu na lidských rukou, když mluvil o rakovině. Naznačoval, že rakovina, kterou ochořela jeho země, je jenom počátek, že má v úmyslu popsat to kolo, které

se dalo do pohybu mnohem a mnohem dřív, a že právě tohle nikdo nechápe... „Dokonce ani Heinrich Böll! No jen si představte,“ lovím v paměti pozapomenutá, možná už zkršená slova, „on si jde sednout do té žvaníčky zvané Dům sovětských spisovatelů a rozprávět s našimi pisálky o ohrožované svobodě slova v jeho zemi, místo toho, aby...“ Ale to už jsme u pošty, kde se můj průvodce ujistí, že pořád jdou za námi, a že se vlastně ani nezeptal, na čem zrovna dělám a kdy se znovu objevím v Moskvě. Řekla jsem, že brzy zase přijedu, že mám příslibenou stáž na dopsání práce o Andreji Platonovovi. A on mi řekne už při loučení slova, která si pamatuji naprosto přesně: „Nemyslíte, že Andrej Platonov byl člověk z jiné galaxie...?“ Teď už taky vím.

1968 – přes kadeřnici

Naše setkání netrvalo déle než čtyřicet minut a žádný jeho text jsem nedostala, jen příslib, že snad příště. Jenomže než to příště nastalo (podzim 1968), byla místa, kde Solženicyn dopisoval *Souostroví GULAG*, dobře utajená (dokonce i Kaverin se zapřísahal, že to opravdu netuší), hledala jsem jinou cestu k jeho textům. A když jsem vdově po Andreji Platonovovi reprodukovala Solženicynova slova o člověku z jiné galaxie, slíbila, že texty sežene od jeho ženy, protože chodí do stejného kadeřnictví jako ona. A taky je sehnala a nabídla mi, že mi jejím prostřednictvím dohodne schůzku s autorem. A také ji skutečně dohodla – na stanici metra Sokol. Nemohla jsem tušit, co nevěděla ani paní Platonovová, že její známou už dokázalo KGB pořádně zmáčknout. Proto mi bylo div-

né, proč se Solženicyn na mne trochu zlobí, že jsem mu nenechala vzkaz u spolehlivé Anny Samojlovny, a propašovat rukopis – o to přece nemůžu žádat ženu, zvláště když je tu Slovák Pavol Ličko... Ale že má lepší nápad – ještě si to promyslí a zavolá mi do archivu, a jinak že se mám obracet jen a jedině k Anně Berzerové. A naznačil mi, že jízda bez brzd většinou končí pořádným malérem. Po Kaverinovi to bylo druhé varování zkušených potíživců, ale nehodlala jsem se jejich radami řídit.

Měli samozřejmě pravdu, koledovala jsem si o malér a z hotelového pokoje mi záhadně zmizela zapůjčená bibliografie voroněžských statí Andreje Platonova. Do Ústředního státního literárního archivu (CGALI) mi Solženicyn opravdu zavolal a řekl, abych se zeptala, jestli mi půjčí díla, která k nim uložil jako do bezpečnostní schránky, budu-li mít souhlas autora. A ať mu hned dám zprávu. Zkusila jsem to zjistit, ale i mně bylo hned jasné, že dobře vědí, kdo to volal, a že chtějí, abych kaceřované jméno řekla sama... Tak už to chodí v té třetí zakázané zóně, kde byly uvězněny rukopisy svěřené instituci všemocného státu do ochrany. Pochopila jsem, že je nedostanu, takže jsem raději řekla, že bohužel za měsíc (nachyloval se leden 1968) stejně odjízďím, a než by mou žádost vyřídili, budu už pryč. A napsala jsem to na tu správnou adresu. Před odjezdem mi Anna Berzerová předala pár Solženicynových slov na rozloučenou... A když jsem to všechno vyprávěla u Kaverinů, velice je to pobavilo, protože tenkrát Solženicyn přebýval v Peredělkinu, v přístavku u jejich společného přítele Korněje Čukovského, ale oni mi to nesměli říct...

Popřejme Putinovi

Se svými výpravami za Solženicynem jsem se nikdy netajila, ale odmítla jsem o nich napsat. Nebylo vlastně o čem – na nic jsem se nezeptala, nic jsem si nepoznamenala... Solženicynova smrt a ten náhlý zájem o mrtvého velíkána, který přežil svou dobu, roztočily i kola mé nespolehlivé paměti.

Poskládání střípků ze znovu prožité minulosti mi trvalo dlouho, skoro čtyřicet dní. Až vyjde, opustí už duše Božího služebníka Alexandra mrtvou tělesnou schránku a budou jí lhostejné nejen velkolepé pohřební rituály, ale i všechny bolesti a nebezpečnosti našich dnů. Popřejme neklidné duši Alexandra Solženicyna věčný klid a mír ve světě nad všemi pozemskými zónami. A hlavnímu manažerovi honosných pohřebních rituálů, dědici imperiálních tradic ruského státu Vladimíru Putinovi brzký příchod nového Alexandra Solženicyna, tentokrát jednadvačátého století. Je už načase, aby zazněl živý mocný hlas nesouhlasu, nové, stejně nezpochybnitelné urbi et orbi...

Autorka je nezávislá rusistka.

Občanským demokratům vše dovoleno

Dvě poslední aféry ODS ukázaly tendenčnost českých médií

Teplický projev premiéra Topolánka o vyděračské aféře ODS byl spektakulárním naplněním úsluví „zloděj volá, chytte zloděje“ a „nejlepší obranou je útok“.

PETR ŠAFAŘÍK

ODS je stranou institucionalizované korupce a nikdy to nebylo zjevnější než za současné vlády. Dění kolem odhaleného pokusu o trestný čin vydírání zmotnilo ještě jeden okřídlený idiom: ten o „císařových nových šatech“. A to přímo byzantinsky: většina médií převzala takový výklad kauzy, který vyhovuje občanským demokratům. Již teplický Topolánkuv projev nastolil klíčové prvky „obsazení interpretačního prostoru“: 1. vinen je prý hlavně Vlastimil Tlustý; 2. investigativní reportáž Novy údajně dokazuje čistotu špiček občanských demokratů; 3. u Jana Moravy prý mohlo hrát roli jeho mládí a horlivost; 4. Morava je prý možná více obětí než pachatelem, těmi jsou spíše neetická média.

Variace na Topolánka

Stalo se tedy něco, co je ve vyspělé svobodné společnosti nepředstavitelné: většina velkých médií hlavně v prvních dnech jen variovala slova, jež v reakci na obrovskou aféru ODS hlásal její předseda. Začneme Českou televizí. Její novináři neustále nazývali hlavními aktéry kauzy Tlustého a Moravu (jakkoliv jde hlavně o druhého jmenovaného a hlavně o jeho stranické nadřazené) a používali hodnotově zabarvených floskulí jako „rebel Vlastimil Tlustý“ a „mladý snaživec Morava“. V reportáži byly několikrát odvysílány promluvy Topolánka a dalších dvou hlavních aktérů z ODS, názor nejsilnější opoziční strany ale zazněl pouze reprodukovaně. Přitom v celkově sedmiapůlminutovém pásmu bylo dost času i na tak podružné sdělení, jako například: „Jan Morava říká, že udělá všechno pro to, aby své jméno očistil, je dokonce ochotný jít i na detektor lži.“ Bohužel toto zaznělo v reportáži A. Schinabekové a Z. Plchové jako pointa, což spolu s opakovaným zdůrazňováním mládí poslance Moravy a možností, že byl spíše „obětí“ (z kontextu se rozumělo obětí Tlustého a médií), působilo jako snaha jeho provinění zlehčovat.

Es kommt der Tag!

Topolánkuv projev moderátoři a zpravodajové ČT opakovaně označovali za „nezvykle emotivní“, „poměrně dramatický“ nebo „velice emotivní“. Jeho řeč ale přece byla – obsahově i přednesem – agresivní až vulgární. Televizní žurnalisté by snad měli také tušit, že šlo o krajní licoměrnost, vždyť premiér brojil také proti „zneužívání státního zastupitelství“, což je jeho vlastní disciplína! Topolánek navíc sotva může věrohodně řečnit proti zneužívání dětí médií a při politickém boji, když ve volební kampani na jaře 2006 klamal svou rodinu i veřejnost tím, že na billboardech (a např. i na stránkách MF Dnes) se svými nejbližšími pózoval jako člen idyllické rodiny a hned po volbách ji opustil. A především: v Teplických politik, nechvalně proslulý fašizujícími výroky typu „Nečekejte ode mne nic jiného než noc dlouhých nožů!“ či „Es kommt der Tag!“, křičel od řečnického pultu cosi o „špíně“, „vyčištění“ a „potrestání“, a dokonce to směřoval také vůči médiím.

Čekal-li nějaký skalní optimista od České televize profesionálnější přístup ve zpravodajsko-publicistickém pořadu Události, komentáře, asi hořce zaplakal.

Kromě dvou ukázek Topolánkova projevu odvysílaných v Událostech tu zazněl další – čtyřminutový! – úryvek, obsahující i premiérovu tendenční reprodukcí reportáže Novy a tezi o Moravovi coby oběti. Moderátor Jakub Železný tuto pasáž označil za „to nejpodstatnější z projevu předsedy vlády“. Řeč pak – velmi kladně – v přímém vstupu komentoval ministr Ondřej Liška. Neměla televize spíš přinést živý přenos vyjádření některého opozičního politika?

Onen pořad má sice v názvu slovo „komentáře“ – tedy množné číslo, ale k rozboru jedné z nejtřeskutějších kauz poslední doby byl pozván jeden jediný politický komentátor (nezávisle na něm – tedy ne v diskusi – v pořadu promlouvala z teplického sjezdu Martina Lustigová, analytička ČT, a z Brna velmi erudovaný sociolog médií Jaromír Volek). Ve studiu ČT tak seděl jen jeho častý host

– pravicový novinář Bohumil Pečinka, známý nejen svými exkluzivními vztahy s politiky ODS, ale i tím, že této straně nadřazuje. Kupodivu právě on byl toho dne v České televizi nejmilejším překvapením: hovořil výjimečně nestranně a zajímavě. Jaromír Volek byl věcný a pronikavý jako vždy: jako jediný připomněl také Kubiceho kauzu – opravdu je velice zajímavé srovnat oba případy, hlavně co do ochoty médií o nich referovat. Nova a MF Dnes totiž aféru Moravy a ODS spustily předčasně, prý s ohledem na blížící se volby. Je možné, že tak chtěly občanské demokraty uchránit od větší katastrofy. Pomyslíme-li na další zásadní skandál poslední doby – reportáž TV Nova z 30. srpna o korupční praxi v brněnské ODS – jeví se být česká mediální krajina polem zaminovaným těmi nejhoršími prohřešky proti základním novinářským zásadám. Veřejnoprávní rozhlas a televize totiž téma s brněnskou korupční nahrávkou až na nepatrné – a málo sledované – výjimky vůbec nepřevzaly!

Modří pejsci

Chce-li se někdo v krátkosti poučit o tom, zač stojí čeští novináři, ať si přečte, jak kauzu Morava komentovali například v Lidových novinách, Respektu či Hospodářských novinách (mimochodem, ty na rozdíl od ostatních deníků zmíněnou aféru korupční nahrávky z brněnské ODS zcela pominuly!). Někteří žurnalisté premiérovi přímo pochlebovali, například Erik Tabery: „Skvělá argumentace, rozhodnost, emoce, dobrá řeč těla, pohledy. Všechno fungovalo, jak mělo...“ U Respektu, kde do téhož čísla psal podobné podivnosti i Marek Švehla, je to o to trapnější, že články vznikly ještě dříve, než autoři mohli znát reportáž TV Nova. Vystačili si zjevně jen s tím, co ve svém teplickém projevu reprodukoval premiér Topolánek...

Asi největší hrst hlíny do stále se prohlubujícího hrobu české kvaziliberální publicistiky vhodil Zbyněk Petráček z Lidových novin. Hle, jak spojil vyděračskou kauzu ODS s problematikou nového světového pořádku, a tedy i amerického radaru v Brdech: „Způsob, jakým Martin Bursík a Mirek Topolánek utvářeli své pozice, je dobrý nácvik do opravdových bitev. Jak tento stát, jeho vlády a elity obstojí, až přijde skutečná hrozba? Nikdo neví, už skoro generaci si užíváme mírovou dividendu z vítězství Západu ve studené válce. Zato teď víme, že alespoň Topolánek s Bursíkem ze sebe vydají to nejlepší právě pod tlakem. (...) Máme teď před očima muže, kteří berou vnější tlak ne jako důvod ke kapitulaci, ale jako výzvu k úspěšnému boji.“ Zná někdo bizarnější sebekarikaturu novináře coby údajného hlídacího psa demokracie? Snad Topolánek nikdy nesáhne k politice à la Pinochet. Petráček a jiní obdivovatelé modrohnědé síly a „dobré řeči těla“ by mu k tomu asi radostně bubnovali.

Autor je vysokoškolský pedagog a publicista.

přešlap

Za Gotta proti Knížákovi?

CzechFreePress vyhlížel na konci jara velmi slibně, nulté číslo obsahovalo některé zajímavé materiály. Avizované první číslo se ovšem zatím neobjevilo a z projektu zůstal jen web publikující články často problematické úrovně. Jedním z nich je reakce spisovatele Břetislava Olšera na kritické výroky Milana Knížáka o současné tvorbě Karla Gotta. Olšer má jasno: důvodem těchto kritických poznámek je to, že Knížák „nedokáže ve své narcisistické žárlivosti překousnout, že nějaký muž může mít ještě se sedmdesátkou na krku dvě rozkošné dcerušky s ještě rozkošnější a podstatně mladší partnerkou“. A především, Knížák Gottovi závidí umělecky, sám totiž v sedmdesátých letech tvořil jen jakési zvrhlé paumění. Dichotomie Knížák/Gott umožňuje autorovi projevit naplno jeho estetické názory: na jedné straně stojí „bezkonkurenční převaha... na naší popové scéně“ a „evidentní hlasové kvality“, na straně druhé „věčný student“, který „jako malý prý chtěl být pilotem, ale dělá se mu špatně řetízkovém kolotoči. Vstup do politiky mu zatím nikdy nevyšel.“ Olšer posměšně cituje texty písní Knížákovy skupiny Aktual a jako zlatý hřeb si stěžuje, že Knížák nezapltil „autorský honorář neznámým fotografům“, jejichž fotografie použil ve své koláži. Jen štěstí, že autor s tímto svým vpravdě revolučním poukazem nevystoupil dříve, leckterí výtvarní umělci by se totiž patrně nedoplatili a kupříkladu Jiří Kolář by nejspíš po platbě oněch honorářů skončil pod mostem. Jistě, z Milana Knížáka se stala velmi nesympatická figura, jejíž popírání své vlastní minulosti vyvrcholilo nedávným trestním oznámením na výstavu členů skupiny Guma Guar, kteří uměleckým napodobením podrobili kritice jeho kulturní funkcionářství. Problém ale věru není v Knížákově minulosti, nýbrž v tom, že na ni zapomněl. Lidé, kteří ji dodnes nepochopili, jsou hluboko pod úroveň nejen jeho umělecké minulosti, ale i jeho funkcionářské současnosti.

Pavla Červeňáková



Zmatení ve čtvrté cenové skupině

Nejen o levicových týdenících

Polemika s textem Jiřího T. Krále (A2 č. 35/2008) se snaží doložit, že český mediální prostor není tak obskurní, jak se může zdát.

VÁCLAV BURIAN

„Frustrace intelektuála, kterému bije srdce na-levo, je (...) větší: česká společnost je převážně levicová, jenže argumenty na této straně politického spektra lze vyslechnout leda ve čtvrté cenové skupině, čemuž odpovídá úroveň,“ napsal Jiří T. Král (*Pusté levicové pláně. Levice bez mozkových trustů*) – a musím přiznat, že mě překvapilo, jak odlišné máme zkušenosti. Navštěvuji poměrně často podniky, které by byly jistě zařazeny, kdyby ještě působily RaJ a Jednota, do čtvrté cenové skupiny, ale pokud se tam dám s někým do řeči, velmi často se ukazuje, že to já jsem pohrobek stalinismu, rusofil, teskníci po minulém režimu, a vůbec levičák. Stačí k tomu svěřit se s tak extrémními názory, jako že Ústav pro studium totalitních režimů je škodlivý hybrid, že KSČM je sice protivná, ale nepředstavuje větší ohrožení demokracie, že Vladimir Putin není pouhým vtělením Generalisimovým nebo že Husákův režim byl snesitelnější než protektorát. Vždycky znovu mě překvapí, jak často můj názorový odpůrce, jenž se domnívá, že jeho srdce bije napravo, má za své životní vzory beatniky či hippies; ani veřejné kouření marihuany, ani velmi volná láska nejsou pro něj znakem levicovosti. To třeba ve větším městě. Jinde mě zase ve čtvrté cenové skupině překvapí, jak se deklarovaná pravicovost nevyklučuje s náklonností k využívání sociálních dávek a zasloužených i méně zasloužených dotací. O pravicovosti či levicovosti nerozhoduje nakonec vztah ke svobodnému trhu, ke svobodě projevu, daňové soustavě, sociální péči ani životní styl, ale jakýsi soubor hodnocení minulého režimu, současného Ruska, radarově-raketového systému, škodlivosti KSČM apod. Trochu přeháním a trochu se posmívám, ale nechtěl bych to s posměšky přehánět: tyto řekneme ideologicky nečisté postoje jsou prostě výsledkem velmi hluboké zkušenosti

s komunistickým režimem a – bohužel – velmi plytké reflexe oné zkušenosti.

Co Král nevidí

Jiří T. Král mě zaujal i starším článkem *Chaos na pravém křídle* (A2 č. 21/2008), kde si posteskl nad nedostatkem intelektuálního zázemí pravice. Jako by hledal a srovnával – až snad na Revue politika – projekty výhradně obskurní, v lepším případě snad fandovské. Myslím, že přehlédl existenci týdeníku Respekt (i když ten projevuje nezřídka i citlivost spíše levicovou, řekneme ve vztahu k životnímu prostředí či menšinám), ale také existenci tří dosti vlivných deníků. Zejména Mladá fronta Dnes a Lidové noviny mají své pravicové propagandisty, ale přece jen lze, zvláště ve víkendových přílohách, najít i látku k přemýšlení. (Víc jí bude vždy přirozeně v knihách; s prominutím za tu banalitu, ale nakonec zkoumat, co má přemýšlivý člověk k dispozici, je lepší v knihkupectví.) Myslím, že Jiří T. Král příliš ulpívá na podnicích, které mají svou větší či menší míru obskurnosti, a tak srovnává internetové Britské listy a Virtually.cz, ale důležitější by bylo mluvit o denících a jejich internetových portálech. Podobně těžko lze ve vážné úvaze vynechat Právo se čtvrtetním Salonem. A ovšem také Literární noviny.

Ostatně Jiří T. Král považuje Britské listy za jedinou podstatnou intelektuální platformu české levice, a přitom – zde myslím spíš jako oběť dobových klišé – tvrdí, že podle levice „by takové instituce měl financovat stát“. Ale zrovna k sympatickým stránkám Britských listů patří průběžné informování o shánění peněz a podle všeho na pomoc od státu nečekají.

Autor hodnotí současné síly Masarykovy dělnické akademie, a přestože je někdy myslím zbytečně jedovatý, v zásadě má pravdu:

veřejné osvětlení

Legitimní, prostě legitimní...

PETR FISCHER

Legitimní. Bylo to, je to legitimní... Slovo legitimní patří k nejvíce zneužívaným výrazům českého politického diskursu. Legitimní je kdeco: názor, postoj, politický postup. Za legitimní jsou nejčastěji – téměř výhradně (!), což jistě stojí za pozornost – označena rozhodnutí, která nějakým způsobem narážejí na etické pochybnosti, jsou v jistém smyslu pochybná už na první pohled (o samozřejmostech nemá cenu říkat, že jsou legitimní, protože jejich status nikdo nespochybňuje, ačkoli ve chvíli, kdy se o nich začne přemýšlet, se velmi často dostávají na stejnou úroveň jako záležitosti problematizované).

Legitimní se určuje tím, že někdo něco veřejně legitimizuje, a to tak, že jednoduše určitou věc v médiích prohlásí za „legitimní“. Už se ovšem neobtěžuje tím, aby vysvětlil souvislosti, v jakých souvislostech tuto legitimitu chápe. Jinými slovy: nevysvětlí se, co

kdo pod legitimitou rozumí a z jakých premis její definice vychází. Předpokládá se, podobně jako u demokracie, volného trhu, kapitalismu, že legitimita je legitimita. Velmi se to podobá až příliš lehké práci se slovem pravda. Řekne-li se v médiích „Je to pravdivé, je to pravda“, jedná se o výrok bez pravdivostní hodnoty. Neurčuje, zda něco je či není pravda. Výpověď (či její smysl) je tu nesena jiným ohledem, proměňuje skutečnost, performuje ji směrem, kterým mluví chce. Teprve potom, často po zdlouhavém a složitém pátrání, se zjistí, zda to byla či nebyla pravda. Tak se to má také s legitimitou v médiích – stává se čistou performativitou.

Poslední příklad prázdné legitimizace nabídl sjezd Strany zelených. Komentátoři se shodli, že postup Martina Bursíka, jehož přívrženci před sjezdem narychlo založili na pět desítek nových místních sdružení, čímž spolehlivě ovládli sjezdové dění, byl legitimní. Otázkou ovšem je, v jakém politickém světě?

Legitimní není totéž co soulad se zákonem. Legitimní zákonost spíše předchází. Zakládání stranických buněk, které narychlo a s předem jasným cílem naplňují skuteční lidé, je jistě naprosto legální. Nikdo za to nemůže Martina Bursíka a jeho hochy pohánět k civilnímu či jinému soudu. Takový přístup k politice je však přijatelný jenom ve světě, jehož vzorem se stává specifická práce s mocí v machiavelistickém stylu. Mocen-

ský souboj v něm potřebuje a uznává i postupy určitého, řekneme „zvláštního druhu“, protože bez nich by došlo k anarchii a rozpadu celé struktury. Odtud také vyplývá přesvědčení Vládců (Vůdců a tak dále), že dělá dobře, když takto postupuje, vědom si (přiznaně či nepřiznaně, více latentně než manifestně) jisté neetičnosti celého počínání. Legitimní, respektive měřítko legitimacy pak vyplývá z vůle Vládců po udržení kumulované politické energie. Lidé, kteří takový postup později schvalují, tedy přiznávají, že i vyhraněně nebo spíše doslovně chápaný Machiavelli, vyložený takřka v leninském stylu, má pořádk na říct.

Niccolò Machiavelli zůstává nadále politiky inspirující osobností. Nikdo nechce říct, že jeho vidění politiky se na míle vzdaluje demokratickému světu. Ale ve spojení s některými politickými stranami toto jméno přece jen zvoní překvapivě a varovně. V případě Strany zelených se jedná o paradox dvojnásob silný.

Politická strana, která už před vstupem do nejvyšší parlamentní politiky byla více revolučním hnutím než klasickou politickou stranou, voličům slibovala, že bude jednat úplně jinak než ostatní. Byl to Martin Bursík, kdo plnými ústy vracel do politiky „úctu k politice“ jako trpělivé a poctivé službě o obec, jejíž cesty budou průhledné, jasné, nezáludné. Strana zelených se vymezovala vůči celé politické scéně, protože její pojetí politiky bylo

pokud jsem se ocitl na některé akci MDA, byla navštívena nepříliš hojně a starší lidé převažovali. Vyplývá však z toho, že „Myšlenka alespoň trochu kompetentního levicového týdeníku se proto jeví být víc než bizarní.“? Na rozdíl od Jiřího T. Krále si myslím, že „nezávislý levostředový týdeník“, který by ČSSD podpořila, stojí za pokus. I jako experiment se samotnou stranou! ČSSD se od jiných našich politických stran neliší v mnoha věcech. Také její funkcionáři se často považují za lidi, kteří poznali skutečný život, ba kteří s prominutím vědí, „o čem ten život (a vůbec „to“) je“ – na rozdíl od intelektuálů. Hodnostáři ČSSD se neliší od hodnostářů jiných stran v obecních úřadech, na radnicích či na hejtmanstvích v tom, že rádi vydávají tiskoviny zcela závislé, sebeoslavné, nepřipouštějící nic jiného než budovatelský patos svého druhu. ČSSD se od jiných stran neliší také tím, že až na vzácné výjimky posílá „na úsek kultury“ (sem se to hodí) lidi, kteří si stěžují mohou získat přirozenou autoritu mezi intelektuály.

Na závěr bych se vrátil do své oblíbené čtvrté cenové skupiny, kde se cítím docela dobře, jen se někdy dívám, jaké tam vládnou ideové nejasnosti. Zajímalo by mě totiž, proč ve výčtu zajímavých a kompetentních levicových prostředí a časopisů chybí u Jiřího T. Krále zajímavá, kompetentní a levicová A2.

Autor je spolupracovník redakce, nakladatel

a redaktor dvouměsíčníku Listy.

úplně jiné. Zelení se do parlamentu dostali coby protestní strana, vyjadřující nesouhlas právě s machiavelistickými postupy. A už v polovině volebního období se dostává do situace, kdy v podivných metodách dokáže předstihnout všechny své konkurenty, dříve ostře kritizované, inertní, rigidní partaje.

Hovořit v tomto prostředí, u vědomí celé historie českých zelených, o „legitimním postupu“ při nejlepší vůli nelze. Naopak právě kontext událostí postup Martina Bursíka, nabírajícího narychlo kolegy-straníky, kteří mají jediný úkol pomoci „ted“ při volbě předsedy, legitimacy zbavuje. Bursíkův postup by byl legitimní, neboli průkazně souhlasný s určitou politickou vizí, jedině v případě, kdyby předseda zelených otevřeně přiznal, že vzniká jiná Strana zelených, jejíž étos vychází ze starého lidoveckého příkazu – musíme za každou cenu docestovat do parlamentu, aby- chom byli významní a podíleli se na moci.

Nic takového se ovšem nestalo. Martin Bursík dál o sobě tvrdí, že je původní, originální zelený, ačkoliv mu to věří jenom jeho zrcadlové ego. A pár komentátorů, kteří podobně jako Bursík legitimizují vše podle toho, jak chtějí vidět svět, nikoli podle toho, co se skutečně děje. Dá se to říct i stručně, „komentátorsky-televizně“: Stranická revoluce se mi zdá naprosto legitimní, ale jedině jako revoluce odvážná, a tedy – revoluce otevřená, přiznaná.

Autor je vedoucí kulturní rubriky Hospodářských novin.

Drotáři v Plzni

V horkém květnovém dopoledni hostí teprve před rokem založená farnost Bory biskupa a oslavy desátého výročí vzniku plzeňské diecéze. Zdejší římskokatolický kostel sv. Jana Nepomuckého je farním kostelem plzeňských Slováků, z nichž většina přišla v uplynulých deseti letech za prací do nových průmyslových provozů na nedalekých Borských polích.

IDA KAISEROVÁ

Dany a Lýdia se poznali v Liberci, ona je od Trenčína, on z východního Slovenska. Práci na Borech našli na inzerát přes pracovní agenturu z Bardejova; v roce 2002 s ní podepsali smlouvu a vyrazili za výdělkem na západ. Zaměstnání, které zde na Danyho a Lýdii čekalo, vzdáleně připomínalo řemeslo, se kterým putovaly na západ tisíce slovenských mužů v 19. století. Stejně jako tehdy oni se Dany a Lýdia zabývají převážně dráty – svazky autokabelů, které se, později v Německu, stanou součástí některého vozu BMW řady 5 nebo řady 7. Pracují na lince osm, někdy dvánáct, někdy šestnáct hodin denně, pět nebo šest dnů v týdnu. Už šest let.

Když jsem Danymu řekla, že firma, kde pracuje, dostala ocenění v soutěži o nejlepšího zaměstnavatele roku 2006 v západočeském regionu, jen si povzdychl. Během našeho rozhovoru se mne pro jistotu přeptal, jestli si z něj nedělám legraci.

Mana zahraničních investorů

Masivní přítomnost zahraničních společností, které zaměstnávají lidi na nízce kvalifikovaných pozicích, je v Čechách spojena s aktivitami agentury CzechInvest. Státní příspěvková organizace CzechInvest, založená v roce 1992, zprostředkovává tzv. investiční pobídky ve formě daňových úlev, hmotných podpor na školení, rekvalifikaci a tvorby nových pracovních míst či převádění pozemků za zvýhodněných cen. V industriální zóně Borská pole působí nejméně osm firem, kterým CzechInvest sjednal investiční pobídky.

Pro agenturu je zvýšení podílu zahraničního kapitálu v české ekonomice jednoznačným úspěchem. Vznikají pracovní příležitosti, oživení ekonomiky se projevuje v dalších navazujících výrobcích a službách. Ekonomika roste a stoupá HDP. Ne všichni ale na těchto změnách profitují. Právníci Jiří Nezhyba a Pavel Franc z nevládní organizace Ekologický právní servis shrnuli své zkušenosti ze sporů ve studii nazvané *Zahraniční investice a agentura CzechInvest jako faktory destabilizující demokratický právní stát*. Vyplývá z ní, že CzechInvest vytváří neprůhledné prostředí osobních a institucionálních vazeb mezi investory, právními a poradenskými společnostmi, státními úředníky a lokálními samosprávami. Svými aktivitami tlačí na oslabování kontrolních funkcí veřejné správy, například při povinném posuzování vlivů investic. Nezhyba a Franc také prokázali, že v řadě případů byly na úrovni lokálních samospráv s investory uzavřeny smlouvy obsahující závazky o odstraňování překážek, které by investici mohly ze zákonných důvodů stát v cestě. Jaké je jejich přesné znění?

„Smlouvy tohoto typu jsou neveřejnými dokumenty, jejichž případné zveřejnění podléhá i souhlasu druhé strany,“ odpovídá 1. náměstkyně primátora Plzně Jarmila Krejsová na dotaz, zda byla uzavřena a je k nahlédnutí smlouva o součinnosti mezi městem a společnostmi, které získaly v Plzeňském kraji investiční pobídky. Tímto způsobem úřad utahuje i smlouvu s prvním a nejvýznamnějším investorem, který v rámci investičních pobídek do Městského industriálního parku Borská pole vstoupil, tedy se společností Panasonic AVC Network Czech.

Podle podkladů, které si nechalo město vypracovat, je na Borských polích na ploše 100 ha soustředěno zhruba 44 investorů, kteří do konce letošního roku vytvoří 15 000 pracovních míst. Z velké části jde o nekvalifikované pozice, na které nastupují zahraniční pracovníci. Na jejich stále se zvyšujícím počtu má, podle téhož zdroje, největší podíl právě firma Panasonic. Společnost vyrábějící plazmové televizory získala postupně celou řadu úlev. Ty první ještě pod názvem Matsushita Television Central Europe ve formě grantů na rekvalifikace nových zaměstnanců. Pod názvem Panasonic jí pak v letech 2005 až 2015 bude umožněno odečíst si z daní částku až 530,84 milionů korun. O úlevách a podmínkách pracovníků se však firma zdráhá hovořit. Zdeněk Netřebský, personální ředitel plzeňského Panasoniku, si nejprve ode mne vyžádal okruh otázek. Po jejich zaslání se již neozval. Během 43 dní jsem postupně oslovila šest dalších zástupců firmy, kterým jsem napsala okolo dvou desítek mailů. Z jejich odpovědí mimoděk vyplynulo, že leader našeho elektrotechnického průmyslu, který v regionu podle svých vlastních údajů vytváří přes pět tisíc pracovních

míst v navazujících výrobcích, nemá pracovníka způsobilého o problému zaměstnanosti mluvit s veřejností. V oficiálním vyjádření, které jsem nakonec z firmy Panasonic získala, stojí, že počet cizinců zaměstnaných ve firmě odpovídá zhruba polovině všech pracovníků (město uvádí ve své studii, že Panasonic zaměstnává přibližně 5000 lidí) a mění se každý měsíc. Kolik z nich pracuje přes agenturní kontrakty, firma odmítla zveřejnit.

Nemáme data

Vyčíslení reálných ekonomických a dalších dopadů investičních pobídek na plzeňský region nemá město Plzeň ani agentura CzechInvest k dispozici. Studie vypracovaná městem, která se problému částečně dotýká, uvádí dva klíčové faktory, jež je třeba pro analýzu reálných dopadů sledovat. Jde především o daňový přínos podniků. Od roku 2000, kdy dochází k postupnému zaplňování průmyslové zóny, se výrazně prohlubuje tzv. záporná bilance DPH (pokud mají vstupy použitých surovin vyšší DPH než výstupy, tedy výrobky vzniklé v daném provozu, finanční úřad rozdíl firmě dorovná). V roce 2004 se záporná bilance DPH přiblížila k částce 2 miliard korun. Tu český stát prostřednictvím finančního úřadu vyplatil. Zbývajícím faktorem, který je k posouzení dopadů investičních pobídek třeba sledovat, je zaměstnanost – mantra, kterou opakují investoři, město a také agentura CzechInvest.

Mluví CzechInvestu Lucie Králová tvrdí: „Celá průmyslová zóna měla na zaměstnanost v regionu ohromný vliv. Podařilo se v ní vytvořit živou industriální lokalitu, která dokázala nalákat řadu nových moderních investorů. Díky tomu se Plzeň úspěšně

povedlo plynule a nenásilně vyrovnat ztracená pracovní místa způsobená propouštěním v tradičních podnicích regionu, tedy především ve Škodě Plzeň.“ Ovšem tvrzení, že na Borských polích našli práci lidé propuštění v první polovině devadesátých let ze Škodovky, v podstatě nelze prokázat. Osudy propuštěných škodováků Úřad práce nesleduje, město ani jiný subjekt si podobně zaměřenou analýzu nezadal. Zato s počtem nově vytvořených pracovních míst prokazatelně přibývají zahraniční dělníci. Podle údajů internetového serveru regionplzen.cz ze dne 11. června 2008 jich je úředně přihlášeno 18 000, zhruba stejný počet zde podle odhadů pobývá nelegálně.

Odbřemenit a flexibilizovat!

S dovozem pracovní síly pomáhají pracovní agentury. „Našeho obchodního partnera odbřemeníme od pracovních právních náležitostí (uzavření pracovní smlouvy, ukončení pracovního poměru), mzdové a odvodové agendy,“ slibuje na svých webových stránkách slovenská agentura Edymax. Úspěšná agentura z cizince udělá legálně zaměstnaného, plně flexibilizovaného pracovníka, zaměstnavatele odbřemení od závazků, ke kterým ho zavazují zákony. Za to si strhne jen pár desítek procent z výdělku migranta.

Marika je od Žiliny, v Plzni pracuje již šestým rokem. Paní Balonová, pro jejíž agenturu dva roky pracovala, jí dala smlouvu na minimální mzdu, tehdy to bylo něco kolem šesti tisíc. Výplatu na ruku však dostávala Marika asi o pět tisíc vyšší. Odpovídala počtu skutečně odpracovaných hodin. Částka na sociální a zdravotní pojištění byla stanovená podle výše oficiální, tedy minimální mzdy.



V industriální zóně Borská pole působí nejméně osm firem, kterým CzechInvest sjednal investiční pobídky. Foto Ida Kaiserová

Slováci na práci v průmyslové zóně

Její zaměstnavatelka jí platila také místo na ubytovně, v lese nedaleko Nýřan, kam chodila Marika vyrábět baterie do mobilů.

Lýdia a Dany brali od své agentury 60 Kč na hodinu. Pokud si nespočítali přesně, kolik hodin odpracovali, agenturní zaměstnanec – jenž jednou za měsíc přišel vyplácet peníze na ruku a bez výplatní pásky – jim dal méně. Jejich pracovní agentura jim platila bydlení na ubytovně ve Stříbře, ze které utekli po třech týdnech. Skříně tam neměly police, postele neměly nohy. Pokud by byli nemocní, zaměstnavatel by jim, podobně jako Marice, přestal poskytovat ubytování tzv. zadarmo a požadoval by po nich nájem.

Dnes již jsou všichni kmenovými zaměstnanci své firmy. Od agentury kvůli nevýhodným podmínkám před několika lety odešli. Danyho a Lýdii agentura přemlouvala a přechodně jim dokonce zvedla mzdu z šedesáti na pětadesát korun za hodinu. Nakonec stejně odešli. Jako kmenoví zaměstnanci pracují již čtvrtým rokem, přesto nemají pracovní smlouvu na dobu neurčitou. Marika musela zaplatit své agentuře 1500 korun jako sankci dohodnutou mezi agenturou a její výrobní firmou v případě tzv. přetažení zaměstnance.

Zvláštní výklad práva

Soňa, která pochází ze západního Slovenska, také pracuje s dráty, již šest let. Pokud neudělá při výrobě více než čtyři chyby, získá příplatek za kvalitu, pokud nebude mít ani jednu absenci, získá příplatek za docházku. Pokud chybu navíc udělá, strhne jí zaměstnavatel nejenom příplatek za kvalitu, ale i za docházku. Stejně tak, bude-li den nemocná, přijde nejenom o příplatek za docházku, ale i za kvalitu. Celkem to může být 625 korun každý týden.

Podobným „výstřelkem“ v pracovním právu je také flexikonto, které zaměstnavatel Lýdie, Danyho, Soni a Mariky zavedl po kolektivním vyjednávání začátkem tohoto roku. „Najhorší sú ti, ti... odborári,“ řekl mi Dany, když začal líčit specifický způsob, jakým se od ledna ve firmě zachází s jeho přesčasovými hodinami. Každý zaměstnanec v jeho postavení je povinen se připravit na situaci poklesu dodávek tím, že si své přesčasové hodiny uschová na tzv. flexikontě až do výše pěti odpracovaných dnů. Pokud dojde k výpadku dodávek, způsobenému třeba tím, že se v Německu zastaví navazující výroba z důvodu státního svátku, může zůstat doma. Práce mu nebude přidělována a náhrada jeho mzdy bude proplacena z konta, na které si p řeschasy schovával. Strategii jeho firmy je heslo Just in time, neboli snižování nákladů spojených s držebním zásob. Firma namontuje pouze dráty k automobilu, který již má kupce. Výrobky, které Dany v přesčasech vyrobil, tak jeho chlebo-dárce už dávno prodal. Jenom se jaksi zapomněl rozdělit s ním o svůj zisk. Naopak rád se s ním rozdělit o obchodní rizika. Smysl opatření vysvětluje paní Jindrová, vedoucí odborové organizace ve firmě: „Flexikonto je neoficiální způsob, jakým jsme chtěli jako odboráři zabránit v našem podniku zavedení tzv. pracovních kont, to by nepravdivost provozu dopadala na naše zaměstnance daleko více.“ Tento „způsob“ je však na hranici legality – zákoník práce umožňuje zadržování napracovaného přesčasu nejvýše po tři měsíce, Marice ovšem přesčasy od začátku roku zatím nikdo nezaplatil.



Živá průmyslová zóna představuje z urbanistického hlediska devalvovaný prostor. Foto Ida Kaiserová

Vedlejší efekty

V březnu letošního roku byla při Magistrátu města Plzně ustavena interdisciplinární pracovní skupina, složená ze zástupců státních i nestátních organizací zaměřených na cizineckou problematiku. Skupina má řešit problémy, které s příchodem zahraničních pracovníků vznikají. Je jich nemálo.

Živá průmyslová zóna představuje z urbanistického hlediska devalvovaný prostor. Charakterizuje jej utilitárně pojatá architektura výrobních hal, do čtverců rozvržená silniční síť bez adekvátních cest pro pěší. Během bouřlivého období rozprodávání pozemků a stavby závodů v letech 1996–2006 vypadla z původního Územního plánu města nejenom železniční vlečka, ale také tramvajová trať. Veřejná doprava z centrálního města směrem na Borská pole, kde sídlí Západočeská univerzita a nákupní zóna, je chronicky přetížena a tlačí na posilování automobilové dopravy přes město. Občanské sdružení

Společnost za veřejnou dopravu na svých internetových stránkách konstatuje, že stav dopravní infrastruktury industriální zóny poukazuje na neschopnost koncepčních útvarů města vidět do budoucnosti. Předseda Okresní hospodářské komory Miloslav Zeman k tomu dodává, že podobně nekonceptní je také politika státu, který pracovní migraci podporuje, aniž by se snažil udržet pod kontrolou její doposud živelný průběh.

Podle informací, které zveřejnil internetový server regionplzeň.cz, přichází město Plzeň na neodváděných poplatcích za ubytování, sběr odpadu, hromadnou dopravu, úklid ulic a podíl na dani z příjmu nelegálně pobývajících cizinců až o desítky milionů korun ročně. Vedle investičního pobízení státu tak podnikání zahraničních investorů sponzorují i obecní rozpočty.

Charakter sociálních problémů, kterým bude Plzeň čelit, však nelze omezit na nezaplacené účty za úklid odpadků. Významným

důsledkem pracovní migrace je také zvyšující se napětí, před kterým varoval Roman Černík, člen plzeňské Strany zelených, v rozhovoru pro místní MF Dnes: „Oni nebudou vědět, jaké hodnoty uznáváme a jaké chceme, aby uznávali i oni. A my nebudeme vědět, kde jsou problémová místa jejich kulturního zázemí. Nevíme, kdy je urážíme a kdy ne. Přitom je zapotřebí neustálý dialog. Jinak to může skončit recepty 20. století – jako je ghetto nebo genocida.“ Nejde přitom jen o dlouhodobé výhledy, první konflikty už tu jsou. „Problém přítomnosti velkého množství zahraničních dělníků vyplul na povrch v roce 2007, tehdy se prudce zvýšila kriminalita a věci se začal zabývat radní pro bezpečnost. Do té doby to nikoho nezajímalo,“ uvádí úřednice plzeňského magistrátu Petra Klérová.

Soňa, Danyho, Lýdii i Mariku před podobnými konflikty s českým prostředím chrání jejich kulturní blízkost a vyrovnávání našich národních ekonomik. Marika i Soňa v Plzni bydlí v běžných bytech, mají tady kamarády, uvažují o hypotéce. Dany a Lýdia plánují za půl roku svatbu, ale ta už má být doma, na Slovensku. Jejich pracovní sílu nahradí ti lacinější. Především z Asie.

Autorka je socioložka.

Reportáž vznikla v rámci projektu „Czech made?“ za podpory Evropské komise.



ZAPOMENUTÍ HRDINOVÉ

EXPOZICE OTEVŘENA OD 12. ZÁŘÍ 2008
VELKÁ HRADEBNÍ 15, ÚSTÍ NAD LABEM
www.zapomenutihrdinove.cz

Uražená a ponížená Evropa

Ve zkoušce Gruzií EU neobstála

Vedoucí delegace Evropské unie Nicolas Sarkozy odsouhlasil hranice, které si Moskva namalovala na Kavkaze. Slíbil ruskému prezidentovi, že se na ně půjde podívat několik set evropských pozorovatelů.

FILIP POSPÍŠIL

Země Evropské unie od začátku posledního válečného střetu v Gruzii tahaly za kratší konec. Před vypuknutím konfliktu sice chtěly mít v této oblasti jistý vliv. Dodávaly proto (za vydatného přispění České republiky) pochybnému vedení země zbraně. Posílaly tam volební pozorovatele, aby přihlíželi poněkud zmanipulovaným volbám. V říjnu 2006 pak EU a Gruzie podepsaly Akční plán pro Evropské sousedství, který Gruzii otevřel evropské možnosti finanční podpory. Jenže vedení země všechna tato opatření moc nezasáhla. Větší váhu než EU mělo pro ně slovo i vojenská podpora Spojených států a pak samozřejmě hrozby Ruska a jeho podpora separatistickým snahám ve třech autonomních republikách: Jižní Osetii, Abcházii a Adžárii. Rozhodnutí gruzínského vůdce brutálně zaútočit na centrum odboje v jedné z nich Evropu zaskočilo. A všichni pak byli překvapeni z následné ruské vojenské intervence.

Od té doby není překvapením konec. Rusové nejen posílili svou vojenskou přítomnost ve dvou autonomních republikách, ale vtáhli se zhruba osmadvacetitisícovou armádou do Gruzie, zastavili se kousek od hlavního města, začali kontrolovat přístav Poti, ležící asi 20 kilometrů od hranic Abcházie, a spoustu dalších míst. A v té době se hlava země předsedající EU, francouzský prezident Nicolas Sarkozy, rozhodla, že Evropa musí také na mezinárodním poli něco znamenat a musí to ukázat. Vyjednal tedy v rychlosti 12. srpna šestibodovou mírovou dohodu mezi Ruskem a Gruzií, v níž se Rusko zavázalo stáhnout své vojenské síly za linie, které zaujímaly před začátkem konfliktu. Mělo se tak stát do 22. srpna. Pěťadvacátého srpna Moskva oznámila, že je stahování ukončeno. Jednotky však ve skutečnosti zůstaly víceméně na mís-

tech dosažených v průběhu intervence. Rusko také navíc na konci srpna uznalo „nezávislost“ autonomních republik obsazených jeho vlastními vojáky. A na hlavu evropského vyjednavče se hned snesla kritika. Ponechal totiž v dohodě určitou skulinu, když dovolil, aby obsahovala větu: „Až do doby, kdy budou na místě zavedeny mezinárodní mechanismy, budou jednotky ruských mírových sil provádět bezpečnostní opatření.“

Zvláštní summit EU v odpovědi na ruské porušování dohod na začátku září jednoznačně prohlásil, že odsuzuje jednostranné uznání nezávislosti Abcházie a Jižní Osetie Ruskem. V závěrečném stanovisku také konstatuje, že „vojenské jednotky, které ještě nebyly staženy za linie před vypuknutím nepřátelství, tak musí bez odkladů učinit“.

Zdálo se ale, že na místě se nic podobného neděje, a tak se musel do Moskvy vypravit silný evropský tým. Sarkozy společně s předsedou Evropské komise José Manuelem Barroso a vysokým představitelem EU pro zahraniční a bezpečnostní politiku Javierem Solanou podstoupili tvrdé mnohahodinové jednání s ruským prezidentem Dmitrijem Medveděvem. A po jeho skončení přišli s dalším překvapením. Ruské síly se prý již opravdu začnou stahovat. Ovšem jen do Jižní Osetie a Abcházie. Přítomnost ruských jednotek v Abcházii a Jižní Osetii je podle ruského ministra zahraničí Sergeje Lavrova „absolutně nutná“ a tyto jednotky tam zůstanou dlouho. Na Ruskem určené hranice Jižní Osetie a Abcházie pošle Evropská unie do 1. října nejméně 200 pozorovatelů. Do Jižní Osetie a Abcházie nebudou mít přístup. A spíše budou mít podle ruského ministra zahraničí Sergeje Lavrova odpovědnost za „neopakování gruzínské agrese“ (proti Jižní Osetii).

I když evropští představitelé i po tomto jednání verbálně odmítali uznání nezávislosti odštěpeneckých republik, „doladěním“ mírového plánu souhlasili s faktickou ruskou anexí. Agentura AP v této souvislosti citovala analytika Sergeje Markova, jehož pozice jsou blízké Kremlu: „Rusko neudělalo žádné ústupky a bylo ve skutečnosti schopné dosáhnout uznání Jižní Osetie a Abcházie... Věci se tak vyvinuly přesně, jak Rusko plánovalo.“

Tento úspěch ruské vojenské taktiky a diplomacie, která donutila Evropskou unii ztratit kvůli Gruzii tvář, pochopitelně děsí i další země sousedící s Ruskem, které se mohou obávat podobných scénářů. Sarkozy proto hned po jednání ohledně Gruzie spěchal na Ukrajinu, kde premiérovi Viktoru Juščenkovi přislíbil, že z evropského pohledu není územní celistvost Ukrajiny nijak zpochybnitelná. Prý ani v posledních rozhovorech s ruským prezidentem Dmitrijem Medveděvem mu „nic nenaznačilo, že by v tom měl být nějaký problém“. Zda si ovšem po podobných slibech mohou ruští sousedé oddechnout, je dost sporné.

par avion

Z FRANCOUZSKOJAZYČNÉHO TISKU VYBÍRAL
FELIX XAVER

Alternatives Économiques

Záříjové číslo populárního měsíčníku Alternatives économiques se věnovalo tomu, co ekonomové v současnosti nazývají **druhou vlnou ekonomické recese**. Je provázeno extrémním zvyšováním cen paliv i potravin. Autoři úvodníku se obracejí na čtenáře s žertovným: „Jestli se vám líbil první díl, budete milovat i ten druhý!“ Nemají ale na mysli ani divadelní nebo televizní hru, ani akční seriál, odehrávající se na druhém břehu Atlantiku. Má jít o reality show, která se koná v Evropě a týká se kupní síly každého z nás.

Všem seriózním analytikům je totiž jasné, že se hypoteční krize, která se poprvé projevila před rokem ve Spojených státech, nutně projeví i mimo sféru spekulací. O to více, že její průběh doprovází extrémní navýšení cen paliv a potravin, které se projevilo na přelomu let 2007 a 2008. Většina konzumen-

tů se podívala, když v letošním roce poprvé nabrala u pumpy plnou nádrž nebo proje-la okolo kasy supermarketu s plným nákupním vozíkem. Agentury Eurostat a Insee potvrdily v Evropě v průběhu druhého čtvrtletí roku 2008 propad ekonomické aktivity. Všechny motory růstu se zdají být zabrzděny, ve Francii dokonce poprvé od roku 2003 klesl i počet pracovních míst. Paradoxně se totiž ukázalo, že je krizí daleko více než Spojené státy postižena právě Evropa.

Francouzská vláda na tuto situaci zareagovala snahami o zmenšení katastrofických dopadů krize. Na druhé straně ale autoři úvodníku konstatují, že státní rozpočet neumožňuje, aby si vláda mohla dovolit v krizi vystupovat jako aktivní hráč. To nejlepši, co lze v současnosti od francouzské vlády čekat, je, že se během současného předsednictví Evropské unie nepustí do ohlašovaných projektů a ponechá evropský rozpočet v jeho dosavadní „nízkonákladové“ podobě.

Evropská centrální banka navíc rozpoznala nebezpečí krize až relativně pozdě, po dlouhou dobu ji totiž chápala ve srovnání s inflací až jako nebezpečí číslo dvě. Dnešní euro je sice velmi slabé, ale právě to by mohlo napomoci dalšímu růstu evropského hospodářství. Cena práce by se totiž značně snížila a evropské firmy by se mohly stát daleko konkurenceschopnějšími než dosud. To všechno jsou ale prozatím spekulace a dosud není příliš jasné, zda a odkud se zjeví superhrdina, který ukončí druhý díl této mizerné série happy endem.

Le Monde diplomatique

Záříjové vydání měsíčníku Le monde diplomatique se v článku Jeana Radvanyiho orientovalo na možná nejžhavější konflikt letošního léta, totiž na **válku v Jižní Osetii**. Stanovisko levicového měsíčníku pak může být do jisté míry komplementární k vyjádřením pánů Sarkozyho a Kouchnera, jejichž ústy během francouzského předsednictví Evropské unii vlastně mluví i čtenáři A2. Název Radvanyiho článku „Strategie napětí: Když si „velcí“ hrají v Osetii“ vystihuje autorův náhled na problematiku. Michail Saakašvili podle něj, obklopen americkými strategy, přispívá útokem na Jižní Osetii k strategii marginalizace Ruska, tak jak byla ze strany NATO vytýčena po roce 1991. Tvrdostí své odpovědi však Kreml ukázal, že již pokládá tuto éru za skončenou. Tento konflikt má však ještě další rozměr, často přehlížený zahraničními analytiky – rozporuplnou regionální historii. Osetinci i Gruzíni jsou z valné většiny pravoslavní křesťané. Jejich vzájemné vztahy jsou úzké a mají dlouhou tradici. V sovětském období zde bylo velké množství smíšených sňatků, v období velkých historických otřesů však nebyly vztahy mezi oběma etniky zdaleka tak idylické. Radvanyi viní z mezietnických střetů hlavně gruzínský nacionalismus, který pokládá za značně centralizační a integrační sílu.

Konflikty mezi Gruzínci a Osetinci se totiž vyskytly jak po vyhlášení první gruzínské republiky v roce 1920, tak i po získání nezávislosti na Sovětském svazu. Během vlády prezidentů Zviada Gamsachurdii a Eduarda Ševardnadzeho v letech 1991 a 1992 gruzínská armáda několikrát vpadla do Jižní Osetie, kde za sebou zanechala i civilní oběti a kolony uprchlíků směřujících do Severní Osetie a do Ruska. Zůstává pro něj však bez pochyb, že se ruská vláda pokusila využít protigruzínských nálad osetinského obyvatelstva, aby oslabilu suverenitu Tbilisi nad regionem, obdobně jako to udělala v případě Abcházie.

Po příměří podepsaném v červnu 1992 v ruském Dagomysu se zdálo, že se podaří najít politické řešení problému. Mírotvorci, kteří na jeho dodržování měli dohlížet, sice zastupovali všechna tři etnika, ale napětí se brzy znovu vyostřilo. Důvodem bylo podle Radvanyiho to, že se Jižní Osetie stala „černou dírou“ Kavkazu, místem, kudy kvůli jeho strategické poloze na jižním konci Rokského tunelu proudil kontraband mezi Tureckem a Ruskem. Této situace dlouhou dobu využívaly ke svému prospěchu jak osetinské, tak i gruzínské elity. Přilítím oleje do ohně se ale podle autora stalo to, že Ruská federace nabídla obyvatelům odštěpeneckého regionu ruské pasy. Tbilisi pak na toto vychýlení z rovnováhy reagovalo snahou podržít si Jižní Osetii silou.

Mexický podzim 1968

Ke čtyřicátému výročí přelomového roku 1968 se po tematickém čísle o událostech v Evropě (A2 č. 29/2008) vracíme i připomínkou opomíjených revolučních bouří v mexickém hlavním městě.

GERARDO OCHOA SANDY

Svobodu! Dialog! Knihy ano, bajonety ne! Nic silou, všechno rozumem! To byla hesla manifestujících studentů, kteří v září a říjnu 1968 požadovali po mexické vládě demokratické změny a dodržování jejich vlastních zákonů.

Z pohledu uplynulých čtyřiceti let bylo hnutí 1968 v Mexiku nejdramatičtější studentským hnutím své doby, srovnatelným možná jen s událostmi v bývalém Československu. Význam těchto protestů pro politické dějiny samotného Mexika je zcela mimořádný. Hnutí do společnosti vtrhlo malou štěrbinou, jak už se při takových příležitostech v dějinách stává. Spory mezi studenty si vynutily zásah úřadů. Použitá policejní brutalita však otřásla vědomím mladých lidí a sjednotila je natolik, že jednotně vznesli jednoduché požadavky: demisi policejního šéfa a zrušení útvaru speciální jednotky, represivní síly v zemi, osvobození politických vězňů a zrušení článků trestního zákona, podle něhož mohla být schůzka tří či více lidí označena za narušení veřejného pořádku a vinici potrestání vězením. Důsledky si nikdo neuměl představit.

Studentská revolta měla své předchůdce. V padesátých a šedesátých letech to byla různá sociální hnutí, jako například hnutí železničářů a lékařů, kteří se chtěli vymanit z organizací, jež kontroloval stát prostřednictvím oficiální strany PRI (Partido Revolucionario Institucional – Institucionální revoluční strana), vládoucí od roku 1928, postupně pod třemi různými názvy. „Mexický politický systém“, hlavolam pro akademiky jiných zemí světa, byl tehdy velmi jednoduchý. Odcházející prezident jmenoval za prezidentského kandidáta potenciálního následníka, jenž



Zásah na náměstí Tlatelolcu v roce 1968

současně určil předsedu strany PRI, která kontrolovala dělnické, rolnické a společenské organizace. Jakékoli jiné společenské pohyby byly bez výjimky potlačeny. Prezident Gustavo Díaz Ordaz v roce 1968 odmítl požadavky mladých a započal prostřednictvím sdělovacích prostředků s diskreditační kampaní. Pokojné protesty na UNAM (Mexická národní autonomní univerzita) ovšem zažehly plamen. Studenti přirozeně počítali s podporou nezávislých intelektuálů, ale také se sympatiemi univerzitních představitelů a rodičů. Vzpoua se prosytila duchem občanských požadavků. K podobným jevům došlo také v ostatních částech světa, ale snad jen v hlavním městě Mexika a v Praze se vzpoura společnosti střetla s centralizovanou a protidemokratickou mocí. Mexické události ale byly navíc specifické v tom, že se v hlavním městě na konci roku 1968 měla konat olympiáda: k Mexiku tedy tehdy upíral zraky celý svět. Díaz Ordaz proto nechtěl nic ponechat náhodě a 2. října, krátce před zahájením soutěží, nařídil prostřednictvím svého vládního tajemníka Luise Echeverría, jenž se měl stát budoucím prezidentem, rozprášení pokojné manifestace na náměstí Tří kultur – Tlatelolcu. Vojsko zaútočilo na pokojné shromáždění studentů. *The Guardian* tehdy přinesl zprávu o počtu mrtvých – odhady hovořily o 325 obětech. Zranění, zadržení a zmizelí se počítali na tisíce. Mexický politický systém pohltil své děti.

Když se stal Echeverría prezidentem, byl nucen začít s politickou reformou, která měla sloužit jako únikový ventil společenského tlaku nahromaděného za desetiletí,

což umožnilo širší existenci jiných politických stran. Dvacet let po masakru studentů, v roce 1988, pak kolem sebe disidenti PRI soustředili různé politické síly a Cuahtémoc Cárdenas, syn bývalého prezidenta Lázara Cárdenase, podle názoru většiny Mexičanů vyhrál volby nad Carlosem Salinasem, oficiálním kandidátem, který byl uveden do úřadu jen na základě zfalšování volebních výsledků. To byl poslední záchvěv režimu, který skončil volbami v roce 2000. Na mexický rok 1968 lze proto nahlížet jako na počátek demokracie.

Události roku 1968 v Mexiku byly plodem represe, i když jejich dosah se tím nevysvětluje. I dříve moc potlačovala protesty, ale tentokrát mládež vzala útokem ulice a do své vzpoury promítla utopii. Studenti se totiž neomezovali jen na požadavek respektování zákonů: nanесли otázku radikální přeměny ekonomického a politického systému, šli daleko za všechny ideologie a náboženství a pohrávali si s myšlenkou nového lidství. Povstalecká hnutí sedmdesátých let v Latinské Americe a jiných zemích se studentskými vzpourami z velké části inspirovala. Povstání se však brzy sama zdiskreditovala výhradním bojem o moc a použitím zbraní. V regionu od té doby nevznikla čistší, skvělejší, veselejší a čestnější revolta, než bylo vzbouření oněch chlapců a dívek. Rok 1968 byl rokem víry, občanské víry. Nejlepší způsob, jak si to připomenout, je nechat se naočkovat tehdejšími myšlenkami.

Autor je novinář a organizátor kulturních akcí.

Přeložila Anna Tkáčová.

Drak bez síry

V záplavě titulů s cestopisnou tematikou se letos ocitla také publikace Hledání čínského draka. Dlouholetý redaktor Českého rozhlasu Jiří Hubička v knize zúročuje svou dvouletou zkušenost s Čínou a jejich zemí, které měl možnost poznat z nezvyklého úhlu pohledu. Pracoval totiž v české sekci Čínského mezinárodního rozhlasu.

ANNA ZÁDRAPOVÁ

Pro čtenáře musí být asi dost kuriózní zjištění, že někde v Pekingu sedával člověk, jehož úkolem je opravovat překlady čínských zpráv pořízených čínskými bohemisty. Právě to byla ale náplň práce našeho autora a dlužno říci, že kapitoly, které čerpají z redakčního prostředí a roztomile zpotvořených textů, patří mezi ty, které čtenáře nejspíš potěší a pobaví nejvíce.

Autor publikace v sobě nezapře poctivého a pečlivého novináře-reportéra. A na tom jsou založeny všechny klady i zápory jeho hledání. Hubička neúnavně komunikuje s domorodci, cestuje, neváhá využít sebemenší příležitost ke sběru zkušeností a zážitků. Pohybuje se v komunitě cizinců stejně jako mezi Číňany, snaží se zachytit specifika různých prostředí, zavede nás do tradičního obydlí svého čínského přítele, na českou ambasádu, do rodiny své čínské kamarádky na severu Číny. Velmi

často nás potěší drobnými postřehy: například si všiml, že mezi Číňany lze nalézt tváře, které jako by z oka vypadly našim krajanům: „Tak jsem tu už zničehonic potkal Jiřinu Jirákovou, jindy zase Hanu Maciuchovou, v televizi jsem zahlédl Dádu Patrasovou a určitě vás neudiví, že Václava Sloupa jsem tu viděl asi pětikrát...“ Nechybí ani vypíchnutí tradičních, pro nás kuriózních situací, jako je hbité srovnání Číňanů na místě, kde (nejen) cizinec řeší nějaký svízle, rvačka o místa v hromadné dopravě, obsedantní ukazování věčka při fotografování apod. Nezůstává ale samozřejmě u této povrchnější vrstvy pozorování. Hubička popisuje i přeslazenou „roztomilost“ Číňanek, jemně naznačuje, že drtivou většinu Číňanů kupříkladu vůbec nezajímá nějaká naše politická kritika nebo že čínský student po čtyřech letech studií v Pekingu nedokáže identifikovat na obzoru ani hlavní pekingské památky.

Citlivého reportéra a majitele dobrého vkusu prozrazuje také kapitola Pronikání do vrstev, kde se s Hubičkou projdeme tou lidštější dimenzí Pekingu – uličkami s malými bistrý a prodejci zeleniny, světem pod mrakodrapy a mimoúrovňovými křižovatkami.

Pokud jde tedy o sběr faktů, můžeme být s knihou spokojeni. Je také velmi sympatické, že se Hubička snaží k čínské realitě přistupovat bez předsudků a s pokornou tolerancí. Dokonce jako by Číňany před někým (před kým?) hájil. Své názory či zjištění dokáže spíše než kritickým komentářem vyjádřit vhodným minipříběhem nebo dia-

logem. Že ovšem umí být pořádně britký, je zřejmé: v kapitole na samém konci knihy se dostává sice anonymní, ale zato velmi silné kritiky Milanu Fridrichovi, šéfovi zpravodajství ČT. Ten se, znalostí o Číně zcela prost, o to však arogantněji, dopustil po návratu z této země na svém blogu několika hrubých přešlapů.

Možná i proto, aby se podobnému chování co nejvíce vzdálil, zůstává Hubička věrný své džentlmenské opatrnosti. S tou se však občas dopouští nepěkných přehmatů na opačném pólu, a to zejména ve chvílích, kdy zobecňuje. Jeden příklad: „Z mnoha jiných souvislostí a drobných událostí jsem pochopil, že v projevech rasismu a xenofobie naše demokratická společnost onu čínskou údajně nedemokratickou společnost na hony předčí.“ Takovým prohlášením se ale novinářské přesnosti zpronevěřuje hned několikrát. Čínská společnost rozhodně není „údajně nedemokratická“. Čínská společnost je zcela a úplně nedemokratická. Také tvrzení, že v čínské společnosti neexistuje rasismus a xenofobie, je nesmysl velmi jednoduše vyvrátitelný, ovšem aby si člověk takových projevů všiml, musí zřejmě aspoň zčásti vládnout čínštinou.

Nevyvážený je Hubička například také, když nijak nekoriguje názory českých architektů působících v Šanghaji. Prohlásí-li architekt Jan Benda v souvislosti s bouráním pekingských chu-tchungů (starých čtvrtí tvořících zcela unikátní urbanistický celek, který by architekt měl umět ocenit v jeho nenahradí-

telnosti), že „problém není v bourání samotném, ale v tom, zda se daří vytvořit novou kvalitu“, slušelo by se myslím takové vyjádření komentovat docela ostře, podobně jako ignorantství Fridrichovo.

Nakonec se ještě patří pochválit obrazový doprovod publikace. Autor fotil rád a fotil dobře, jeho obrázky vás přenesou do různých prostředí a představí různé typy dnešních Číňanů. Neodpustím si však ještě obližátní poznámku o transkripci, kde redakci neunikly některé nepřesnosti a nesrovnalosti, například různě zapsané názvy stejné provincie. Ale to je detail, který asi cílovou skupinu stejně moc zajímat nebude.

Autorka je sinoložka.

Jiří Hubička: Hledání čínského draka.

Radioservis, Praha 2008, 197 stran.



Noc vědců a vědkyň

Diskusní večer

Proměny vědění:
za zrcadlem znalostní společnosti

Radim Hladík (sociolog)
Tereza Stöckelová (socioložka)
Martin Škabraha (filosof)

Diskutující v rámci večera představí sociologické a filosofické pohledy na znalostní společnost v souvislosti s měnící se rolí universit a vědy ve společnosti. Budou se věnovat kritické reflexi toho, jaké podoby dnes vysoké školy a věda ve společnosti nabývají, a úvahám, problematizacím a alternativám, které v politických dokumentech nalézáme jen okrajově nebo v nich zcela chybějí.

26.9.2008 v 19 hodin
kavárna Krásný ztráty, Náprstkova 10, Praha 1



Diskusní večer pořádá NKC – ženy a věda, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.

Neřekla si o to. Prostě se to stalo. Občas po sobě pokukovali, vzájemně se přitahovali. Ale tohle se nemělo nikdy stát.

SEDMÉ NEBE

V KINECH OD 9. ŘÍJNA 2008

Mediační partneri: **A2** kulturní týdeník **FotoVideo** CASOPIS ROČNÍK 2008 **ADOLFO** 979-... Partner distribuce: **MESSENGER**

Film podpořili: **german films** **REMEDIJUM** Praha **MEDIA**

...PŘÍŠTÍ VLNA... NEXT WAVE...

PRAHA 10. - 18. 10. 2008
15. SETKÁNÍ DIVADELNÍ, HUDEBNÍ, TANEČNÍ, LITERÁRNÍ, VÝTVARNÉ A JINÉ ALTERNATIVY

...BOUŘE 2008...
ANEB JSME Z LÁTKY, Z JAKÉ STVOŘENY JSOU SNY

festival pořádá o.s. příští vlna a HAPPY END Production za podpory **PRAHA PRAHA PRAHA** **Ministerstvo kultury České republiky** **www.nextwave.cz**



141



142

Copyright © Joann Sfar



143

Joann Sfar

K málokerému spisovateli se hodí přízvisko „eruptivní“ tolik jako ke komiksovému tvůrci Joannu Sfarovi. Počty jeho realizovaných alb, ať na postu scenáristy nebo výtvarníka, se přiblížily padesátce. Narodil se v roce 1971 do francouzské židovské rodiny, absolvoval Akademii výtvarných umění v Paříži a současně získal diplom z filosofie – a to je trojúhelník, v němž se s takovou bravurou pohybuje i v komiksu.

Sfar čerpá jak z židovské tradice (česky vyšel například Rabínův kocour, nakl. Garmond 2007), tak z anglosaských fantastických příběhů či z řecké filosofie. Na počátku své kariéry dokázal současně realizovat rozsáhlou sérii pro nejširší spektrum čtenářů (Troll) a kvaziexperimentální album Golemův malý svět pro alternativní nakladatelství L'Association. Oba tyto zdánlivě protichůdné směry se mu podařilo spojit v nezařaditelném projektu Donžon, bláznivě hrdinské fantasy, kterou vymyslel společně s Lewisem Trondheimem (česky vydalo první čtyři svazky nakl. Mot). V nedávné době převedl svá „upířská“ alba do animovaného filmu a knížek a sérii Grand Vampire adaptuje dokonce pro hraný film. Kromě donžonovských spin-offů aktuálně pracuje na sérii Černé olivy o životě židovského chlapce v době Ježíšově.

Vyprávění je pro Sfaru duší a základním nástrojem komiksu na rozdíl od „výtvarného umění“. Píše daleko rychleji, než stačí kreslit, a to ho nutí dělit se o své příběhy s kreslíři, kteří jsou mu blízcí, ale také směřovat ke stále jednodušší, rychlejší, dynamičtější kresbě, v níž hraje roli jediné srozumitelnost bez estetizujících efektů. Domácí příznivci náročnějšího čtení nejspíš potkali Sfarova Pascina (Mot 2006), který pod každodenními košilatými historkami z pařížské bohémy (Pascin, Chagall, Soutine) ukrývá úvahy o umění, o životě a o umění života. V tomto díle (z něhož je naše ukázka) autor experimentuje zřejmě nejsvobodněji, na hranici svých zásad, přičemž je neustále obohacuje o nové objevy.

tousjoursverslouest.org/joannsfar

Letní komiksový seriál v tomto čísle končí. Všechny 12 dílů najdete volně přístupných v archivu A2 kulturního týdeníku.



Seriál pro A2 připravuje KomiksFEST!
3. ročník komiksového festivalu 1.–8. 11. 2008
www.komiksfest.cz

Letní poruchy v prachu

Skončil letní seriál A2 věnovaný současným světovým spisovatelům. S podzimem se vracíme k tradiční podobě dvojstránky beletrie/poezie a představujeme tvorbu Jakuba Řeháka.

Každý okamžik je cestou do neznáma

Ve žluté škole letního žáru
tvůj úsměv bez odkladu,
nohy koryto horkého vosku.

Vždycky budu suť,
která žhne
na sedřené kůži zadku.

Malý, zlověstný, mlčenlivý bůh
městského kamene
zatím spí –
pak křičí nad tvou nahou nádherou.

Jsmo odsouzeni ke zvuku,
čekáš, až přítel zahrad promluví
k hliněným panenám.

Každý okamžik je cestou do neznáma.
Noc protnou hlasy na motocyklu.
Tvůj bezramenný křik vedle mě.

+

Letní poruchy v prachu
nízko nad zemí.

Mezi stromy se hlasy
přechylují v mlhu
a znějí v keřích celou noc.

Dvě bílé tváře
zaklesnuté do sebe –
nejsou z tohoto světa.

Noční knihovna

Ležíte
ve vlhkých peřinách.

Kosti mlčí,
ale těla
se hýbají.

Nad štukovými stropy
je slyšet zahřmění.
Proud vody stékají na podlahu.

Pokojská pije ze sklínek s tlustou stěnou.

Z regálu vypadne kniha.

Na stránkách těla
s mnoha nákresy,
plánky a polohami.

Probouzejí stesk.

Den, větve

Jen se nerozloučit v nepravý čas,
neuspěchat to: teď si vzpomínám,
vedl jsem ruku svírající žhnoucí uhlík
napolo spálené větve a ryl
do zdí místo do tvých zad.

Podvečerní šed, cihly, kusy zdí,
zbytky postelí pro neviditelná těla.
Na letní straně domu křoví,
podlahy ze zkrouceného dehtu,
světlo vpařené do sklenice
tolik příjemné na dotek.

Ve sklepe přýštila z tváří radost,
své kapsy jsme ukrývali před rukama,
a nyní jsme – jako sklep,
každý z nás připomíná
jiné chodby, jiná těla, vyhozená na noc ven.

Dům sám přežvykuje slova, neznámé věty
sune po různých bodech prostoru.
V určitém úhlu jako bych
viděl vybuchovat hejna
uschlých vosích hnízd a těla,
těla přilepená k neckám.

Listy šplhají zpět k propadlým ústům,
plevel
posílá sdělení o povaze léta, má na svědomí
bílý zmatek a čas, pohyb směřující stále vpřed.

Je den, větve se svažují z těžkých okrajů
až tam, kde končí pohled a začíná popis.
Zbývá vytvořit jemnou síť náznaků
a rozložených pastí pro oči, uši a klouby.

Na letní straně domu
nic
než zvuk
otvíraných očí
v bezpečných spízkách.

Uplynulo několik hodin a já si znovu všiml
větví za přesvíceným sklem.



Miroslav Polách: Zrcadlo II, 2007

Jakub Řehák

Zahrady po setmění

vkrádá se do zahrad
těsně po setmění
chlap s rozsvícenou rukou
ví
že chodí tam holky
ze směny
číhá tam
škrťí holky
věší je na nízké dráty tramvají
ale jen na chvíli
holky se vzpouzejí odhazují tašky
když běží temnou cestou
v krku jim duní kov
a hrůza mizí
vždyť přece na holky
čekávají příslušníci
honem je sundají
a ještě promodralým jim do plic
vženou umělé dýchání
chlap s rozsvícenou rukou
je pryč
a holky potom žhnoucí
běží nocí zpátky do pivnic
kde všechno
řeknou kamarádkám
kde nezatají nic

Rozpuštěný sníh

Nad ránem mokvá čerň
ze dvorku gymnázia.
Sníh ještě spí u zdí
spoutaných pískem.
Na chvíli sundáváš čepici,
šumění v závějích.
Zima, ten zmrzlý úl s plástvemi,
na kterých do bíla ztvrdnul med,
navždy už ztracený.
Zvuk dere se do ucha,
kde poblíž kovadlinky
sídlí slast. To ona odměří
tvůj život a zpění v těle krev.
Okamžik: jdeš zpátky, ale kam
to nevíš, netušíš, jen v sobě
probouzíš rozpuštěný sníh.

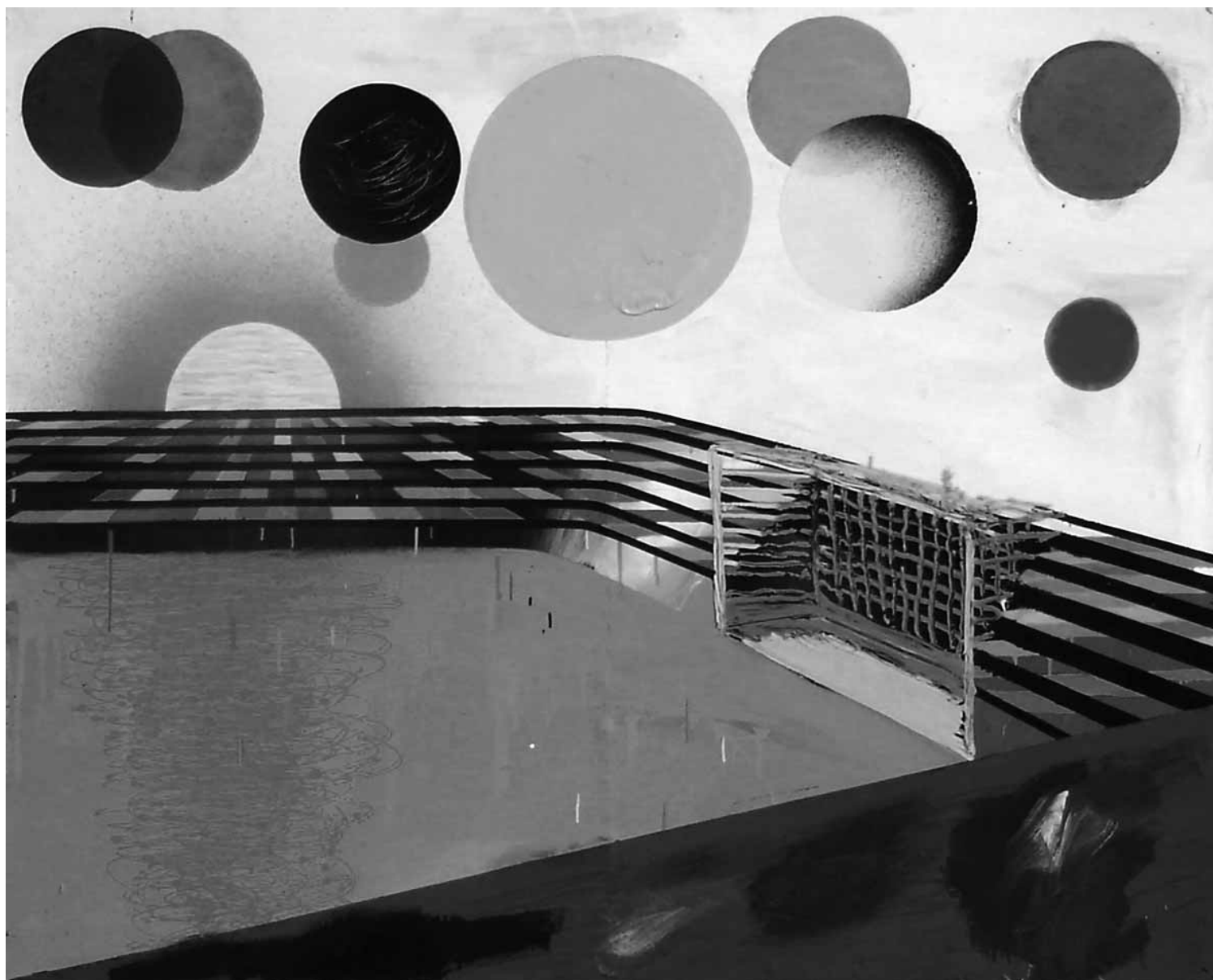
Noci na gymnáziu

Do lavic potřených smolou buší teplý déšť.
Lesk podlah čpících po oleji.
Matné, zelené světlo na chodbách,
kde v rozích černají zbytky uhlí.
Kamarádky, vylouplé z žustících kombinéz,
mají fernetové oči. V hovorech
mezi polibky sklenic poletuje sníh.
Zrcadlo nad umyvadlem protahuje rysy.
Třídy se zamykají.
Stromy mění zaprášené šatny v hustý les
z dřeva a pohyblivých mříží.
Zažloutlé uschlé jehličí líně padá
na kabáty, co visí v řadě jak odložené stíny.
V dálce houkají vlaky.
Kousky oděvů klouzají ke kotníkům.
Slova do hlubin latríny.
Mrzne vítr. Mrzne sníh
Celé období gymnázia bylo posedlé sněhem.
Nebylo třeba jej odívat významy.
Nebyl jakkoli symbolický.
Sníh.
Dírami ve střeše se vrací.
Školník v modrém plášti roznáší
na podnose žluté kostky másla.
Klade je na bedra připraveným spolužačkám.
Kostky se rozpouštějí a stékají dolů,
níž

Jakub Řehák (1978) navštěvoval gymnázium v Uherském Brodě a vystudoval Vyšší odbornou školu filmovou ve Zlíně. Na studiích režíroval dva krátké hrané filmy *Jáma* a *Svatá Marie*, pracoval většinou v obchodní sféře. Od roku 2005 pravidelně zveřejňuje poezii na kulturním serveru *totem.cz*. Časopisecky publikoval básně a recenze ve *Tvaru*, *Welle-su*, *Pandoře*, *Souvislostech* a *A2*. Debutovou sbírku *Světla mezi prkny* vydává na podzim pražské nakladatelství *Fra*.

galerie

Malíř hravého bezčasí
Miroslav Polách (1980), absolvent pražské Akademie výtvarných umění (prof. J. Sopko), praktikuje jiný přístup k malbě a obrazu, než na který je běžný divák zvyklý. Osamostatňuje jednotlivé formy a z nich buduje nové celky. Plocha se stává laboratoří, kde jsou zpracovávány a různě nově skládány odhmotněné a kontextu zbavené prvky. Vlastní malířský arzenál je použitý k tomu, aby setrval ve své původnosti (materialitě) a nijak se nepodílel na tradiční umělecké ambici, totiž vytvořit obsahovou iluzi. Zdání prostoru, plasticity, imitace materiálového povrchu, to je to, co považuje Polách za zavádějící a pro sebe nevhodnou malířskou linii, protože na každou takto zformulovanou iluzi se přirozeně váže lidská zkušenost, hledající nějaké konkrétní narativní sdělení o subjektu či objektu. Autorovo úsilí jde proti tomuto ilustračnímu automatismu. Cílem je osvobodit objekty z totality prostorovosti a časovosti a učinit je opět živými a svobodnými, skrze zrak nezávislými na lidském egu. Proto je tu modelační potenciál založen na odstupu, ironii, ale i hravosti a zvědavosti.
Petr Vaňous



Miroslav Polách: Hřiště, 2005

Příběh se rodí z místa

Nová kniha Petra Krále

Ve Zprávě o místech se vypravěč Petra Krále vžívá do role výzkumníka, který analyzuje příběhy související s vilou svého dětství, pařížskými výlohami nebo výkopem s bodlácím. Místo zde slouží především jako záminka k tomu, jak se vztáhnout ke světu.

DANIELA HODROVÁ

Budiž mi dovoleno přistoupit ke knize Petra Krále *Zpráva o místech* způsobem, kterým on v ní přistupuje k místům, i kniha je přece místem svého druhu, jistě podivuhodným, a je-li pro Krále život cestou na místa, pobýváním na místech a jejich dobýváním-zkoumáním, tak je pro mne, pro nás život zároveň cestou ke knihám, pobýváním u nich, jejich zkoumáním. Místa, žitá i sněná, nám odhalují souvislosti s jinými místy. Při odkrývání těchto souvislostí pracuje jistě „náhoda“, a to samé se dá říct i o knihách, které se někdy ocitnou v „náhodné“ souvislosti, tj. takové, která se vlastně nemusí ukázat jako náhodná. Takto se mi poslední měsíc ocitly současně v ruce Králova kniha a Calderónův *Život je sen* (pomímám ještě jistou životní událost, v níž motiv života-snu byl významný a jež najde místo v románu). Paralelní čtení mělo za následek, že pro mě v Králově textu vystoupily ty rysy a motivy, které obě díla, časově i žánrově vzdálená, propojují – divadelnost a snovost, dále například motiv zdvojování a zrcadlení.

Místo se Královi jeví na jedné straně jako dekorace, prázdná scéna, která čeká na neznámý děj, jenž v ní může být rozehrán, jako začátek bezpočtu možných příběhů (působivé deskripce míst připomínají mimochodem prózy Karla Miloty), které se mohou rozvíjet z kteréhokoli z míst, jichž se „výzkumník“ – tak se vypravěč nazývá – dotkl, přičemž se tak stalo za jeho určitého rozpoložení, v určité životní situaci a fázi a také v určité historické fázi země, z níž pochází. Místo jako by bylo vábníčkou příběhů: „K panství se slétají i útržky bludných a rozptýlených příběhů, jako by tam mohly najít společný smysl a zřetězit se do strof téhož eposu.“ Poznání prázdnosti míst, jejich povahy dekorace, je jak východiskem cesty k nim, tak jejím vyústěním (byť v poněkud jiné úrovni), není to cesta od prázdnosti k plnosti, ale ani od plnosti k prázdnosti, snad že se poznání míst neprezentuje jako vývojový proces (ačkoli vnější chronologie cesty je zachována: z rodné vily přes pláň do Plzně, „ameriky“ a Paříže), ale různé vrstvy tohoto procesu se překrývají, všechny jsou přítomny v každém momentu. Například už tam, kde v počáteční kapitole výzkumník zkoumá vilu a zahradu svého dětství, kde hraje významnou roli místa-skrýše a místa-doupata a motivy skuliny a prahu, vchodu do neznámého světa (jak nevzpomenout na bachelardovskou „poetiku“ a „psychoanalýzu“ prostoru!), tedy místa odkazující k tajemství a k „plnému“ prostoru, se vynořuje zneklidňující motiv prázdnosti, se vši naléhavostí a naplno vyslovený v pařížské kapitole Fasáda. Cesta na místa,

pobyt na nich a heideggerovsky „u nich“ je neustálou oscilací mezi nadějí, že jsou plná a že proniknutí na jejich dno, do jejich vnitřku přinese výzkumníkovi poznání, přitom nejen míst samých, ale i jeho samého (vědomí vzájemnosti, oboustranného vztahu je tu ustavičně přítomno), a statečným rozpoznáním, že jsou „prázdná“ – vnitřek, „poklad“, který místa klamně slibují, vysílajíce k výzkumníkovi signály, nesouce znamení (skvělá je pasáž o koloniálu a jeho zavřených dveřích), se ukazuje být jen dalším vněškem, za nímž „nic“ není. Je přitom příznačné, že výzkumník k takovému poznání o místech nedospívá u míst zatížených historií a příběhy, u míst „s pamětí“ (i u nich by se nepochybně ukázalo, že jejich „plnost“ je právě jen výsledkem vztahu místa a člověka, jeho příběhu), ale u míst „bevýznamných“ (tj. významných jen pro něho) – jedním je výkop s bodlácím, dalšími například plzeňské zákoutí se zchátralým mostem a starým letopočtem či pařížské výlohy a reklamní nápisy. Je-li časem míst „s pamětí“ minulost, proustovsky znovunalézaná, je časem všedních míst bez paměti – a ta jsou ve Zprávě středem pozornosti – přítomnost, té patří ve Zprávě významnější role než minulosti, s tím, že přimknutí k ní je ovšem i „novým přijetím marnosti věcí“.

Důležitou součástí některých z těchto míst jsou věci, jež jsou pro výzkumníka evidentně místy svého druhu a o nichž často mluví jako o rekvizitách. Ty jsou totiž „prázdné“, v tom smyslu, že svého významu nabývají teprve v příběhu, který je vyprávěn, v představení, které je s nimi rozehráno; důležité místo mezi nimi patří prázdným věcem par excellence – atrápám, maketám a manekýnům, „zátiším“ v prázdných a poloprázdných výlohách. Cesta k nicotě, do nicoty však přesto není ve své podstatě ztrátou, ale ziskem. Prázdné místo a kaširovaná věc totiž výzkumníka vybízejí k aktivitě – fyzické, poznávací, narativní, kterou místa i on sám ožívají, vedou ho k touze „zatřást jejich dekorací“, přimět je k reakci. Makety, právě ony, odkazují „k bezpříkladnému, nikdy nespátrnému světu a jsoucnu, dokonce ho už ve své neznělé hmotě nechávají klíčit“, vedou k odhalení odlišného světa v mezích toho stávajícího a jeho každodenní šedi (nevypravují se podobným směrem hrdinové próz Ajvazových?). Neboli: místa se sice jeví jako plná, „s tajemstvím“, ale ve skutečnosti jsou „prázdná“, jsou to jen rámce těles, scény možných příběhů, avšak v jiném smyslu jsou možná „plná“ (proto užívám uvozovek) – nezjeveného světa, ale i neprosloveného textu, potenciálního, virtuálního života, tedy oněch případných významů, které jim přidělíme v komunikaci s nimi a kterými jsou i veškeré signály, znamení, poselství, jež na nich čteme. Místa jsou plná i prázdná zároveň, jsou plná i prázdná jiným způsobem.

Přestože tedy je údělem výzkumníka a smyslem jeho cesty dospět k prázdnosti míst, k městu, které, čím mu je blíž, se mění v dutinu, v prázdno (nejde o Prahu, ale o Paříž, ale jistě by to platilo i o Praze), ba k zpochybnění samé existence míst, není to úděl zoufalý a cesta proto neztrácí svůj iniciační význam (ostatně stejným „prázdnem“, „nulou“, Bláznem se otvírá a zároveň končí tarotová iniciace). Od jistě nelehkého, ba trýznivého poznání maketovitosti světa zbývá už jen krok k poznání maketovitosti,

šalebnosti i vlastní existence („Sám v sobě teď cítí dutost pouhé makety, zároveň jako by se dotýkal dna všech věcí.“), k názoru, že místa a ani svět nemají možná vlastní existenci – té místa nabývají, svět se stává světem teprve tehdy, když se k nim přiblížíme, pohlédneme na ně, přilneme k nim, když je začneme zkoumat, tedy v našem vztahu k nim. Od výzkumníkova postřehu či pocitu, že „konkrétní svět je pouze pobledlý přízrak zastřený mřížkou pojmů“, není pak už daleko k vnímání-pojímání místa, světa a našeho života-příběhu jako iluze, snu (záznam snu ostatně představuje důležitou součást zprávy), „máji“, které je známé z východní filosofie (ta nepopírá existenci jako takovou, ale odhaluje její šálivou, smysly matenou povahu). Je-li v Calderónově dramatu příběh alegorickým vyjádřením teze „život je sen“, míří Králova próza ke sdělení, že místa, pokud bez nás vůbec existují, jsou vlastně jen jakousi záminkou, způsobem, jak se můžeme vztáhnout ke světu, jak samy sebe můžeme pojmut ve své prázdnosti-plnosti, ve svém příběhu, reálném i potenciálním.

Nazývá-li vypravěč sám sebe „výzkumníkem“, „pátračem“, případně „hrdinou“ (tím činí další krůček k příběhu, k epice) a svůj text označuje jako „zprávu“ (tomuto žánru odpovídá zařazení převážně vlastních fotografií a oddílu Dokumenty, zahrnujícího, zřejmě pro úplnost, další texty vážící se k výzkumu míst), je v tom značná dávka skromnosti – ve skutečnosti je totiž filosofujícím básníkem či básním filosofem, jeho dílo je brilantním esejem na téma místo, přičemž jeho filosofický výkon by mu leckterý katedrový filosof mohl závidět. Má-li výzkumník co chvíli pocit, že se ocitá na pokraji příběhu, který se už už chystá vyprávět, někdy už i začátky či nedokončené minipříběhy čtenáři předkládá, pak zpráva, kterou o místech a o sobě vydává, je už příběhem samým, suggestivní, vzrušující skicou Příběhu, nikoli jeho pouhým začátkem.

Autorka je spisovatelka a literární teoretička.

Petr Král: Zpráva o místech.

Torst, Praha 2008, 200 stran.



„Dvě makety v podobě velkých flakonů, na rohu nedaleko prorokova bydlíště...“ Foto Petr Král

OBJEDNÁVKA PŘEDPLATNÉHO

A2kulturní týdeník

☒ zaškrtněte druh	noviny do schránky	elektronické noviny a přístup do archivu	čtvrtletní 13 čísel	půlroční 26 čísel	roční 52 čísel
TIŠTĚNÉ	☒		☐ 280 Kč	☐ 520 Kč	☐ 988 Kč
ELEKTRONICKÉ		☒	☐ 195 Kč	☐ 364 Kč	☐ 650 Kč
STUDENTSKÉ	☒	☒	☐ 221 Kč	☐ 429 Kč	☐ 832 Kč
KOMPLET	☒	☒	☐ 312 Kč	☐ 611 Kč	☐ 1196 Kč
SPONZORSKÉ (roční)		☐ stříbrné 2600 Kč	☐ zlaté 5200 Kč	☐ platinové 10400 Kč	

ADRESA PŘEDPLATITELE

tituljménopříjmení

organizace

ulicePSČměsto

telefon e-mail

ADRESA PRO ZASÍLÁNÍjiná než fakturační, např. obdarovaného

tituljménopříjmení

organizace

ulicePSČměsto

telefon e-mail

PLATBU PROVEDU

☐ složenkou A, z obdržných údajů lze platit i převodem

☐ fakturou, uveďte IČDIČ

☐ prostřednictvím SIPO, uveďte spojovací číslo

OBJEDNÁVKY PŘIJÍMÁjménem vydavatele firma SEND

adresa: SEND, Předplatné, P.O. Box 141, 140 21 Praha 4

tel.: 225 985 225 fax: 225 341 425 sms: 605 202 115

e-mail: send@send.cz www.send.cz

neuteče vám žádné číslo

noviny nemusíte shánět, najdete je ve středu ve vaší schránce

ušetříte až 312 Kč ročně

k ročnímu předplatnému zápisník MOLESKINE REPORTER v ceně 226 Kč zdarma

pro předplatitele ročně zdarma čtyři přílohy (CD, knihy)

tydenikA2.cz/moleskine



ovšem

Politika má svá vlastní pravidla a ta jsou někdy obtížně pochopitelná. Vláda před sedmnácti lety schválila limity těžby uhlí, které chrání několik severočeských obcí před zbouráním. Nyní souhlasí s porušením těchto limitů – ale jen proto, aby mohly být obce opravdu natrvalo před těžbou uchráněny. Nerozumíte? Je to tak jednoduché. Severočeské doly měly zájem trochu přemístit linie těžby na dole Bílina. Vyhnuly by se tak jedné z obcí. Vláda jim vyhověla, ovšem s tím, že zároveň poněkud zpřísnila horní zákon. Navrhla zavést roční lhůtu, během níž musí těžební společnost dodat veškerou dokumentaci potřebnou k definitivnímu odpisu zásob uhlí. Zavedla také pokutu za porušení této povinnosti ve výši 20 milionů korun. To by mělo podle představ ministrů zabránit stávající praxi, kdy konečnému rozhodnutí o odpisu uhlí bránily uhelné společnosti tím, že prostě nedodaly poklady Českému báňskému úřadu, který jediný může dobývací prostor zrušit. Jenže tu zůstává háček. Obce ohrožené těžbou byly dosud znepokojené, že limity těžby zaručovalo v podstatě jen čestné politické slovo vlád. Na co a na koho se bude ale ve svých rozhodnutích ohlížet báňský úřad? Filip Pospíšil

Věděli jste, že v České republice jsou reklamní billboardy i na místech, kde byste v Evropě nenašli jediný? Na to zřejmě chtěla upozornit výtvarná guerilla, která v noci z 5. na 6. září napadla většinu reklamních ploch na dálnici D1 růžovou barvou. Billboardy přímo u dálnic nebo ty, které se tyčí v okolních polích, jsou vandalským zásahem do okolní krajiny a můžeme se jen dohadovat, zda nejsou též jednou z příčin vysoké nehodovosti na nechvalně proslulé trase Praha – Brno. V době, které reklama vládne, se asi nesluší upozorňovat na skutečnost, že tenhle vládce není jen ulhaný, ale i nebezpečný. Firmy, jež tyto výtvarně vylepšené billboardy pronajímají, se rozhodly neznámé kritiky odhalit po svém. Vypsaly na jejich dopadení půlmilionovou odměnu. Divoký západ je dneska v módě. Ví to radní Richter i Miss World Kuchařová, kteří nabídli celý milion tomu, kdo udá autora pornokomiksu, v němž hraje hlavní roli. Udačtství se pomalu přesouvá z vysoké politiky a byznysu do nižších společenských pater a legitimizuje se jako normální postup. Normální už je i billboard, jenž nám přímo na dálnici sděluje: Nebojte se zrychlit! A na toho, kdo růžovou barvou přetřel písmena „Ne“, je vypsána odměna. Lukáš Rychetský

Národní knihovna kvůli snaze postavit si novou budovu došla do dalšího uzlového bodu. Ministr Václav odvolal ředitele Vlastimila. Na Vlastimilovo místo byl dosazen Pavel, který byl už předtím dosazen za šéfa Památníku národního písemnictví. Ministr Václav prý Vlastimila odvolal kvůli tomu, že vyhlášená soutěž odpovídala sice mezinárodnímu, ale už ne našemu národnímu právu. Na nás si ti ze zahraničí jen tak neprijdou a budou poslouchat, tak jak pískáme my..., tedy pokud tu chtějí něco stavět! A nejdřív by si měli zjistit, jestli na stejném místě nechce stavět někdo jiný něco velkolepějšího. Třeba tunel. Každopádně je trochu podivné, že si ministr Václav vybral zrovna Pavla, když Pavel v době, kdy se nová budova řešila, měl shodou okolností na starosti právě agendu kolem její přípravy. Druhou záhadou je, proč dostal Vlastimil přes prsty zrovna ve chvíli, kdy ohlásil, že knihovna se postaví jinde (kde, to už se asi nedozvíme). A do třetice je tu ještě záhada, proč křesťanští demokraté podpořili Vlastimilovu kandidaturu do Senátu a krátce před volbami mu podtrhli židli, která mohla dokázat, že má nějakou váhu. Jemu teď už zůstal jen bibliobus a s ním zřejmě moc slávy neudělá. Jiří G. Růžička

Rozrazil, „Revue na provázku – poutavý časopis“, si za trojici témat letošního druhého čísla vybral tři témata: počítačové hry, spánek a katapult (s velkým i malým k). Třetí téma, kromě článku o dalekonosných pracích, přináší bezmála dvacetistránkový rozhovor s Oldou Říhou. Otázky kladl režisér Jan Gogola ml. za přítomnosti kameramana, který celou rozmluvu natáčel pro dokumentární film. Dlouze a obsírně analyzuje kaťácké texty a snaží se z Říhy vydolovat informace stran poetiky jeho skupiny a světonázoru. Nekonečné plácání obou zúčastněných má patrně za cíl udělat si z legendárního rockera legraci, ztrapnit ho tím, že z rozhovoru není, jak obvykle bývá zvykem, vyškrtána slovní vata a evidentní off record dialogy. Říha v nich balancuje mezi protiččením si, nadáváním na poměry, hledáním slov a asi trojím „no jo, jsem píča“. Účel otištění celé rozpravy mi uniká. Nejsem fandou halekaček Katapultu a domnívám se, že za výroky typu „řval jsem z pódia bolševikovi pravdu do ksichtu“ (jak zněl nadpis interview, které dal Říha kdysi Metru) si jejich frontman zaslouží přinejmenším velmi sarkastickou spršku. Co ale předvádí Gogola na čtvrtině stran čísla časopisu, se zdráhám nazvat jinak než masírováním ega. Petr Ferenc